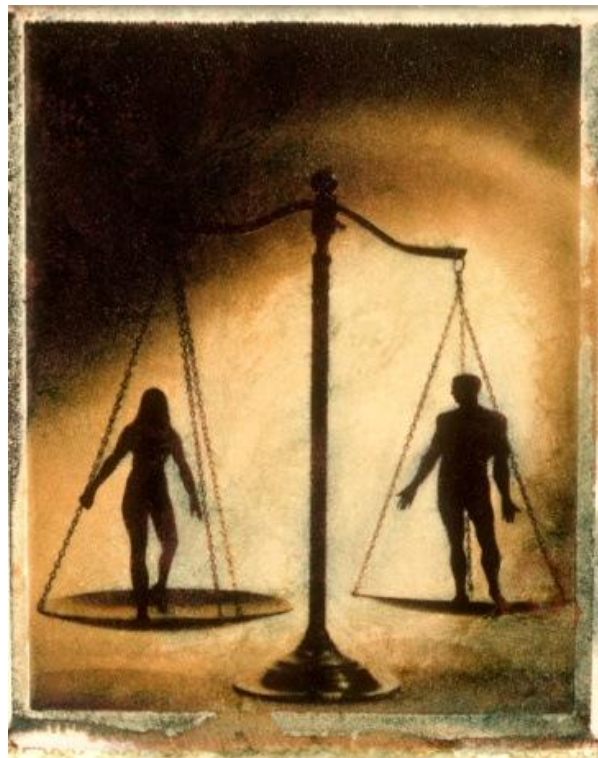

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
«Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ»

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ Γ.ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΠΑΤΡΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2010

**Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΩΝ
Σ.Ε.Υ.Π.
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**<< Η ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ >>
<< THE EQUALITY BETWEEN THE TWO SEXES >>**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ :
ΓΗΤΡΙΑ:**

**ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ Γ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΝΑ**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗ-

ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ ΔΕΣΠΟΙ-

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα, Οκτώβριος 2010

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το 1948 για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας ψηφίζεται η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έτσι μπήκε για πρώτη φορά και η ρητή επιταγή της κατάργησης των διακρίσεων λόγω φύλου. (Ζύρμα και συν., 1996)

Η ισότητα των δύο φύλων είναι ισότητα δημιουργική. Δεν υποχρεώνει δηλαδή απλώς τον νομοθέτη σε ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, αλλά δημιουργεί το δικαίωμα, τόσο για τους Έλληνες όσο και για τις Ελληνίδες, να αξιόσουν δικαστικά την επέκταση ευνοϊκών διατάξεων που ισχύουν μόνο για το άλλο φύλο. (Χρυσόγονος, 2002)

Η οικογένεια είναι ο σημαντικότερος θεσμός της κοινωνίας μας. Ικανοποιεί τις ηθικές, οικονομικές, συναισθηματικές και άλλες ιδιαίτερες ανάγκες των μελών της. Στο πλαίσιο της οικογένειας βιώνουμε τα συναισθήματα της αγάπης, της έλξης, της στοργής αλλά και του πόνου. (Παρασκευόπουλος και συν., 1995)

Οι ρόλοι του άνδρα, της γυναίκας και των παιδιών αλλάζουν. Η γυναίκα- σύζυγος μετέχει πλέον σχεδόν ισότιμα στο εργατικό δυναμικό, ενώ η συμμετοχή του άνδρα στις υποχρεώσεις του νοικοκυριού και στη φροντίδα των παιδιών θεωρείται πιο δεδομένη. (Ζαφείρης και συν., 1999)

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικογένεια στη συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνία, επέδρασαν καταλυτικά στη λειτουργικότητά της. Έτσι παρατηρούμε μεταξύ άλλων, τεταμένες οικογενειακές σχέσεις, βία μέσα στην οικογένεια, παραπρωματικότητα και εγκληματική συμπεριφορά των ενηλίκων, αλκοολισμό και χρήση ναρκωτικών. (Benorol και συν., 1991)

Οι σύζυγοι έχουν την υποχρέωση να συνεισφέρουν από κοινού, ο καθένας ανάλογα με τις δυνάμεις του για την αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας. Η συνεισφορά γίνεται με την προσωπική εργασία, τα εισοδήματά τους και την περιουσία τους (ΑΚ 1389). Στην υποχρέωση του προηγούμενου άρθρου περιλαμβάνονται ειδικότερα η αμοιβαία υποχρέωση των συζύγων για διατροφή των τέκνων τους και γενικά η υποχρέωση για συμβολή τους στη λειτουργία του κοινού οίκου. Το μέτρο της υποχρέωσης προσδίδεται ανάλογα με τις συνθήκες της οικογενειακής ζωής και η εκπλήρωσή της γίνεται με τον τρόπο που επιβάλλει η έγγαμη συμβίωση (ΑΚ 1390) (Μαυρής, 1998).

Συχνά εμφανίζονται ζητήματα ισότητας των δύο φύλων στη ρύθμιση γενικά των εργασιακών σχέσεων, ιδίως στο δημόσιο τομέα, ενώ και το συνταξιοδοτικό και ασφαλιστικό σύστημα στην Ελλάδα εξακολουθεί να στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στη διαφορετική μεταχείριση ανδρών και γυναικών. (Παρασκευόπουλος και συν., 1995)

Στο τέταρτο παγκόσμιο συνέδριο του Ο.Η.Ε. για τις γυναίκες η Ευρωπαϊκή Ένωση καθιερώνει μια νέα σχέση ανάμεσα στις γυναίκες και τους άνδρες που θα περιλαμβάνει την ίση κατανομή τόσο της μισθωτής όσο και της μη μισθωτής εργασίας, καθώς και την ίση συμμετοχή των γυναικών και των ανδρών στην πολιτειακή, πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή. (<http://www.law.oluth.gr>)

Η ελληνική οικογένεια αντιμετωπίζει και πολλά άλλα που μπορεί να έχουν επιπτώσεις στη λειτουργία του οικογενειακού συστήματος. Σε αυτά περιλαμβάνονται το AIDS, οι διαταραγμένες σεξουαλικές σχέσεις, η νοητική καθυστέρηση, ο αυτισμός, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες κ.α. Η σεξουαλική παρενόχληση παραβιάζει τα δικαιώματα των γυναικών και είναι ένα είδος βίας εναντίον των γυναικών, που σε πολλές χώρες τιμωρείται από τον νόμο. Η σεξουαλική παρενόχληση συμβαίνει κυρίως στο χώρο της εργασίας και της εκπαίδευσης. (Σμυρνιάδου, 1995)

Η ενδοοικογενειακή βία αφορά τη βίαιη συμπεριφορά μεταξύ των συζύγων, τη συζυγική κακομεταχείριση, αλλά συμπεριλαμβάνει και τις περιπτώσεις των ζευγαριών που συγκατοικούν ή βρίσκονται σε σχέση. Κακοποιημένη θεωρείται μια γυναίκα που υφίσταται κατ' εξακολούθηση σωματική ή ψυχολογική βία από έναν άνδρα, ο οποίος την εξαναγκάζει να ακολουθεί τις επιθυμίες του, χωρίς να ενδιαφέρεται για τα δικαιώματά της. (Τσιγκρής, 2002)

Ένα μεγάλο ποσοστό ανδρών που δέρνουν τη γυναίκα τους, προέρχονται από σπίτια στα οποία τους κακομεταχειρίζονταν όσο ήταν παιδιά και ο πατέρας τους χτυπούσε τη μητέρα τους. Θα έλεγε κανείς ότι στην παιδική τους ηλικία οι άνδρες μαθαίνουν από τα άτομα που παρουσιάζουν κακή και βίαιη συμπεριφορά και που μερικές φορές τους κακομεταχειρίζονται και αυτούς, ότι η βία είναι η κατάλληλη συμπεριφορά για έναν άνδρα. Οι άνδρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κακοποιημένων γυναικών, έχουν μερικά κοινά χαρακτηριστικά. (Κολλοντάι, 1987)

Η 26^η Νοεμβρίου έχει οριστεί ως η Παγκόσμια Ημέρα κατά της βίας των γυναικών. Η σεξουαλική κακοποίηση των γυναικών σε όλες τις μορφές της, η εγκληματική κακοποίηση γιατί περί εγκλήματος πρόκειται, είναι πανάρχαιο φαινόμενο και ακόμη και σήμερα αυξάνεται ραγδαία και θεωρείται ταμπού από μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού. Εξαιτίας αυτού οι έρευνες που πραγματοποιούνται κατά καιρούς δεν μπορούν να θεωρηθούν ολοκληρωμένες και πλήρεις. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα των ερευνών μαρτυρούν ότι έχουμε μπροστά μας ένα μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα που δεν αντιμετωπίζεται από την πολιτεία σε ικανοποιητικό βαθμό. Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουμε στα χέρια μας, κάθε χρόνο διαπράττονται στην Ελλάδα 4500 βιασμοί. (Παρασκευόπουλος και συν., 1995)

Παράλληλα, υπάρχει αναφορά στην άνθηση μιας ιδιότυπης οικονομίας που βασίζεται στο trafficking αλλά και στοχευόμενη παρουσίαση από τα ΜΜΕ των γυναικών-θυμάτων trafficking ως επικίνδυνων για την τοπική κοινωνία, με αποτέλεσμα την έξαρση ρατσιστικών αντιδράσεων. <<Εμπορία ανθρώπων>> σημαίνει τη συλλογή, τη μεταφορά, τη μετακίνηση, την υπόθαλψη ανθρώπων μέσω απειλής ή χρήσης βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, απαγωγής, εξαπάτησης, απάτης, κατάχρηση δύναμης ή μιας ευάλωτης κατάστασης, ή της πληρωμής ή λήψης χρημάτων με σκοπό τη συγκατάθεση ενός ατόμου ώστε να ασκήσει εξουσία πάνω σε έναν άλλον άνθρωπο με σκοπό την εκμετάλλευση. Τα κέρδη που αποφέρει το παγκόσμιο εμπόριο ανθρώπων στα εγκληματικά δίκτυα μπορούν να συγκριθούν με τα αντίστοιχα του εμπορίου ναρκωτικών και άλλων. (<http://www.kethi.gr>)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία μελετά το θέμα της ισότητας των φύλων και των αρνητικών συνεπειών που έχει στη ζωή των γυναικών η άποψη ότι το γυναικείο φύλο είναι το «αδύναμο» φύλο και είναι κατώτερο των ανδρών. Έχει ως σκοπό τη διερεύνηση των στάσεων και απόψεων της κοινωνίας και των αρμόδιων υπηρεσιών και φορέων, την ιστορική εξέλιξη της ισότητας των φύλων και την σημερινή κατάσταση.

Η εργασία βασίζεται σε βιβλιογραφική μελέτη ελληνικών αλλά και ξένων βιβλίων, άρθρων σε περιοδικά αλλά και συνέδρια και σε πηγές του διαδικτύου.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται και αναλύεται ο όρος της ισότητας, η ιστορική εξέλιξη της έννοιας της ισότητας και η ισότητα σε σχέση με την οικογένεια, το γάμο, τη θρησκεία, τα παιδικά πρότυπα και το νομικό πλαίσιο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται μια αναφορά στις διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών σε σχέση με τις εγκεφαλικές και γλωσσικές λειτουργίες, σε σχέση με την εγκληματικότητα.

Στο τρίτο κεφάλαιο πραγματοποιείται μια προσπάθεια προσδιορισμού της έννοιας του γάμου, της οικογένειας και του θεσμού αυτού στη σημερινή κοινωνία σε συνάρτηση με την ισότητα των δύο φύλων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο επιχειρείται μια παρουσίαση και ανάλυση της σχέσης της ισότητας των φύλων με την εκπαίδευση, με την εργασία, την κοινωνική ασφάλιση και το διαζύγιο.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θέμα της άρνησης της ισότητας των δύο φύλων και των συνεπειών αυτής της στάσης. Γίνεται παρουσίαση της σωματικής και λεκτικής βίας και αναφορά στα αίτια της βίας, στα χαρακτηριστικά των βίαιων ανδρών και των κακοποιημένων γυναικών, στο βιασμό, στην κακοποίηση και στη σεξουαλική παρενόχληση και εκμετάλλευση σε βάρος των γυναικών.

Η πτυχιακή εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των αρμόδιων υπηρεσιών και φορέων σε σχέση με το θέμα της ισότητας των φύλων και τη βία των γυναικών.

SUMMARY OF THE DIPLOMATIC WORK

The current diplomatic work mentions the subject of the equality between the two sexes and the negative aspects that it has in women's life the opinion that the female sex is the "weaker" one and that it is underestimated. It aims to investigate the opinions and attitudes of the society and the proper services, the development of equality during the years and the situation today.

The diplomatic work counts on bibliographic research of greek and foreign books, articles in magazines and in proceedings and sources from the internet.

In the first chapter there is an attempt to present and analyze the meaning of equality, the development of that meaning and the relationship between equality and family, marriage, religion, childhood and the legal aspect.

In the second chapter there is a report to the differences between men and women according to brain and language aspects and criminality.

In the third chapter there is an attempt to specify the meaning of marriage and family in today's community according to equality between sexes.

In the fourth chapter there is a presentation and analysis of the relationship between sex equality and education, workship and divorce.

In the fifth chapter there is a presentation of the fact of denial for equality between the sexes and its violent aspects. There is a presentation of body and psychological violence, of the reasons of violence, presentation of the characteristics of violent men and abused women, of rape, abuse and sexual harassment.

The diplomatic work ends with the presentation of the suitable services and convejo in relation with the equality between sexes and the violence against women.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	III
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ.....	IV
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	V
ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ	VIII
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	IX
ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	IX
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ	1
1.1. ΓΕΝΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ.....	1
1.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ.....	10
1.3. ΣΕΞΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑ.....	13
1.4. ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ.....	13
1.5. ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ....	16
1.6. ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ.....	19
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ	21

2.1. Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΔΙΑΝΟ-	
ΗΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.....	21
2.2. Η ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΓΛΩΣ-	
ΣΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ.....	22
2.3. Η ΑΝΔΡΙΚΗ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΓΑΜΟΣ – ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΟΤΗΤΑ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	25
3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΓΑΜΟ.....	25
3.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	26
3.3. ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	30
3.4. ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΣΤΗΝ	
ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ	
ΦΥΛΩΝ.....	44
4.1. Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ.....	44
4.2. Η ΕΡΓΑΣΙΑ	45
4.3. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	63
4.4. ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟ.....	69
4.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΙΣΗ.....	69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΒΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ.....	71
5.1. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ	71
5.2. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΣ.....	86
5.3. Η ΛΕΚΤΙΚΗ ΒΙΑ	91

5.4. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΒΙΑΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑ- ΚΟΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	91
5.5. Η ΒΙΑ ΚΑΙ Ο ΒΙΑΣΜΟΣ.....	93
5.6. Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	111
5.7. Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ	113
5.8. ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ.....	114
5.9. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ.....	114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	117
--------------------------	------------

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	119
-----------------------	------------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	120
--------------------------	------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α. ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ.....	122
--	------------

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ

Βία (η) = καταναγκασμός, η άσκηση δύναμης ή εξουσίας από ένα άτομο σε βάρος ενός άλλου (Μονοτονικό ελληνικό λεξικό, 1996)

Βιασμός (ο) = ο σεξουαλικός καταναγκασμός (Μονοτονικό ελληνικό λεξικό, 1996)

Γάμος (ο) = η νόμιμη σύζευξη άντρα και γυναίκας, παντρεία (Μονοτονικό ελληνικό λεξικό, 1996)

Διαφυλικές διαφορές (οι) = οι διαφορές που βασίζονται στο φύλο (<http://www.kethi.gr>)

Εκπαίδευση (η) = η διανοητική, ηθική και ψυχική καλλιέργεια, η συστηματική μόρφωση, παιδεία (Μονοτονικό ελληνικό λεξικό, 1996)

Εργασία (η) = βιοποριστικό επάγγελμα, δουλειά (Μονοτονικό ελληνικό λεξικό, 1996)

Ισότητα (η) = η σχέση μεταξύ ίσων πραγμάτων ή εννοιών, η έλλειψη διαφοράς μεταξύ τους, κοινωνική δικαιοσύνη (Μονοτονικό ελληνικό λεξικό, 1996)

Σεξισμός (ο) = η διάκριση εναντίον ανθρώπων βασισμένη στο φύλο τους ή τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό (<http://www.kethi.gr>)

Οικογένεια (η) = ομάδα ανθρώπων που συνδέονται με δεσμούς αίματος ή νομικούς και συνήθως κατοικούν κάτω από την ίδια στέγη (Μονοτονικό ελληνικό λεξικό, 1996)

Παρενόχληση (η) = η επαναλαμβανόμενη, αδικαιολόγητη συμπεριφορά προς ένα άτομο ή μια ομάδα, με στόχο τη δυσμενή μεταχείριση, την ταπείνωση ή την απειλή (Μονοτονικό ελληνικό λεξικό, 1996)

Φύλο (το) = γένος ανθρώπου, αρσενικό ή θηλυκό, άθροισμα ανθρώπων που έχουν κοινά εθνολογικά ή ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά (Μονοτονικό ελληνικό λεξικό, 1996)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γενικός στόχος της παρούσας βιβλιογραφικής μελέτης είναι η μελέτη των παραγόντων που συντελούν στην ισότητα των δύο φύλων αλλά και στη διαφοροποίησή τους με βάση τους συγκεκριμένους τομείς όπως την εργασία, την κοινωνική ασφάλιση, την εκπαίδευση, τις γνωστικές και διανοητικές λειτουργίες, το γάμο, τη συντροφικότητα και την οικογένεια.

Αντικείμενο της συγκεκριμένης μελέτης είναι η εξέλιξη της ισότητας των δύο φύλων και η σημερινή κατάσταση αυτής. Μελετάται κατά πόσο οι διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα είναι σημαντικές, ώστε να δημιουργείται η στερεότυπη άποψη ότι το γυναικείο φύλο είναι και το ασθενές. Σημαντικό μέρος της πτυχιακής αυτής εργασίας καταλαμβάνει και το θέμα της βίας κατά των γυναικών, το οποίο έχει άμεση σχέση με το θέμα της ισότητας των φύλων.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο μελετώνται ο όρος της ισότητας, η ιστορική εξέλιξή της και η έννοια της σε σχέση με το γάμο, τη θρησκεία, τα παιδικά πρότυπα και το νομικό πλαίσιο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της μελέτης αυτής εξετάζονται οι διαφυλικές διαφορές όσον αφορά στην παραβατικότητα, καθώς και στις γλωσσικές και εγκεφαλικές διαφορές ανάμεσα στο ανδρικό και στο γυναικείο φύλο.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται μια παρουσίαση της έννοιας του γάμου, της συντροφικότητας και της οικογένειας και το ρόλο αυτών σε συνάρτηση με την ισότητα των δύο φύλων στη σημερινή κοινωνία.

Στο τέταρτο κεφάλαιο επιχειρείται μια ανάλυση της σχέσης της ισότητας των δύο φύλων με τομείς της καθημερινής ζωής, όπως την εκπαίδευση, την εργασία, την κοινωνική ασφάλιση και το διαζύγιο.

Στο πέμπτο κεφάλαιο της μελέτης αυτής μελετώνται η έλλειψη ισότητας των δύο φύλων και οι αρνητικές συνέπειες αυτής, όπου υπάρχει. Γίνεται παρουσίαση της σωματικής και ψυχολογικής βίας και κακοποίησης, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και του βιασμού. Αναφορά γίνεται και στα χαρακτηριστικά των βίαιων ανδρών και των κακοποιημένων γυναικών.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που έχουν προκύψει από τη βιβλιογραφική αυτή μελέτη.

Η πτυχιακή εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των αρμόδιων, με θέματα ισότητας και κακοποίησης γυναικών, υπηρεσιών και φορέων.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η συγκεκριμένη πτυχιακή είναι βιβλιογραφική μελέτη που αφορά τις διαφυλικές ομοιότητες και διαφορές σε διάφορους τομείς της ζωής του ατόμου.

Ερευνητικά ερωτήματα:

1. Να μελετηθούν οι διαφοροποιήσεις των δύο φύλων ως προς τη λειτουργία της συμπεριφοράς και των γνωστικών λειτουργιών των δύο φύλων.

2. Να μελετηθεί η συμπεριφορά και οι ρόλοι των δύο φύλων που ενυπάρχουν στο πλαίσιο του γάμου, της συντροφικότητας και της οικογένειας.
3. Να μελετηθούν οι διαφοροποιήσεις ως προς την αντιμετώπιση των ανδρών και των γυναικών στην εκπαίδευση, την εργασία και την κοινωνική ασφάλιση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

1.1 Γενικά για την ισότητα

Οι άνδρες είναι από τον Άρη, ισχυρίζεται ένας τίτλος βιβλίου, και οι γυναίκες είναι από την Αφροδίτη. Αυτή η εικόνα των δύο πλανητών εκφράζει με ζωντάνια τη δημοφιλή πεποίθηση ότι οι γυναίκες και οι άντρες είναι κατά βάση και αναπόφευκτα διαφορετικοί. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Τις τελευταίες δεκαετίες οι ρόλοι και οι σχέσεις των γυναικών και των ανδρών αλλάζουν διαρκώς με πολύ γοργό ρυθμό. Για παράδειγμα, πολυάριθμες γυναίκες στο δυτικό κόσμο έχουν αρχίσει να ασκούν επαγγέλματα που κάποτε θεωρούνταν αποκλειστικώς «ανδρικά» όπως του γιατρού, του υδραυλικού, του μηχανικού, του δικηγόρου και του καθηγητή Πανεπιστημίου, όλα επικερδή επαγγέλματα, από τα οποία οι γυναίκες ήταν κάποτε αποκλεισμένες. Κατά τον ίδιο τρόπο, οι άνδρες έχουν αρχίσει να προσδίδουν άλλο περιεχόμενο στο ρόλο του πατέρα, αναλαμβάνοντας και δουλειές που κάποτε θεωρούνταν «γυναικείες», όπως το τάισμα, το άλλαγμα της πάνας και η γενική φροντίδα του μωρού. (Κολλοντάι, 1987)

Επιπλέον, παρά την τρομερή αντίσταση, οι σχέσεις ανδρών και γυναικών έχουν γίνει σταδιακά περισσότερο ισότιμες. Ταυτόχρονα, αν και σε πιο αργό ρυθμό, η κάποτε βαθιά εδραιωμένη πεποίθηση, ότι οι άνδρες ό,τι κάνουν είναι πιο σημαντικό από τις γυναίκες έχει επίσης αρχίσει να αλλάζει – έτσι που σχόλια όπως «ελπίζω την άλλη φορά να είναι αγόρι» έχουν αρχίσει να θεωρούνται προσβλητικά τόσο από τις νέες μητέρες όσο και από τους νέους πατέρες. (Κολλοντάι, 1987)

Η ίση αξιολόγηση των δύο μισών της ανθρωπότητας διδάσκει στα παιδιά από νωρίς να εκτιμούν την ποικιλία και να μην τη βλέπουν ως λόγο να κατατάσσουν τους ανθρώπους σε «ανώτερους» και «κατώτερους». (Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Για μερικούς ανθρώπους, άνδρες και γυναίκες, οι αλλαγές αυτές είναι πηγή ελπίδας για ένα πιο ανθρώπινο, λιγότερο βίαιο, λιγότερο άδικο μέλλον. Ένα μέλλον όπου ο ένας άνθρωπος (είτε ανήκει σε διαφορετική φυλή, εθνότητα, θρησκεία ή φύλο) δε θα θεωρείται πια κατώτερος από τον άλλο. Αλλά για άλλους, οι αλλαγές αυτές είναι πηγή σύγχυσης και φόβου, κι αυτό είναι ένα ακόμα πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο. (Σκουτέρη – Διδασκάλου, 1991)

Όπως δείχνει η σύγχρονη ιστορία, οι τεχνολογικές και οικονομικές αλλαγές έχουν ανοίξει το δρόμο για την αμφισβήτηση πολλών πραγμάτων που κάποτε θεωρούνταν δεδομένα – όπως η απόλυτη εξουσία των ανδρών μέσα στο «κάστρο» του σπιτιού τους, η οποία επίσης θεωρούνταν πως ήταν θέλημα θεού.(Mitchell, 1971)

Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνονται οι ρόλοι και οι σχέσεις επηρεάζει σημαντικά τη δομή της οικογένειας. Οι κοινωνίες στις οποίες οι ρόλοι των ανδρών και των γυναικών είναι σαφώς καθορισμένοι, οι οποίες είναι επίσης κοινωνίες όπου κυριαρχεί το ανδρικό φύλο, είναι κοινωνίες στις οποίες βλέπουμε μια γενικά αυταρχική, ιεραρχημένη οικογενειακή δομή. Ακόμα πιο συγκεκριμένα, είναι κοινωνίες στις οποίες βλέπουμε μια γενικά αυταρχική, ιεραρχημένη οικογενειακή δομή. Ακόμη πιο συγκεκριμένα, είναι συνήθως κοινωνίες όπου οι άνδρες εξουσιάζουν τις γυναίκες και οι γονείς τα παιδιά και η εξουσία τους στηρίζεται ουσιαστικά στο φόβο και τη βία. Από την άλλη μεριά, οι κοινωνίες στις οποίες οι ρόλοι των ανδρών και των γυναικών είναι πιο ευέλικτοι και όπου υπάρχει περισσότεροι ισότητα ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες, τείνουν να έχουν πιο δημοκρατικές οικογένειες, με λιγότερη κοινωνικώς αποδεκτή χρήση φόβου και βίας.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Κάτω από τα πολλά και πολύπλοκα ρεύματα υπάρχει μια ισχυρή τάση προς μία κοινωνική οργάνωση που θα στηρίζεται στη συντροφικότητα, η οποία βρίσκεται αντιμέτωπη με μια ισχυρή αντίσταση.(Mitchell, 1971)

Τα μέρη του πλανήτη όπου η κίνηση για τα δικαιώματα των γυναικών, υπήρξε πιο επιτυχημένη είναι επίσης περισσότερο δημοκρατικά, ενώ περιοχές όπου το κίνημα για τα δικαιώματα των γυναικών έχει σημειώσει τη μικρότερη πρόοδο τείνουν επίσης να είναι εκείνες όπου οι παραβάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι εν γένει περισσότερες. Με δύο λόγια, ο τρόπος με τον οποίο μια κοινωνία δομεί τις σχέσεις ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες έχει βαθιά προσωπική, κοινωνική και οικονομική σημασία.(Mitchell, 1971)

Το σύγχρονο κίνημα των γυναικών άρχισε πριν από σαράντα χρόνια, αλλά η μάχη για τα δικαιώματα των γυναικών άρχισε πριν από πάνω από εκατό χρόνια και φαινομενικά έληξε όταν οι γυναίκες κέρδισαν το δικαίωμα να ψηφίζουν. Η μοναδική εικόνα της γυναίκες ήταν εκείνη που οριζόταν αποκλειστικά από τις σχέσεις της με τον άντρα – ως σύζυγος, μητέρα, νοικοκυρά – όχι ως αυθύπαρκτο άτομο που ορίζει τον εαυτό της με τις πράξεις της στην κοινωνία.(Σκουτέρη –Διδασκάλου, 1991)

Οι γυναίκες είναι ξεχωριστά άτομα και έχουν το βασικό ανθρώπινο δικαίωμα να έχουν ίσες ευκαιρίες και πολιτική εκπροσώπηση.(Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Οι γυναίκες έχουν αγωνιστεί για να ισχύσουν οι αρχές της ισότητας σε επαγγέλματα και τομείς όπως η ιατρική, τα οποία μέχρι πρότινος ελέγχονταν μόνο από τους άνδρες βάσει των ανδρικών βιωμάτων και αναγκών. Οι διακρίσεις με βάση το φύλο θεωρούνται παράνομες κατά τον ίδιο τρόπο που οι φυλετικές διακρίσεις υποτίθεται ότι είναι παράνομες. (Courrier, 1995)

Οι γυναίκες κατέχουν ηγετικές θέσεις σε κάθε τομέα και κάθε επάγγελμα. Δείχνουν καινούργιους τρόπους ηγεσίας και διοίκησης. Έχουν ανακτήσει πολιτική δύναμη και η ψήφος τους μπορεί να αναδειχθεί αποφασιστική στις εκλογές (Courrier, 1995).

Η γυναίκα είναι το θηλυκό γένος των ανθρώπων. Χαρακτηρίζεται από ορισμένες ιδιομορφίες σε όλο το πλάτος της ύπαρξής της. Το σώμα της παρουσιάζει ορισμένες διαφορές ως προς την κατασκευή από το ανδρικό και έχει μικρότερη μυϊκή δύναμη. Οι πνευματικές της ιδιότητες διαφέρουν ελάχιστα από τις ανδρικές. Αν και δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές, αυτές εντοπίζονται στον τομέα των ενδιαφερόντων. Περισσότερες διαφορές υπάρχουν στον ψυχικό κόσμο. Η γυναίκα χαρακτηρίζεται ως περισσότερο λεπτή φύση, περισσότερο συναισθηματική. (Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Δεν είναι όμως τόσο οι διαφορές αυτές όσο η εκάστοτε κοινωνική κατάσταση, που επηρέασε τόσο πολύ κατά καιρούς τη θέση της γυναίκας. Ο άνδρας ήταν ο κύριος του σπιτιού, είχε δικαίωμα ζωής και θανάτου πάνω στη γυναίκα του και στα άλλα μέλη της οικογένειας. Η κατάσταση αυτή είχε νομιμοποιηθεί από τα εκάστοτε έθιμα ή πολιτικά καθεστάτα. (Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Η υποταγή αυτή έλαβε τέλος όταν οι γυναίκες άρχισαν να γίνονται υπολογίσιμα στελέχη της παραγωγικής διαδικασίας. Αυτό είχε σαν άμεση συνέπεια την οικονομική ανεξαρτησία της γυναίκας. Ακολούθησε άρα και η ανάγκη και η δυνατότητα της μόρφωσής της. Οι αλλαγές αυτές βοήθησαν τις γυναίκες να αποκτήσουν συνείδηση της αξίας τους και να αρχίσουν τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Έτσι δημιουργήθηκε το λεγόμενο φεμινιστικό κίνημα. (Alzon, 1975)

Ανεξάρτητα από τις ακρότητές του, το κίνημα αυτό έδωσε σπουδαία ώθηση στο ζήτημα της χειραφέτησης της γυναίκας. Η γυναίκα έπαψε πλέον να είναι κλεισμένη στο σπίτι της, έβγαινε ελεύθερα, συμμετείχε σε κοινωνικές οργανώσεις, γενικά άρχισε να θεωρείται φυσικό να έχει και άλλα ενδιαφέροντα εκτός από τα οικιακά. Τελικός στόχος αυτών των προσπαθειών υπήρξε η πολιτική εξύψωση, κυρίως το δικαίωμα ψήφου. Αυτό επετεύχθη μετά από πολλούς αγώνες. Η εξωοικιακή δραστη-

ριότητα της γυναίκας υποστηρίχθηκε από την καθημερινή βελτίωση των τεχνικών μέσων στον τομέα της οικιακής οικονομίας, τα μέσα αυτά –ηλεκτρικές κουζίνες, ψυγεία, πλυντήρια κ.ά.– έδιναν στη γυναίκα συνεχώς περισσότερο ελεύθερο χρόνο, τον οποίο μπορούσε να διαθέσει όπως ήθελε.(Alzon, 1975)

Ακόμα και ο τομέας της ανατροφής των τέκνων, ο οποίος παλιότερα ανήκε αποκλειστικά στις γυναίκες, σήμερα έπαψε να βρίσκεται τόσο στενά συνδεδεμένος με αυτήν.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Καταλήγουμε, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι στην εποχή μας δεν ήταν δυνατόν να υπάρχουν φραγμοί μεταξύ των δύο φύλων. Άνδρες και γυναίκες ελεύθερα αναπτύσσουν τις ικανότητές τους και ανταγωνίζονται στον αγώνα της ζωής. Κάθε φύλο έχει τη δυνατότητα να αναπτυχθεί ελεύθερα και να διαπρέψει, ταυτόχρονα όμως να αναπτύξει και τις ιδιαίτερες εκείνες ικανότητες ή ιδιότητες, οι οποίες εκ φύσεως το χαρακτηρίζουν και του δίνουν τη δυνατότητα να εκπληρώσει τον υψηλό του ρόλο στη ζωή. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Υπάρχουν μερικές φράσεις που έχουν μείνει και αναφέρονται στο ρόλο της γυναίκας, όπως: α) «ταις γυναιξίν η σιγή κόσμω φέρει», Σοφοκλής (= η σιγή είναι κόσμημα των γυναικών). Διέπεται από το αρχαίο ιδανικό της πλήρους υποταγής στον άνδρα, β) «Αι γυναίκες υποτάσσεσθαι τοις ιδίοις ανδράσιν, ως ανήκεν εν Κυρίω», Απ. Παύλος (= οι γυναίκες να υποτάσσονται στους άνδρες), γ) «η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά», ελληνική παροιμία (είναι δούλα των εργασιών και κυρία του σπιτιού της), δ) «υπάρχει μια γυναίκα στην αρχή κάθε μεγαλουργήματος», Μπαλζάκ, ε) «η όμορφη γυναίκα είναι στολίδι και η καλή θησαυρός», Σοπενχάουερ.(Σμυρνιαδου, 1995)

Ένα χαρακτηριστικό ποίημα του Φεντερίκο Μαγιόρ λέει:

Γυναίκα, έφερες μαζί σου ένα νέο τραγούδι. Αλλά δε σε αφήσαμε να μιλήσεις αν και είσαι η φωνή της μισής γης.

Γυναίκα, τα μάτια σου είδαν τον κόσμο αλλιώς. Αλλά δε θελήσαμε να μάθουμε αυτό που έβλεπε το βλέμμα σου, ούτε να γνωρίσουμε τη ζεστασιά του.

Γυναίκα, έφερνες στο δέρμα σου με όλα τα χρώματα την υπόσχεση του αύριο, το φώς που θα φώτιζε τα άγνωστα μονοπάτια δρόμους επαναστατικούς αλλά ειρηνικούς, γυναίκα-γέφυρα, γυναίκα-δεσμός, γυναίκα- ρίζα και καρπός του έρωτα και της τρυφερότητας.

Γυναίκα, τα απλωμένα χέρια σου, η ανοιχτή αγκαλιά σου είναι μια απεραντοσύνη που προστατεύει και παρηγορεί. Αλλά δεν καταλάβαμε τη δύναμη της αγκαλι-

άς σου ούτε την κραυγή της σιωπής σου και βαδίζουμε χωρίς πυξίδα και χωρίς παρηγοριά.

Γυναίκα, χωρίς άλλον αφέντη από τον εαυτό σου, ζήσε στο εξής ίση και ελεύθερη, συντρόφους που μοιράζεται το ίδιο όνειρο για πάντα.(Courrier, 1995)

Η κατάσταση της γυναίκας, ανάλογα με την εξέλιξη των διαφόρων μορφών οικονομίας των κοινωνιών είναι καθοριστική για τη θέση της μέσα στην οικογένεια. Αν μιλήσουμε για την καταπίεση της γυναίκας, αν ζητήσουμε μια μεγαλύτερη ισότητα δικαιωμάτων ανάμεσα στα δύο φύλα, θα ακούσουμε τα πιο χλιοειπωμένα επιχειρήματα, όπως: «η ανισότητα της γυναίκας σε σχέση με τον άνδρα εξηγούνται από την ιστορία και δεν μπορούν να καταργηθούν. Η εξάρτηση της γυναίκας, η θέση υποταγής στον άνδρα υπήρχαν από καταβολής κόσμου, κι έτσι δε γίνεται να αλλάξει τίποτα». Αλλά μόλις γνωρίσουμε τις συνθήκες ζωής, όπως υπήρχαν εδώ και χιλιάδες χρόνια, δε θα αργήσουμε να πεισθούμε πως η απουσία των δικαιωμάτων της γυναίκας σε σύγκριση με τον άνδρα και η υποταγή της δεν υπήρχαν ανέκαθεν. Έχουν μεσολαβήσει περίοδοι όπου ο άνδρας και η γυναίκα είχαν εντελώς ίσα δικαιώματα και άλλες περίοδοι όπου ο άντρας έδινε, σε κάποιο μέτρο στη γυναίκα μια θέση ηγετική.(Alzon, 1975)

Η απουσία των γυναικείων δικαιωμάτων, η έλλειψη αυτονομίας, οι περιορισμένες δικαιοδοσίες δεν οφείλονταν σε ιδιότητες έμφυτες, χαρακτηριστικές της γυναικείας «φύσης». Και ούτε είναι αλήθεια πως οι γυναίκες είναι λιγότερο έξυπνες από τους άντρες. Η κατάσταση εξάρτησης της γυναίκας και η έλλειψη χειραφέτησης δεν οφείλονται σε κάποιες «φυσικές» ιδιότητες, αλλά στο είδος της εργασίας που τους ανατέθηκε μέσα στη δεδομένη κοινωνία.(Κολλοντάι, 1987)

Βλέπουμε πως σε αυτούς τους πολλαπλούς ρόλους που διεκπεραιώνει, με τις επιπρόσθετες ευθύνες που συνεπάγονται, ανταπεξέρχεται με επιτυχία, γιατί διανοητικά δεν μειονεκτεί.(Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Με την ευαισθησία που τη διακρίνει, το πρακτικό πνεύμα, τη διορατικότητα μπορεί και παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στην κοινωνική ζωή. (Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Το αντρικό σύστημα αξιών, οι θεσμοί και οι δεισιδαιμονίες αιώνων μόνο με τη σωστή, φιλελεύθερη, ανθρωπιστική και καθολική παιδεία μπορούν να αναθεωρηθούν και να αντικατασταθούν με σεβασμό, αναγνώριση, εξύψωση της γυναίκας στο κοινωνικό βάθρο.(Σμυρνιαδου, 1995)

Κοινωνίες που στηρίζονται στην ισόμετρη μεταχείριση των δύο φύλων και παρέχουν ίσες ευκαιρίες διάκρισης στη γυναίκα δημιουργούν προοπτικές για μια ανθρωπότητα πραγματικά ελεύθερη, πραγματικά ανθρώπινη. Και δεν θα ήταν υπερβολή, αν λέγαμε πως ο δείκτης της πολιτισμικής εξέλιξης μιας κοινωνίας κι ο συντελεστής ωριμότητάς της είναι κατευθείαν ανάλογος με τη θέση της γυναίκας στο συγκεκριμένο κοινωνικό σύστημα.(Σμυρνιάδου, 1995)

Το οικογενειακό περιβάλλον ασκεί καθοριστική επίδραση στη διαμόρφωση των διαφυλικών σχέσεων για τους εξής λόγους: α) η οικογένεια αποτελεί χρονολογικά το πρώτο περιβάλλον, μέσα στο οποίο αναπτύσσεται το παιδί και μέσα στο οποίο τίθενται οι βάσεις της οργάνωσης της συμπεριφοράς και των διαφυλικών σχέσεων, β) η οικογένεια είναι μια ανθρώπινη ομάδα, η οποία αποτελείται από άτομα διαφορετικού φύλου και διαφορετικής ηλικίας, μεταξύ των οποίων υπάρχουν συναισθήματα. Τα πρόσωπα αυτά, ο πατέρας (άνδρας), η μητέρα (γυναίκα), τα αδέρφια εκπληρώνουν διάφορες λειτουργίες. Προσφέρουν στο παιδί, το οποίο ζει και αναπτύσσεται μέσα στη συγκεκριμένη οικογένεια, μοντέλα συμπεριφοράς, που οπωσδήποτε έχουν σχέση με το φύλο, γ) κάθε οικογένεια έχει τη δική της «παιδαγωγική θεωρία». Αυτή περιλαμβάνει τις αντιλήψεις και τις στάσεις των γονέων, οι οποίες σχετίζονται με το φύλο των παιδιών τους. Έτσι, οι μέλλοντες γονείς έχουν ήδη κατασκευάσει, πολύ πριν γεννηθεί το παιδί τους, ένα είδος «στερεοτύπου» για το πως θέλουν να είναι το παιδί τους ανάλογα με το φύλο του και για το πως επιθυμούν να είναι, όταν μεγαλώσει. Αυτό το στερεότυπο μεταφράζεται στη συνέχεια σε έκδηλες συμπεριφορές, τις οποίες προσπαθούν να υιοθετήσουν τα παιδιά τους, δ) οι σχέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ γονέων και παιδιών επηρεάζονται από τις γενικότερες πεποιθήσεις των γονέων, οι οποίες επηρεάζονται από τα κοινωνικά στερεότυπα και τους ρόλους που οι ίδιοι έχουν αποδεχθεί, όσον αφορά το φύλο. Για το λόγο αυτό, οι στάσεις των γονέων απέναντι στα παιδιά τους διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο τους, με αποτέλεσμα την υιοθέτηση διαφορετικών μορφών συμπεριφοράς απέναντι στα αγόρια και τα κορίτσια, ε) το φύλο του παιδιού και οι σχέσεις μεταξύ των αδελφών. Η οικογενειακή ομάδα αποτελείται και από τα παιδιά. Ανάλογα με το φύλο τους, τα ίδια τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν την εμπειρία του άλλου φύλου και να πάρουν πληροφορίες για το άλλο φύλο και το ρόλο που αντιστοιχεί σε αυτό. Έτσι, έχουμε μια πρώτη εμπειρία της διαφυλικής σχέσης.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Όσον αφορά στο σχολείο: α) ο δάσκαλος λειτουργεί σαν πρότυπο. Ο ενήλικος προσφέρει στο παιδί την ευκαιρία να αποκτήσει μια νέα εμπειρία με έναν ενήλικο του εξωοικογενειακού περιβάλλοντος, η οποία τον βοηθά να αποκτήσει άλλο πρότυπο άνδρα ή γυναίκας, β) η στάση του δασκάλου απέναντι στο παιδί, όσον αφορά στο φύλο. Έρευνες επιβεβαιώνουν ότι υπάρχουν διαφορετικές στάσεις του δασκάλου ανάλογα με το φύλο, δηλαδή ότι υπάρχει «προκατάληψη» εκ μέρους του, γ) η ύλη – τα μαθήματα. Μέσα από μαθήματα προβάλλονται ανδρικά και γυναικεία πρότυπα, ρόλοι, στερεότυπα των δύο φύλων, τα οποία προσφέρονται στο παιδί για ταύτιση, δ) οι σχολικές δραστηριότητες. Σε αυτές τις δραστηριότητες, ο δάσκαλος έχει τη δυνατότητα και την ευκαιρία να συμβάλλει στη δημιουργία διαφυλικών σχέσεων. Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να είναι ομαδικές εργασίες, με τις οποίες επιτυγχάνεται η συνεργασία των δύο φύλων ή σχολικές εκδηλώσεις με τις οποίες παρέχεται η δυνατότητα ανάληψης ρόλων σχετικών με το φύλο, ε) οι ίσοι – οι συμμαθητές. Εκεί θα πρέπει να βρει τη θέση του ανάλογα με την προσωπικότητά του και το φύλο του. Έτσι, το παιδί επιτυγχάνει να πάρει πληροφορίες σχετικές με το φύλο για τα άλλα παιδιά τα οποία ανήκουν σε διαφορετικά κοινωνικό-οικονομικά περιβάλλοντα και να διαμορφώσει αξίες, συναισθήματα, τρόπους κοινωνικής συμπεριφοράς οι οποίοι σχετίζονται με το φύλο. Η εμπειρία του αυτή θα συντελέσει στη διαμόρφωση αποδεκτών ή μη από την ομάδα αντίστοιχων με το φύλο, τρόπων συμπεριφοράς. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Το κοινωνικό περιβάλλον επιδρά με τη σειρά του στην ανάπτυξη των διαφυλικών σχέσεων μέσω της κοινωνικής ταυτότητας του φύλου (τρόποι με τους οποίους ο καθένας αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σε σχέση με το φύλο του και τους κοινωνικούς ρόλους που αυτό συνεπάγεται), του ιδεολογικού ρόλου του φύλου (κοινωνικά στερεότυπα όσον αφορά το φύλο), φαίνεται ότι τα στερεότυπα, σε σχέση με το φύλο, είναι παρόμοια στις περισσότερες κοινωνίες, δηλαδή οι άνδρες είναι κυριαρχικοί, επιθετικοί, έχουν την τάση για επίδειξη, την επιθυμία για κυριαρχία, σκληροί, δυνατοί, ανεξάρτητοι, γενναίοι, σεξουαλικά δραστήριοι, λογικοί, έξυπνοι. Οι γυναίκες είναι ταπεινές, υποχωρητικές, παρέχουν βοήθεια και φροντίδα στους άλλους, φιλικές, ευάλωτες, αδύναμες, μη επιθετικές, ευγενικές, παθητικές, συμπονετικές, φοβισμένες, κουτές και εξαρτημένες, με τη διαμόρφωση της «βασικής προσωπικότητας» (περιλαμβάνει βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα προσωπικότητας, τα οποία είναι αποτέλεσμα των επιδράσεων του κοινωνικό-πολιτιστικού πλαισίου μέσα στο οποίο ζει και αναπτύσσεται το άτομο). (Χρυσόγονος, 2002)

Πολλοί ισχυρίζονται πως η γυναικεία απελευθέρωση περιλαμβάνει και την αντρική απελευθέρωση. Πώς μπορεί το ένα φύλο να είναι ελεύθερο χωρίς το άλλο; Και τα δύο φύλα, καταπιέζονται από τους στερεότυπους ρόλους των φύλων... δεν νομίζετε ότι οι άντρες θα ήθελαν να μένουν στο σπίτι περισσότερο με τα παιδιά τους;... δεν νομίζετε πως θα ήθελαν να μην είναι αναγκασμένοι να πάνε στα ανθρακωρυχεία και να κερδίζουν το ψωμί;).(Χρυσόγονος, 2002)

Η γυναικεία απελευθέρωση είναι βαθιά απελευθέρωση του ίδιου του άνδρα από όλες τις προκαταλήψεις του, από όλους τους φόβους του, από όλους αυτούς τους περιορισμούς που εξακολουθούν να τον βαρύνουν και που τον ακρωτηριάζουν από το «άλλο μισό του ουρανού» που φέρει μέσα του.(Courrier, 1995)

Βρισκόμαστε όμως σήμερα μπροστά σε ένα νέο στάδιο, όπου οι γυναίκες μαθαίνουν προοδευτικά να οικειοποιούνται τις γυναικείες αξίες και να απορρίπτουν τις λεγόμενες ανδρικές. Να που αυτές οι πολιτιστικά «γυναικείες» αξίες, η αγάπη, η ειρήνη, η τρυφερότητα βρίσκονται σήμερα στο ιδεολογικό λεξιλόγιο της σύγχρονης νεολαίας και των νέων ανδρών. Ενώ η κοινωνική πίεση που ασκείται στη γυναίκα είναι όλο και λιγότερη, ενώ εγκαθιδρύεται ένα είδος συναίνεσης για τη νέα θέση της στην κοινωνία, ενώ διευρύνεται το δικαίωμά της να ζει διαφορετικά, ο άνδρας νιώθει από την πλευρά του να διαμελίζεται από το κοινωνικό και από το συναισθηματικό του εγώ. Έτσι οι κοινωνικοί κανόνες – πιο καταναγκαστικοί σε ό,τι τον αφορά – του γίνονται ανυπόφοροι. Σε τέτοιο μάλιστα σημείο, ώστε υπάρχουν, το γνωρίζουμε, δύο φορές περισσότερες αυτοκτονίες ανδρών απ' ό,τι γυναικών. Ποιός είπε ότι οι γυναίκες είναι πιο ευαίσθητες από τους άνδρες; Κλαίνε περισσότερο, είναι η αλήθεια – αλλά επειδή μόνο αυτές έχουν το δικαίωμα. Αλλά όταν η γυναίκα κλαίει (απελευθερωμένη έτσι από τις εντάσεις), πράγμα που ο άνδρας δεν μπορεί να επιτύχει παρά μόνο καταφεύγοντας στη βία, ο άνδρας σιωπά ή και αυτοκτονεί.(Mitchell, 1971)

Ο καινούργιος άνδρας, λοιπόν, εξεγείρεται, απαιτεί το δικαίωμα στην πληρότητα. Ενώ αυτές που καταχρηστικά βαπτίζουν «καινούριες» γυναίκες αποδίδουν για παράδειγμα όλο και περισσότερη αξία στην εργασία, ο καινούργιος άνδρας στρέφεται όλο και πιο συχνά προς τον ελεύθερο χρόνο και την ιδιωτική του ζωή. Είναι παρών στις γέννες, αφιερώνεται στη φροντίδα των παιδιών και δεν φοβάται πια να εκφράσει την πατρική του τρυφερότητα, αυτή τη μορφή αγάπης που καταπνίγηκε, ίσως πιο πολύ από κάθε άλλη ανά τους αιώνες. Κι ακόμη, την ίδια στιγμή που βλέπουμε όλο και περισσότερες γυναίκες να φορούν τη στολή, να που ο άνδρας αρνεί-

ται το στρατό, αγγίζοντας έτσι αυτή την υψηλή μορφή θάρρους που συνίσταται στην αποδοχή του χαρακτηρισμού τους ως δειλού.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1998)

Ο κοινωνικός καθορισμός της ταυτότητας των δύο φύλων διερευνήθηκε από σειρά μελετριών, οι οποίες εισήγαγαν κάποιους όρους:

- 1) Κάθε κοινωνία διαθέτει εκτός από έναν τρόπο παραγωγής σύμφωνα με τον οποίο παράγονται τα προς το ζην προϊόντα, και ένα σύστημα κοινωνικής δόμησης της ταυτότητας των δύο φύλων. Το σύστημα αυτό περιλαμβάνει τρόπους με τους οποίους το βιολογικό φύλο μεταλλάσσεται σε πολιτισμικά προσδιοριζόμενο φύλο, έναν κατά φύλο καταμερισμό εργασίας, κοινωνικές σχέσεις για την παραγωγή των φύλων ή των κόσμων με βάση το φύλο, κανόνες και διευθετήσεις για την επιλογή σεξουαλικού αντικειμένου και αντιλήψεις για την παιδική ηλικία. Είναι σαν τον τρόπο παραγωγής μιας κοινωνίας, ένα θεμελιακό καθοριστικό συστατικό στοιχείο της κοινωνίας, κοινωνικά κατασκευασμένο που υπόκειται σε αλλαγή και ανάπτυξη.
- 2) Κοινωνικοποίηση είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται κυρίως στην Κοινωνική Ψυχολογία για να προσδιορισθεί η διαδικασία μέσω της οποίας ένα άτομο μαθαίνει να προσαρμόζεται στην ομάδα, αποκτώντας την κοινωνική συμπεριφορά την οποία εκείνη εγκρίνει. Ο όρος αυτός αναλύθηκε ως η μεταβίβαση συμπεριφορών, ρόλων, στάσεων και πεποιθήσεων από μια γενιά στην επόμενη. Ένα σύνολο διαφορετικών σχέσεων επηρεάζουν το αναπτυσσόμενο άτομο με το παράδειγμα, την άμεση επιταγή και τη σιωπηλή, ανέκφραστη προσδοκία. Βέβαια αυτές οι συμπεριφορές εμπεριέχουν αναπόφευκτα τα χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν στο κάθε φύλο. Σταδιακά το παιδί εσωτερικεύει αυτά που έμαθε. Οι παράγοντες της κοινωνικοποίησης έχουν στερεότυπες πεποιθήσεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά που αρμόζουν στο κάθε φύλο. Η κοινωνικοποίηση των κατά φύλο ρόλων αντανακλά τις προσδοκίες που βασίζονται σε αυτές τις πεποιθήσεις.
- 3) Κατά φύλο υποκειμενικότητα είναι ο πολύ ενδιαφέρον όρος για τον προσδιορισμό του συνόλου των ατομικών χαρακτηριστικών τα οποία συγκροτούν τις δύο συλλογικότητες, την ανδρική και τη γυναικεία.(Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Παρόλες τις ιστορικές ιδιαιτερότητες της εκάστοτε εποχής και κοινωνίας, κάποια από τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά αποδίδονται στο ένα φύλο, ενώ άλλα στο άλλο. Έτσι συγκροτούνται δύο ομάδες ψυχολογικών χαρακτηριστικών, όπως «εκ-

φραστικότητα», «συγκινησιακότητα», «οικειότητα», «τάση για επικοινωνία», «παροχή μητρικής φροντίδας», τα οποία καταχωρούνται, μάλλον ως γυναικεία χαρακτηριστικά. Ως ανδρικά αντίστοιχα, καταχωρούνται η «απουσία εκφραστικότητας», «εξυπνάδα», «απουσία οικειότητας», «ανταγωνιστικότητα», «δίψα για επιτυχία», «τάση για κριτική».(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Με το θέμα μας εμπλέκεται το ζήτημα της ισότητας των φύλων χωρίς καμία διάκριση σε κανένα τομέα. Αυτήν επιβάλλει η διεθνής νομοθεσία και η ελληνική. Και όχι μόνο τούτο, αλλά φθάσαμε και σε μία έννοια της ισότητας, πλέον πολύ ουσιαστική. Όχι τυπική ισότητα, όχι απλώς ίση μεταχείριση από το νόμο αλλά μεταχείριση τέτοια, η οποία να κάνει πέρα, να εξουδετερώνει τα ειδικά εμπόδια τα οποία συναντάει η γυναίκα στη ζωή της και την εμποδίζουν να απολαύσει τα ίδια δικαιώματα με τον άνδρα στον ίδιο βαθμό.(Κοινοβουλευτική ομάδα, 2002)

Η κατάτμηση γυναικών και ανδρών στην αγορά εργασίας παραμένει ένας βασικός προβληματισμός στην Ευρώπη.(Χρυσόγονος, 2002)

Γενικά στην Ευρώπη, το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών μειώνεται όταν αποκτούν παιδιά. Αντίθετα, αν συγκρίνετε αυτά τα στοιχεία με εκείνα των ανδρών τότε τα ποσοστά απασχόλησης των ανδρών μεταξύ 20 και 44 ετών είναι υψηλότερα στα νοικοκυριά με ένα παιδί. (Χρυσόγονος, 2002)

1.2 Ιστορική εξέλιξη της ισότητας

Σε ό,τι αφορά στις γυναίκες, έχουμε οικονομική και κοινωνική μεταβολή. Η τεχνολογική ανάπτυξη έδωσε σε αυτές τη δυνατότητα εργασίας εκτός του σπιτιού με συνέπεια την είσοδο στον οικονομικό βίο, την εκπαίδευση, τα ελεύθερα επαγγέλματα και την πολιτική. Εξάλλου ευκολίες εντός του σπιτιού – οικιακές συσκευές – και εκτός αυτού – βρεφικοί σταθμοί, νηπιαγωγεία, εστιατόρια κ.λπ. – διευκολύνουν ή αντικαθιστούν την παραδοσιακή εργασία της γυναίκας. Περαιτέρω αντισυλληπτικά θέτουν υπό έλεγχο την εγκυμοσύνη, το κυριότερο βάρος της γυναίκας.(Σκουτέρη-Διδασκάλου, 1991)

Η ισότητα των φύλων είναι αίτημα παλιό. Η πρώτη προσπάθεια για την ισότητα των φύλων άρχισε ακριβώς τον δέκατο ένατο αιώνα, μάλιστα στις τελευταίες δεκαετίες του.(Σμυρνιαδού, 1995)

Η βικτωριανή εποχή ήταν μια οικονομικά ευημερούσα εποχή, αλλά για τις γυναίκες ήταν η σκοτεινή νύχτα της ζωής τους. Ίσως σε καμία άλλη περίοδο της ιστο-

ρίας η γυναίκα δεν ήταν σε τόσο δεινή θέση, όσο στη Βικτωριανή εποχή. Ήταν μια εποχή όπου στον τομέα του Αστικού και του Οικογενειακού Δικαίου η γυναίκα σχεδόν δεν είχε δικαιώματα, διότι στις ιδιωτικές συναλλαγές αντιπροσωπευόταν από τον άνδρα της ή από τους γονείς της, δεν είχε πολιτικά δικαιώματα, δεν είχε δημόσια φωνή, στο σπίτι αφεντικό ήταν ο σύζυγος. Τότε, τον ίδιο αιώνα ακριβώς, άρχισε η γυναίκα να βγαίνει στη δουλειά έξω από το σπίτι, στα εργοστάσια. Και στα εργοστάσια η θέση της ήταν φρικτή. Είχε όχι μόνο χαμηλότερη αμοιβή, αλλά και μακρύτερο ωράριο εργασίας από τον άντρα κατά πολύ περισσότερες ώρες. Η πρώτη απεργία των γυναικών έγινε στις 8 Μαρτίου (αργότερα Ημέρα της Γυναίκας), εδώ και πάνω από εκατό χρόνια. Η γυναίκα έκανε τότε την πρώτη της διεκδικητική εκδήλωση, την πρώτη της απεργία και διαδήλωση. Δεν το πέτυχε την πρώτη φορά, αλλά ο αγώνας της συνεχίστηκε αργότερα. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Εννοείται ότι η γυναίκα που δούλευε τότε στα εργοστάσια ήταν στο χέρι του αφεντικού, από κάθε άποψη, ακόμα και για τη σεξουαλική του ικανοποίηση. Και ήταν τόση η ανάγκη και τόση η φτώχεια που η γυναίκα ήταν υποχρεωμένη να υπομένει πολλά. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Το πρώτο αίτημα των γυναικών, όταν άρχισαν να αντιδρούν οργανωμένα, εκτός από τη βελτίωση των όρων εργασίας, ήταν η απόκτηση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων, δηλαδή να αρχίσουν να είναι πολίτες και οι γυναίκες. Ορθά διέγινωσαν ότι αυτό θα ήταν το κλειδί για όλες τις επόμενες κατακτήσεις. Διότι οι άνδρες πολιτευόμενοι, που κρατούν στα χέρια τους την εξουσία, υπολογίζουν τους ανθρώπους ανάλογα με το τί επιρροή μπορούν να έχουν στη δική τους εκλογή. Αν η γυναίκα είναι ψηφοφόρος, αναγκαστικά πρέπει να ακούγεται. Κι αν η γυναίκα έχει η ίδια εξουσία πολιτική, δηλαδή όχι απλώς εκλέγει, αλλά και εκλέγεται, σε ουσιαστικά μάλιστα ποσοστά, τότε η θέση της μπορεί να αλλάξει πάρα πολύ στην κοινωνία. Τότε μπορεί να έχει φωνή για τη λήψη αποφάσεων, για θέματα τα οποία ρυθμίζουν την τύχη όλων μας, επομένως και των γυναικών και των παιδιών τους. Για αυτό και το πρώτο γυναικείο κίνημα ελέγετο των «σουφραζέτων» από το suffrage που θα πει ψήφος στα αγγλικά. (Χρυσόγονος, 2002)

Το πρώτο σημείο – μέρος του κόσμου, όπου οι γυναίκες απέκτησαν δικαίωμα ψήφου, ήταν η πολιτεία Ουαϊτόμιγκ των Ηνωμένων Πολιτειών το 1869. Στην Ευρώπη, το πρώτο κράτος που έδωσε περιορισμένο δικαίωμα ψήφου είναι η Νορβηγία. Δεύτερη έρχεται η Φινλανδία, το 1906, η οποία τότε ανήκε στη ρωσική αυτοκρατορία και ήταν μεγάλο δουκάτο που είχε επαναστατήσει. Είναι σημαντικό ότι οι γυναί-

ίκες όχι μόνο απέκτησαν δικαίωμα ψήφου το 1906, αλλά αμέσως έβγαλαν και 19 γυναίκες βουλευτές στους 200 σε αυτή τη χώρα. (Χρυσόγονος, 2002)

Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος υπήρξε ο πρώτος μεγάλος σταθμός για την εξέλιξη των γυναικών και αυτό γιατί οι άντρες είχαν φύγει στο μέτωπο και οι γυναίκες έμεναν πίσω για να καλύψουν όλες τις δουλειές που έκαναν πριν οι άντρες. Στο σπίτι κυβερνούσαν μόνες όλες τις δημόσιες θέσεις και όλες τις ιδιωτικές δουλειές, όσες συνέχισαν να λειτουργούν, αλλά και την παραγωγή των όπλων, τις κρατούσαν στα χέρια τους οι γυναίκες. Και προς γενική έκπληξη, κυρίως των ανδρών, οι γυναίκες φάνηκαν ότι τα βγάζουν μια χαρά πέρα και μάλιστα υπό συνθήκες εξαιρετικά δύσκολες, όπως ήταν ο πόλεμος. Από κει και πέρα οι γυναίκες, λόγω της αποδεδειγμένης πλέον ικανότητάς τους, ζητούσαν έντονα ίσα πολιτικά δικαιώματα. Και πράγματι, μετά τον παγκόσμιο πόλεμο, σοβαρός αριθμός κρατών παραχώρησε πολιτικά δικαιώματα στις γυναίκες. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Δεύτερος σταθμός ήταν ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος, που υπήρξε πολύ πικρή εμπειρία για όλη την ανθρωπότητα, διότι έδωσε μια απτή απόδειξη ότι τα πολιτεύματα που καταργούν τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου οδηγούν σε καταστροφή και σε εγκλήματα που ντροπιάζουν το ανθρώπινο γένος. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Το 1948, για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας ψηφίζεται η Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έτσι μπήκε για πρώτη φορά και η ρητή επιταγή της κατάργησης των διακρίσεων λόγω φύλου. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Μετά την Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, άρχισε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών- Ο.Η.Ε. μια έντονη προσπάθεια για να εκδοθούν ειδικές συμβάσεις – σύμφωνα που να προωθούν τα θέματα της ισότητας. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Οι διεθνείς συμβάσεις έχουν μεγάλη σημασία και για αυτό ο Ο.Η.Ε. προσπάθησε να προχωρήσει σε αυτές. Το 1952 το Δεκέμβριο, ψηφίστηκε η σύμβαση ίσων πολιτικών δικαιωμάτων και ίσων δικαιωμάτων πρόσβασης σε όλα τα δημόσια λειτουργήματα. Αυτή η σύμβαση υπήρξε σωτήρια και για τις Ελληνίδες. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Πώς εξηγείται όλη αυτή η προσπάθεια των μεγάλων διακρατικών οργανισμών; Διαπιστώθηκε από μελέτες και έρευνες που διεξήχθησαν υπό την αιγίδα κυρίως του Ο.Η.Ε., ότι τα βασικότερα προβλήματα της ανθρωπότητας δεν μπορούν να λυθούν,

αν μόνο ο μισός πληθυσμός εργάζεται για αυτά, ενώ ο άλλος μισός μένει αδιάφορος ή κινείται κατά τρόπο αντίθετο με τους σκοπούς που η ανθρωπότητα πρέπει να επιδιώκει. Με άλλα λόγια, ούτε η ανάπτυξη ούτε η ποιότητα της ζωής είναι δυνατό να προχωρήσει όσο πρέπει, και μάλιστα στην τόσο ανταγωνιστική κοινωνία μας, αν άντρες και γυναίκες δεν συμβάλλουν στην προώθησή τους.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

1.3 Σεξισμός και ισότητα

Παντού γύρω μας η περιγραφή του έρωτα κι ακόμα χειρότερα η εικόνα της ερωτικής ευτυχίας εμφανίζεται σαν δράση κατακτητική και όχι συνάντηση, σαν κυριαρχία και όχι ανταλλαγή απόλαυσης και επικοινωνία επιθυμιών. Στη διήγηση της ερωτικής ευτυχίας, ο άνδρας πρέπει πάντα να είναι πιο ... ψηλός, πρέπει να είναι ο μόνος που παίρνει πρωτοβουλία, πρέπει να ξέρει πιο πολλά σε όλους τους τομείς γνώσης (εκτός βέβαια από τους παραδοσιακούς γυναικείους, όχι μόνο δε χρειάζεται να ξέρει να τηγανίζει αυγά, αλλά είναι λίγο πιο άντρας όταν δεν ξέρει). Πρέπει να είναι πιο έξυπνος, πρέπει να βγάζει πιο πολλά λεφτά κ.λπ. Ωστόσο, σύμφωνα με την ψυχανάλυση, για την ερωτική επιθυμία δεν έχει καμία σημασία ούτε το ύψος, ούτε η σύμφωνη με τα στερεότυπα εμφάνιση, στερεότυπα που άλλωστε αλλάζουν κατά εποχή και κοινωνία (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995).

1.4 Ισότητα των δύο φύλων και θρησκεία

Η βασική πηγή από την οποία πρέπει να ξεκινήσουμε για να δούμε θεμελιώδεις σχέσεις της Χριστιανικής ανθρωπολογίας στο θέμα των σχέσεων των δύο φύλων είναι τα τρία πρώτα κεφάλαια του βιβλίου της Γενέσεως της Παλαιάς Διαθήκης. Εκεί, όπως ξέρουμε, εκτίθεται η δημιουργία του ανθρώπου, και στη συνέχεια, ο διάλογος του με το Θεό και άλλα γεγονότα που ακολούθησαν, ύστερα από την επιλογή του ανθρώπου.(Σμυρνιάδου, 1995)

Η βασική ιδέα στα πρώτα τρία κεφάλαια της Γενέσεως είναι ότι ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο. Η άποψη των πατέρων είναι ότι ο άνθρωπος που δημιουργήθηκε από τον Θεό, ήταν ανδρόγυνος. Στη δημιουργία του ανθρώπου συνδυάζονται δύο φύλα, τα οποία βλέπουμε ότι, ύστερα από νέα δημιουργική πράξη του Θεού, διακρίνονται σε αυτοτελείς προσωπικότητες, διακρίνονται τα δύο βασικά φύλα, ο άνδρας και η γυναίκα. (Σμυρνιάδου, 1995)

Στην Παλαιά Διαθήκη, στα τρία αυτά κεφάλαια, γίνεται λόγος για το γάμο. Ο Θεός τους δύο αυτούς ανθρώπους τους συνδέει με το γάμο και τους δίνει εντολή να προχωρήσουν σε κοινή ζωή για την εκπλήρωση ενός σκοπού. Ο άνθρωπος αποτυγχάνει στον βασικό του στόχο, κάνει επιλογή που φαίνεται ότι δεν είναι σύμφωνη με το θέλημα του Θεού και από κει και πέρα διαταράσσεται η αρμονική σχέση του ανθρώπου με το Θεό, του ανθρώπου με την κτήση και των δύο φύλων μεταξύ τους. Όταν στον τελικό διάλογο ο Θεός προλέγει ποιά θα είναι η ζωή του ανθρώπου στη νέα φάση που έχει ξεκινήσει, λέει ότι η Εύα θα ταλαιπωρηθεί πολύ στη ζωή της και θα φέρει παιδιά με πολύ κόπο και με πολλή λύπη, ενώ η αφοσίωσή της, η υποταγή της – σαν προϊόν της αμαρτίας και της πτώσεως – θα είναι προς τον άνδρα της. Στον άνδρα, ο Θεός προλέγει ότι πολύ δύσκολα θα ζει, ότι με τον ιδρώτα του προσώπου του θα βγάζει το ψωμί του και η ίδια η φύση και η γη θα αντιστρατεύεται στο έργο του. Έχουμε απλώς εδώ πάλι μια εικόνα που δείχνει ότι με το γεγονός της πτώσεως διαταράσσεται η σχέση μεταξύ των δύο φύλων και από κει και πέρα τα δύο φύλα μπαίνουν σε μια φάση ανταγωνισμού, σε φάση τριβής και πολλών δυσκολιών. (Σμυρνιάδου, 1995)

Οι ιδέες του Χριστού για τις σχέσεις των δύο φύλων έγιναν νωρίς γνωστές στον Ισραηλιτικό χώρο και οι Φαρισαίοι, οι οποίοι είχαν υπόψη τους μια νομοθεσία που προερχόταν από το Μωυσή, όσον αφορά στις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων, ήθελαν να φέρουν σε δύσκολη θέση τον Χριστό ως προς το πρόβλημα αυτό. Διαβάζουμε λοιπόν σε ένα Ευαγγελικό κείμενο τα εξής. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995).

«Επλησίασαν τον Χριστό οι Φαρισαίοι», όπως μας λέει ο Ματθαίος, «και με το δόλιο σκοπό να εύρουν για να τον κατηγορήσουν, εζήτησαν τη γνώμη του, λέγοντας σε αυτόν: “Άραγε επιτρέπεται στον άνθρωπο να χωρίσει τη γυναίκα του για κάθε αφορμή και αιτία;”. Ο Ιησούς απεκρίθη και τους είπε: «Δεν ανεγνώσατε εις το βιβλίο της Γενέσεως ότι ο Θεός που δημιούργησε τα πάντα έκανε εξ αρχής το πρώτο ανδρόγυνο από έναν άνδρα και μία γυναίκα; Εάν ο Δημιουργός ενομοθέτει τότε και το διαζύγιο, δε θα εδημιούργη μία μόνον, αλλά περισσότερας γυναίκας για τον έναν άνδρα”. Και συνεχίζει: “Ωστε σύμφωνα με τους λόγους αυτούς, όσοι έρχονται εις γάμον, δεν είναι πλέον δύο, όπως ήταν πρωτύτερα, αλλά ένα σώμα. Εκείνο λοιπόν που ο Θεός ένωσε σε ένα σώμα, ο άνθρωπος ας μην το χωρίσει”. Οι Φαρισαίοι όμως προχωρούν και του λένε: “Κι όμως, ο Μωυσής διέταξε να δίνουμε διαζύγιο και να χωρίζουμε τη γυναίκα μας”. Και ο Χριστός τους απαντά: “Ο Μωυσής απέβλεπε στη σκληρότητα των καρδιών σας και σας επέτρεψε να χωρίσετε τις γυναίκες σας, προ-

λαμβάνων με το διαζύγιο χειρότερα, διότι μερικοί από σας και φόνο ακόμη ήτο δυνατό να κάνουν για να απαλλαγούν από την ανεπιθύμητη γυναίκα των".» Από την αρχή της δημιουργίας όμως δεν έγινε έτσι. Κριτήριο λοιπόν του διαζυγίου και από τον ίδιο το Μωυσή ήταν η σκληροκαρδία του άνδρα. Φαίνεται δηλαδή ότι το πνεύμα της ανδροκρατίας είχε ενταθεί τόσο πολύ, ώστε η γυναίκα γινόταν θύμα της ανδρικής εξουσίας μέχρις εσχάτων. Θα μπορούσε δηλαδή η σκληροκαρδία του άνδρα να δημιουργήσει δύσκολες καταστάσεις.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Παρόμοια αφορμή δίνεται και στην Κόρινθο και ο Απόστολος Παύλος έχει πάλι ήδη και έχει κηρύξει: «Είναι καλό στον άνθρωπο να μην εγγίζει και να μην γνωρίζει διόλου γυναίκα. Για τον κίνδυνο όμως της παρεκτροπής εις πορνεία, ας έχει καθένας τη σύζυγό του και καθεμία ας έχει τον δικό της άντρα». Δεν μπορούμε να απολυτοποιήσουμε αυτή τη θέση και να πούμε ότι ο Παύλος λέει «ναι» στο γάμο, λόγω της πορνείας, αλλά πρέπει να καταλάβουμε το ηθικό κλίμα μέσα στο οποίο το κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου θα κυκλοφορήσει.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Και συνεχίζει ο Απόστολος: «Καθένας λοιπόν να έχει τη γυναίκα του για τον κίνδυνο της πορνείας. Στη γυναίκα του ας αποδίδει ο άνδρας την εύνοια και την αγάπη που της χρεωστεί, ομοίως δε και η γυναίκα ας αποδίδει το αυτό στον άνδρα της. Ως προς δε τις ιδιαίτερες σχέσεις του ανδρογύνου, ας γνωρίζει η γυναίκα ότι δεν εξουσιάζει το ίδιο της το σώμα, αλλά εξουσιαστής αυτού, εντός του νόμου του Θεού πάντοτε, είναι ο άνδρας της. Το ίδιο δε και ο άνδρας, δεν εξουσιάζει το σώμα του, αλλά εξουσιαστής αυτού είναι η γυναίκα του».(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Έχει πει ο Απόστολος Παύλος: «Να υποτάσσονται οι γυναίκες στους άνδρες, όπως η Εκκλησία υποτάσσεται στο Χριστό», αλλά συνεχίζει και λέει: «Ο άνδρας να αγαπά τη γυναίκα, όπως ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησία και έδωσε τη ζωή του, πέθανε για την Εκκλησία». Έχουμε μια διείσδυση της σχέσεως των δύο φύλων στο μυστήριο της σχέσεως του Χριστού με την Εκκλησία. Ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησία και δημιούργησε άρρηκτο δεσμό με αυτή. Υπενθυμίζει δε ότι ο δεσμός πρέπει να είναι τέτοιος, ώστε να εγκαταλείπει ο άνδρας κάθε άλλη συγγενική σχέση και κάθε άλλο έργο, να αφοσιώνεται στη γυναίκα του και να γίνονται οι δύο σάρκα μία.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Ο Απόστολος Παύλος, σε κάποιο σημείο θα φωνάζει ότι εν Χριστώ είμαστε ένα σώμα. «Ουκ έστιν άρρεν ή θήλυ», δηλαδή δεν υπάρχει διάκριση άρρενος και θήλεος, αλλά είμαστε όλοι ένα εν Χριστώ Ιησού. Οι Πατέρες της Εκκλησίας επίσης

προσπάθησαν να πορευτούν στον ίδιο δρόμο, δηλαδή δεν έφτασαν σε μονομέρειες, υποστηρίζοντας μόνο τον άνδρα, ή μόνο τη γυναίκα.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Η Χριστιανική ιδεολογία συνετέλεσε όχι λίγο στην καταπίεση της γυναίκας. Ο Απόστολος Παύλος θεμελιώνει στην Παλαιά και Νέα Διαθήκη την αρχή της υποταγής της γυναίκας στον άντρα. «Ο άνδρας δε δημιουργήθηκε από τη γυναίκα, αλλά η γυναίκα από τον άντρα». Και αλλού: «όπως η Εκκλησία υποτάσσεται στο Χριστό, έτσι και οι γυναίκες πρέπει να υποτάσσονται «τοις εαυτών ανδράσιν».(Σμυρνιαδου, 1995)

Σε μια θρησκεία όπου η σάρκα θεωρείται επικατάρατη, η γυναίκα παρουσιάζεται σαν το φοβερότερο πειρασμό του σατανά. Ο Άγιος Αμβρόσιος γράφει: «Ο Αδάμ αμάρτησε εξαιτίας της Εύας και η γυναίκα πρέπει να δεχθεί σαν αφέντη εκείνον που οδήγησε στην αμαρτία». Και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος: «Από όλα τα άγρια θηρία το πιο βλαβερό είναι η γυναίκα». «Είναι αναμφισβήτητο, γράφει ο Άγιος Θωμάς, ότι η γυναίκα προορίζεται να ζήσει κάτω από την ανδρική κυριαρχία και ότι δεν έχει κανένα δικαίωμα πάνω στον κύριό της» (Σμυρνιαδου, 1995).

1.5 Ισότητα των δύο φύλων και παιδικά παραμύθια

Από τα παιδικά παραμύθια¹, ποιήματα και τραγούδια που μελετήθηκαν προκύπτει για τη γυναίκα ένα πρότυπο τελείως διαφορετικό από εκείνο του άντρα. Στις συγκεκριμένες πηγές διαφοροποιούνται οι ρόλοι, οι ιδιότητες, τα ενδιαφέροντα, τα επαγγέλματα των δύο φύλων.(Mitchell, 1971)

Η πρώτη και σημαντικότερη ιδιότητα που αποδίδεται στη γυναίκα είναι αυτή της νοικοκυροσύνης. Χαρακτηριστικό είναι το παραμύθι «Η καλή νοικοκυρούλα» της Λήδας Κροντηρά. Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθεί το παραμύθι «Τεμπέλας πάθημα» του Γεράσιμου Παπατρέχα. Η γυναίκα εδώ χαρακτηρίζεται από τον συγγραφέα «αχαϊρευτη», «ακαμάτα», «φορτωμένη με την τεμπελιά όλου του κόσμου» σε αντίθεση με τον άντρα, που χαρακτηρίζεται «δουλευτής». Εκείνος έχει κάθε εξουσία πάνω της και στο τέλος του παραμυθιού τη ρεζιλεύει μπροστά στον κόσμο.(Σμυρνιαδου, 1995)

¹ Η χρονολογία της έκδοσης δεν έχει σημασία, εφόσον τα βιβλία αυτά κυκλοφορούν σήμερα στις βιβλιοθήκες και τα βιβλιοπωλεία, πράγμα που σημαίνει ότι διαβάζονται από τα παιδιά.

Εκτός όμως από νοικοκυρά, η γυναίκα παρουσιάζεται ανόητη, φλύαρη, δειλή, πονηρή, ψεύτρα. Σε αντίθεση ο άντρας είναι ο έξυπνος, αυτός που δίνει λύση σε όλα τα προβλήματα, που προστατεύει τη γυναίκα. «Η χαζή γυναίκα» είναι ο τίτλος του παραμυθιού. Άλλοι αντιπροσωπευτικοί τίτλοι: «Η πολυλογού», «Των γυναικών τα ψέματα», «Αγύριστο κεφάλι». Στο «Αγύριστο κεφάλι» του Γεράσιμου Παπατρέχα η γυναίκα χαρακτηρίζεται «ζαβή». Και φυσικά, όταν δεν υπακούει στον άνδρα της τιμωρείται. Ο άντρας, έχοντας εξουσία πάνω της, τη ρίχνει στο πηγάδι και την αφήνει να πνιγεί. Το παραμύθι «Η τεμπέλα προβιά» είναι ένας ύμνος στην ανωτερότητα και την εξουσία του άντρα.(Σμυρνιάδου, 1995)

Όσον αφορά τα ενδιαφέροντα της γυναίκας, περιορίζονται μόνο στο πώς θα είναι η εξωτερική της εμφάνιση. Η φιλαρέσκεια είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της. Στο παραμύθι «Η κυρία Κλο-Κλο σωφερίνα» της Ζωρζ Σαρρή η γυναίκα, κατά τη διάρκεια της προσπάθειάς της να μάθει να οδηγεί, κοιτάζεται συνεχώς στον καθρέφτη. Στο τέλος αποτυγχάνει και παθαίνει ένα ατύχημα.(Σμυρνιάδου, 1995)

Χαρακτηριστικό είναι το παραμύθι «Καθένας στη δουλειά του» της Λήδας Κροντηρά. Εδώ, ο άντρας και η γυναίκα αλλάζουν εργασία. Τελικά, ο άνδρας αποδεικνύεται ανίκανος να ασχοληθεί με το νοικοκυριό και η γυναίκα με το χωράφι. Το συμπέρασμα είναι «και από αύριο ο καθένας θα πάει πάλι στη δουλειά του». Ο διαχωρισμός λοιπόν είναι σαφής.(Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Αυτό που χαρακτηρίζει τη γυναίκα, σε πολλά παραμύθια, ποιήματα και τραγούδια που μελετήθηκαν, είναι η παθητικότητα. Στο παραμύθι «Τεμπέλας πάθημα», η γυναίκα, μετά τον πλήρη υποβιβασμό της από τον άντρα δεν επαναστατεί, αλλά υποτάσσεται γιατί πιστεύει ότι αυτή είναι η μοίρα της και η θέση της στην κοινωνία.(Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1995)

Εδώ πρέπει να αναφερθεί το παραμύθι «Η Αστραπή και τα τρία αδελφάκια της», της Μαργαρίτας Παπανδρέου που είναι ένα από τα ελάχιστα παραμύθια με φεμινιστικά μηνύματα. Αναφέρεται σε τρεις γενιές και στις συγκρούσεις των κοριτσιών με τους γονείς τους καταρχήν και με την κοινωνία στη συνέχεια. Η γυναίκα παρουσιάζεται να αντιδρά και το τέλος του παραμυθιού δίνει ένα αισιόδοξο μήνυμα.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Πρέπει να αναφερθεί πως είναι πάρα πολλά τα ποιήματα που εξυμνούν το πρόσωπο και ειδικότερα την εργασία του πατέρα, «Τα χέρια του πατέρα μου» της Ρένας Καρθαίου, «Ο Πατέρας» του Β. Χαρωνίτη κ.ά. Ενώ πολύ λιγότερα είναι αυτά που αναφέρονται στη μητέρα.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Τα στερεότυπα των δύο φύλων παρουσιάζονται και στα παιδικά προγράμματα και στις παιδικές βιντεοταινίες. Η επίδραση της κινούμενης εικόνας στο παιδί και η ταύτισή του με τους πρωταγωνιστές ενεργεί δυναμικά στη διαμόρφωση των αντιλήψεών του, της προσωπικότητάς του, καθώς και στην κοινωνικοποίησή του. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Τα ενδιαφέροντα και οι ασχολίες των γυναικών είναι πολύ περιορισμένες. Αυτά που συνήθως τις απασχολούν έχουν να κάνουν με την παρουσία και την προσωπικότητα του «καλού» τους. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Αξιοπρόσεκτα είναι και τα επίθετα, τα οποία αποδίδονται στα δύο φύλα. Οι άντρες είναι οι «γενναίοι», οι «ήρωες», οι «μάγκες». Οι γυναίκες χαρακτηρίζονται τις περισσότερες φορές ως απλά «ωραίες». (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Στερεότυπα εμφανίζονται και στα κινούμενα σχέδια. Με τον όρο «κινούμενα σχέδια» εννοούμε τις εικονογραφημένες ιστορίες που, με μια σειρά στενά συνδεδεμένων σκίτσων και περιεκτικών διαλόγων, αποδίδουν με τρόπο ζωντανό ιστορίες δράσης. (Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Ο λόγος που είναι τόσο δημοφιλής στα παιδιά, έγκειται στη διαρκή και αιφνίδια εναλλαγή των εικόνων, που έλκει την προσοχή τους. Ιδιαίτερη προτίμηση δείχνουν τα παιδιά στα κινούμενα σχέδια και τα κόμικς που προβάλλονται στην τηλεόραση, τον κινηματογράφο και το βίντεο. Αν λάβουμε υπόψη ότι τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας έχουν παραστατική σκέψη, αλλά και ότι απλά δεν ξέρουν να διαβάσουν, λογικό είναι να προτιμούν τις ιστορίες που βλέπουν στην τηλεόραση, καθώς η εικόνα έχει μεγαλύτερη επιρροή σε αυτά, παρά ο λόγος. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Στις ιστορίες χαρακτηριστικό είναι τα αιώνια αρραβωνιασμένα ζευγάρια, Ντόναλντ-Νταίτζη, Μίκυ-Μίνι, Ποπάου-Ολιβ, που όμως ποτέ δεν παντρεύονται, παρά τον αγώνα που κάνουν οι τρεις γυναίκες να πείσουν για αυτό τους μνηστήρες τους. Παρουσιάζεται δηλαδή ο τύπος της γυναίκας που την ενδιαφέρει μονάχα η «αποκατάσταση». (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Η περιήληψη ενός αντιπροσωπευτικού κινούμενου σχεδίου: Ντόναλντ Ντακ, «Ο δίδυμος αδελφός». (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Η Νταίτζη, από τότε που εκλέχθηκε προεδρίνα του γυναικείου συλλόγου της Λιμνούπολης, είναι τρομερά απασχολημένη. Ευτυχώς όμως, ο Ντόναλντ τη βοηθάει και έτσι ανταπεξέρχεται στις υποχρεώσεις της. Το μοναδικό ωστόσο πρόβλημα είναι ότι οι διαλέξεις, οι συναυλίες, οι εκθέσεις λουλουδιών, οι δεξιώσεις είναι ιδιαίτερα

κουραστικές για το δύστυχο Ντόναλντ, ο οποίος είναι αναγκασμένος να τη συνοδεύει παντού.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Έτσι καταφεύγει στον εφευρέτη Κύρο, ο οποίος δημιουργεί ένα αντίγραφο του – ένα δίδυμο αδελφό – αλλά σε καλύτερη έκδοση, καθώς είναι πολύ μορφωμένος, ευγενής και τραγουδάει ωραία.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Ο δίδυμος αδελφός, λοιπόν, ενθουσιάζει τη Νταίζη αρχικά με τις γνώσεις και τη συμπεριφορά του, η οποία όμως όταν βλέπει κάποια στιγμή τον Ντόναλντ διπλό, λιποθυμάει.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Την επόμενη μέρα λοιπόν, επισκέπτεται τον αρραβωνιαστικό της – το αντίγραφο του είχε ήδη αποσυντεθεί – και νομίζοντας ότι από την κούραση είχε παραισθήσεις, του δηλώνει ότι αποφάσισε να παραιτηθεί και αργότερα χαίρονται ένα απολαυστικό πικ-νικ στο πάρκο και έτσι... «τέλος καλό, όλα καλά».(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Το εύκολο συμπέρασμα από το τέλος της ιστορίας είναι ότι οι δραστηριότητες της γυναίκας έξω από το σπίτι δεν συμβιβάζονται με τον παραδοσιακό ρόλο της γυναίκας, αυτόν της συζύγου και μητέρας. Έτσι η ίδια η γυναίκα προτιμά να θυσιάσει την προσωπική της ζωή και εργασία έξω από το σπίτι για να μη χάσει τον άνδρα της που την προτιμά μέσα στο σπίτι. Εδώ προβάλλεται έντονα η αφέλεια και η ευπιστία των γυναικών.(Ζύρμα κ. συν., 1991)

1.6 Νομική διάσταση της ισότητας

Η ισότητα των δύο φύλων καθιερώνεται από τις συνδυασμένες διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 2 και 111 παρ. 1 και 2 Συντ.(Χρυσόγονος, 2002)

Η ισότητα των δύο φύλων είναι ισότητα δημιουργική. Δεν υποχρεώνει δηλαδή απλώς τον νομοθέτη σε ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, αλλά δημιουργεί το δικαίωμα, τόσο για τους Έλληνες όσο και για τις Ελληνίδες, να αξιώσουν δικαστικά την επέκταση ευνοϊκών διατάξεων που ισχύουν μόνο για το άλλο φύλο.(Χρυσόγονος, 2002)

Η ισότητα των φύλων έχει διπλή σημασία, αρνητική ή θετική. Αρνητικά απαγορεύει τη δημιουργία άνισων καταστάσεων και τη διαφοροποίηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των πολιτών, τόσο μεταξύ τους, όσο και έναντι της πολιτείας, με βάση τη διαφορά του φύλου. Και θετικά επιβάλλει την παροχή ίσων δυνατοτήτων και

στα δύο φύλα για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την ελεύθερη ατομική κίνηση ή δράση και γενικά τη συμμετοχή στην κοινωνική ζωή.(Χρυσόγονος, 2002)

Η ισότητα των φύλων δεν εξαντλείται σε μία απλή απαγόρευση της αυθαιρεσίας. Αντίθετα, θεμελιώνει υποχρέωση του κράτους να λάβει όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα για την άρση των υφισταμένων, όχι μόνο για νομικούς λόγους, αλλά και εξαιτίας καταστάσεων της κοινωνικής ζωής, ανισοτήτων και για την επίτευξη πραγματικής ισότητας μεταξύ των δύο φύλων.(Χρυσόγονος, 2002)

Ως προς το λεγόμενο «τρίτο φύλο», ενδιαφέρον παρουσιάζει πρόσφατη απόφαση που δέχθηκε ότι στο παρόν στάδιο εξέλιξης του κοινοτικού δικαίου, οι σταθερές σχέσεις μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου δεν εξομοιώνονται με τις σχέσεις μεταξύ ατόμων του αντίθετου φύλου.(Χρυσόγονος, 2002)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

2.1 Η διαφοροποίηση των δύο φύλων ως προς τη διανοητική λειτουργία ανδρών και γυναικών

Διαφέρει ο ανδρικός εγκέφαλος από τον γυναικείο; Ναι, λένε οι βιολόγοι, με την έννοια ότι κανένας δεν έχει τον ίδιο ακριβώς εγκέφαλο. Όχι, λένε οι φιλόσοφοι, οι κοινωνιολόγοι, οι ιστορικοί και άλλοι εκπρόσωποι των ανθρωπιστικών επιστημών. (Κολλοντάι, 1987)

Η επιστημονική παρατήρηση πως υπάρχει κάποια διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα ως προς τη λειτουργία του εγκεφάλου δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι αντανάκλα διαφορές στην ικανότητα να σκέφτονται ούτε ότι δικαιολογεί προκαταλήψεις σχετικά με τις εν γένει ικανότητες των ανδρών και των γυναικών, ούτε ακόμα ότι νομιμοποιεί τις ανισότητες μεταξύ των φύλων που παρατηρούνται στον κοινωνικοπολιτισμικό καταμερισμό των ρόλων. (Κολλοντάι, 1987)

Ο εγκέφαλος, όπως και τα άλλα όργανα του σώματος, επηρεάζεται από γενετικές, ορμονικές και περιβαλλοντικές παραμέτρους. Οι αρσενικές (τεστοστερόνη) και θηλυκές (οιστρογόνα) γενετήσιες ορμόνες εκκρίνονται πολύ νωρίς στο έμβρυο, επιτρέποντας την ανάπτυξη των εξωτερικών γεννητικών οργάνων και των δευτερευόντων χαρακτηριστικών του φύλου, που σχηματίζονται πλήρως στην εφηβεία. Οι γενετήσιες ορμόνες επηρεάζουν, επίσης, την κατασκευή και τη λειτουργία του εγκεφάλου, από όπου πηγάζουν οι διαφορές ανάμεσα στην αντρική και τη γυναικεία σεξουαλική συμπεριφορά. (Alzon, 1975)

Έτσι λοιπόν, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι οι ανατόμοι έχουν παρατηρήσει κάποιες διαφορές σε ορισμένες περιοχές του εγκεφάλου των ανδρών και των γυναικών. Το μέγεθος του εγκεφάλου δεν έχει καμία σχέση με τις διανοητικές ικανότητες, όπως έχουν δείξει οι αυτοψίες του εγκεφάλου σημαντικών και λιγότερο σημαντικών διανοητών. Το εσωτερικό περιβάλλον (ορμόνες και διατροφή) και το εξωτερικό περιβάλλον (οικογένεια και κοινωνικές επαφές, σχέσεις με τον περίγυρο)

αποτελούν τελικά τους παράγοντες που επηρεάζουν την ακριβή διαμόρφωση των εκατομμυρίων νευρώνων που αποτελούν τον ανθρώπινο εγκέφαλο.(Alzon, 1975)

Σε όλη τη διάρκεια της προγεννητικής και μεταγεννητικής ανάπτυξης, η πολυπλοκότητα των εμπειριών των ανθρώπων καταλήγει σε μικροσκοπικές ανατομικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στους εγκεφάλους τους. Ουσιαστικά υπάρχουν λιγότερες διαφορές ανάμεσα στον εγκέφαλο ενός άντρα και μιας γυναίκας που μεγάλωσαν σε παρόμοιο περιβάλλον παρά ανάμεσα στους εγκεφάλους δύο ατόμων του ίδιου φύλου που έχουν ζήσει πολύ διαφορετικές εμπειρίες.(Κολλοντάι, 1987)

Η ανάλυση των ακτινογραφιών του εγκεφάλου ανδρών και γυναικών αποκάλυπτει ατομικές διαφοροποιήσεις που είναι στατιστικά σημαντικές.(Κολλοντάι, 1987)

Σε τελική ανάλυση κάθε άντρας και κάθε γυναίκα χρησιμοποιεί το δικό του ή το δικό της δίκτυο νευρώνων. Το σημαντικό είναι ότι ο εγκέφαλός μας μάς επιτρέπει να βλέπουμε τον κόσμο γύρω μας και να αντιδρούμε σε αυτόν με τις ικανότητες που είναι μοναδικές σε κάθε άτομο και σε κάθε φύλο. Και αυτή είναι η βάση της απεριόριστης ποικιλίας της σκέψης που αποτελεί τον πλούτο των ανθρώπινων πολιτισμών.(Courtier, 1995)

2.2 Η διαφοροποίηση των δύο φύλων ως προς τη γλωσσική λειτουργία ανδρών και γυναικών

Ο γυναικείος λόγος είναι τις περισσότερες φορές (όχι πάντα) σχολιαστικός, βιωματικός, παρεμβατικός, συναισθηματικός, ενώ η ανδρική γλωσσική στάση είναι πιο ψυχρή, έμμεση, περισσότερο περιγραφική.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Αυτή είναι η κυριότερη διαφορά στην οργάνωση και παρουσίαση ενός κειμένου από άνδρα ή από γυναίκα. Και σχετίζεται με τους κοινωνικούς ρόλους, με τις ψυχολογικές διεργασίες που προσιδιάζουν στις γυναίκες, με τον προστατευτικό ή εξομολογητικό ρόλο που παίζουν οι γυναίκες (μάννα, αδελφή, σύζυγος). Οι ρόλοι αυτοί δίνουν στις γυναίκες τις δυνατότητες και τις ευκαιρίες να οργανώσουν το λόγο τους έτσι όπως μας είναι γνωστός: υποκειμενικά, βιωματικά, άμεσα. Αντίθετα, ο ρόλος του ανδρός ως φορέα εξουσίας, λήψεως αποφάσεων, πρωτοβουλίας κ.λπ., προσδίδει στον λόγο του έναν λιγότερο βιωματικό και έντονα εξουσιαστικό, αποστασιοποιημένο και αδρό διεκδικητικό λόγο. Η γλωσσική διαφορά μεταξύ των φύλων παραμένει να είναι διαφορά προσέγγισης. Είναι η συχνότερη υποκειμενική

στάση της γυναίκας και συχνότερη αντικειμενική στάση του άνδρα. Είναι στάσεις και όχι ικανότητες. Η γλώσσα είναι βιολογικό γνώρισμα τόσο του άντρα όσο και της γυναίκας και η δημιουργικότητα της γλώσσας ισχύει εξίσου και για τους δύο. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Στο χώρο του λεξιλογίου υπάρχουν λέξεις που χρησιμοποιούνται περισσότερο από τις γυναίκες. Επιτατικές φράσεις του τύπου «θαύμα», «τρέλα» κ.λπ. που απαντούν συχνότερα στον γυναικείο λόγο όπως και τα υποκοριστικά. Η επιλογή στον λεξιλογικό πλούτο δείχνει συναισθηματισμό, βιωματικότητα ή, αντιθέτως, προσπάθεια για αντικειμενικότητα. Αντιστοιχεί στις επικοινωνιακές στάσεις. (Courrier, 1995)

Στον χώρο του επιτονισμού θεωρείται θηλυπρέπεια ο έντονος χρωματισμός μιας φράσης. Αυτό συμβαίνει γιατί ο ιδιαίτερος επιτονισμός συνδυάζεται με την αμεσότητα του γυναικείου λόγου. Είναι ξένος προς την ανδρική περιγραφική στάση. (Courrier, 1995)

Δεν υπάρχει διαφορά γνώσης ή βιολογική. Υπάρχουν διαφορές μόνο στην επικοινωνιακή πρακτική, στην οργάνωση του κειμένου. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Κάθε λόγος για γλωσσική εξίσωση των δύο φύλων προϋποθέτει την κοινωνική εξίσωσή τους, την ισοτιμία (όχι αναγκαστικά και την ομοιότητα) των κοινωνικών ρόλων που επιτελούν τα δύο φύλα. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

2.3 Η αντρική και η γυναικεία παραβατικότητα

Το ερώτημα «ποιά είναι η συμμετοχή των γυναικών στην εγκληματική δραστηριότητα» έχει απασχολήσει, σχεδόν από την αρχή της γένεσής της, την εγκληματολογία. Ήδη λοιπόν, διαπιστώνεται ότι οι γυναίκες εγκληματούν λιγότερο από τους άνδρες. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Η ερώτηση «γιατί άραγε οι γυναίκες παραβιάζουν, σε πολύ μικρότερο βαθμό από ό,τι οι άνδρες, τους ποινικούς νόμους», παραμένει διεθνώς επίκαιρη. Ωστόσο, μόνο απόψεις και εικασίες έχουν διατυπωθεί σχετικά με αυτό το θέμα. Αναφέρονται οι εξής: 1) τη βιολογική ψυχολογική εικασία. Σύμφωνα με αυτήν, η μειωμένη μυϊκή δύναμη των γυναικών, η ιδιαίτερη βιοψυχολογική ιδιοσυστασία τους (ήβη, έμμηνος ρύση, εγκυμοσύνη) και η επίδοσή τους σε εναλλακτικές, μη αξιόποινες δραστηριότητες, όπως η πορνεία, έχουν θεωρηθεί υπεύθυνες για τις ποσοτικές και ποιοτικές διαφορές ανάμεσα στην εγκληματικότητα ανδρών και γυναικών. 2) Την εικασία της

πλασματικής διαφοράς. Κατά την άποψη αυτή, η περιορισμένη εγκληματικότητα των γυναικών είναι φαινομενική. Είναι δηλαδή αποτέλεσμα των εγκληματολογικών στατιστικών, οι οποίες δεν περιλαμβάνουν όλα τα εγκλήματα των γυναικών. Τα περισσότερα από αυτά διαφεύγουν τη λαβίδα του εφαρμοστή των ποινικών νόμων, γιατί συνήθως καλύπτονται: α) από τους παραδοσιακούς ρόλους της νοικοκυράς (κλοπή από πολυκαταστήματα), της συζύγου (εξύβριση), της μητέρας (κακοποίηση παιδιού, άμβλωση, παιδοκτονία), β) πίσω από την ασπίδα του άνδρα-δράστη, τον οποίο υποκινεί η γυναίκα κι έτσι η γυναίκα «εγκληματεί» μέσω αυτού, γ) από το ρόλο του θύματος-δράστη, τον οποίο αναλαμβάνει συχνά η γυναίκα (γυναίκα θύμα ξυλοδαρμού, προκαλεί αμυνόμενη σωματική βλάβη ή και θάνατο στον άνδρα) και δ) από την ιπποτική, συχνά, μεταχείριση των αστυνομικών ή και των δικαστών, οι οποίοι «χαρίζονται» στις γυναίκες. 3) Την κοινωνική εικασία. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η ποσοτική και ποιοτική διαφορά μεταξύ γυναικείας και ανδρικής εγκληματικότητας είναι αποτέλεσμα της διαφοράς που υπήρχε και υπάρχει ακόμα στην κοινωνική θέση, στους ρόλους, στην κοινωνικοποίηση και στην αντιμετώπιση εγκληματιών διαφορετικού φύλου – αυστηρή μεταχείριση για τους άνδρες, ήπια για τις γυναίκες – από τους εφαρμοστές των ποινικών νόμων. Η ολοένα όμως εντονότερη ένταξη των γυναικών στην παραγωγή, η συνεχώς εξομοιούμενη διαδικασία κοινωνικοποίησης και εκπαίδευσης και η εγκατάλειψη από το νόμο και τους εφαρμοστές του της πατερναλιστικής στάσης απέναντι στις γυναίκες, βαθμιαία αμβλύνουν τις έως τώρα καταγεγραμμένες διαφορές ανάμεσα στη γυναικεία και την ανδρική εγκληματικότητα. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΓΑΜΟΣ – ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΟΤΗΤΑ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

3.1 Εισαγωγικά για την οικογένεια και τον γάμο

Η οικογένεια² είναι μια κοινωνική ομάδα, δηλαδή ένα συγκροτημένο σύνολο προσώπων, τα οποία συνδέονται με ισχυρούς, αμοιβαίους και συναισθηματικούς (κατά κύριο λόγο) δεσμούς. Οι δεσμοί αυτοί θεμελιώνουν, εκφράζουν και αναπαράγουν τη συνείδηση ομαδικής υπόστασης και την ταυτότητα των προσώπων ως μελών της (συγκεκριμένης) οικογένειας. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Η οικογένεια είναι ένα σύνολο ανθρώπων συνδεομένων με δεσμούς αίματος ή νομικούς. Είναι το φυσικό κοινωνικό σύστημα το οποίο εκτείνεται σε χρονικό διάστημα τουλάχιστον τριών γενεών και του οποίου τα μέλη καθορίζονται μέσω της γέννησης, της υιοθεσίας ή του γάμου. Βάση για τη δημιουργία της οικογένειας είναι το ένστικτο διαίωσης του είδους. Αυτό ενώνει αρχικά δύο άτομα διαφορετικού φύλου και από αυτούς προέρχονται έπειτα τα άλλα μέλη της οικογένειας, τα παιδιά. Μια οικογένεια ζει συνήθως στην ίδια στέγη. Η συμβίωση αυτή ενισχύει τους υπάρχοντες συναισθηματικούς δεσμούς όπως είναι η πατρική αγάπη, η μητρική κ.λπ. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Η οικογένεια είναι ο σημαντικότερος θεσμός της κοινωνίας μας. Ικανοποιεί τις ηθικές, οικονομικές, συναισθηματικές και άλλες ιδιαίτερες ανάγκες των μελών της. Στο πλαίσιο της οικογένειας βιώνουμε τα συναισθήματα της αγάπης, της έλξης, της στοργής αλλά και του πόνου. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Ως «οικογένεια» νοείται κατά το Σύνταγμα η κοινότητα γονέων και τέκνων, φυσικών ή υιοθετημένων, ανεξάρτητα αν αυτά είναι γεννημένα ύστερα από γάμο ή χωρίς γάμο, δηλαδή η οικογένεια υπό στενή έννοια ή «πυρηνική» οικογένεια. Σύζυγοι χωρίς τέκνα δεν αποτελούν οικογένεια με την έννοια αυτή. Επίσης, δεν αποτελούν οικογένεια όσοι συμβιώνουν ελεύθερα χωρίς τέκνα. (Ζαφείρης κ. συν., 1999).

Ο γάμος πρόκειται για μια καταρχήν μόνιμη συμβίωση δύο προσώπων διαφορετικού φύλου, χαρακτηριζόμενη από την ελεύθερη σύναψή της, την αναγνώρισή της από την έννομη τάξη και, ήδη, την ισονομία των συζύγων. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

² Οικογένεια (η) (ουσ.) = ομάδα ανθρώπων, που συνδέονται με δεσμούς αίματος και συνήθως κατοικούν κάτω από την ίδια στέγη. σόι.

Δεν έχει σημασία ο πολιτικός ή θρησκευτικός τύπος τέλεσης (Χρυσόγονος, 2002).

3.2 Ιστορική εξέλιξη της οικογένειας

Στην παραδοσιακή αγροτική – γεωργική κοινωνία, οι θέσεις και οι ρόλοι στην οικογένεια εξαρτώνται από το φύλο και την ηλικία. Οι θέσεις, οι ρόλοι και οι μεταξύ τους σχέσεις εκφράζουν την αναφερόμενη και στα δύο χαρακτηριστικά ανισότητα: την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, ενηλίκων και παιδιών. Η ανισότητα αυτή συνοψίζεται, αλλά και αναπαράγεται στις σχέσεις εξουσίας (του άνδρα πάνω στη γυναίκα, του ενήλικα πάνω στο παιδί) και εξάρτησης (της γυναίκας από τον άνδρα, του παιδιού από τον ενήλικα) και οποιαδήποτε καινοτομία ως προς τις θέσεις, τους ρόλους και τις μεταξύ τους σχέσεις απορρίπτεται και καταδικάζεται. Η ακαμψία είναι κύριο χαρακτηριστικό κάθε παραδοσιακού σχήματος αλλά επίσης και η σταθερότητα και ασφάλεια. Η ασφάλεια οφείλεται στο δεδομένο χαρακτήρα των σχέσεων και απορρέει από τη βεβαιότητα του ατόμου ότι γνωρίζει επακριβώς την συμπεριφορά που οι άλλοι αναμένουν από αυτό, όπως και ότι μπορεί να προβλέψει με επιτυχία τη συμπεριφορά των άλλων απέναντί του. (Benoroi και συν., 1991)

Παλαιότερα, όπου η ατομική ιδιοκτησία ήταν άγνωστη και όπου οι άνθρωποι περιπλανιόντουσαν κατά μικρές ομάδες, δεν υπήρχε καμία διαφορά ανάμεσα στη θέση του άντρα και της γυναίκας. Οι άνθρωποι τρέφονταν από τα προϊόντα του κυνηγιού και τη συλλογή καρπών. Οι υποχρεώσεις και τα καθήκοντα του άντρα και της γυναίκας ήταν βασικά τα ίδια. Οι έρευνες των ανθρωπολόγων απέδειξαν πως στο στάδιο αυτό δεν υπήρχαν μεγάλες διαφορές στη σωματική διάπλαση των δύο φύλων, που διέθεταν περίπου την ίδια δύναμη και ευκινησία. (Benoroi και συν., 1991)

Η γέννηση των παιδιών δεν προκαλούσε παρά μόνο μία σύντομη διακοπή των καθημερινών της ασχολιών. (Σμυρνιάδου, 1995)

Δεν υπήρχε εξάρτηση της γυναίκας από τον άντρα, ούτε χωριστά δικαιώματα. Δεν υπήρχαν οι αντικειμενικές συνθήκες για έναν τέτοιο διαχωρισμό, γιατί την εποχή εκείνη ο νόμος, το δικαίωμα και το μοίρασμα της ιδιοκτησίας ήταν ακόμη άγνωστα. Η φυλή έπαιρνε όλες τις αποφάσεις. Χάρη στη μητρότητα, η γυναίκα κατείχε μίαν ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στα μέλη της φυλής. (Σμυρνιάδου, 1995)

Υπάρχουν πολλές αποδείξεις πως η γυναίκα είχε την ιδέα της καλλιέργειας. Την ώρα του κυνηγιού, οι γυναίκες και τα μικρά τους αφήνονταν πίσω. Δεν ήταν καθόλου εύκολο να προμηθευτεί κανείς άλλο είδος τροφής και η γυναίκα συχνά περιμένε για πολύ μεγάλο διάστημα. Βρέθηκε έτσι στην ανάγκη να αναζητήσει τροφή. Έψαχνε για φυτά που να περιέχουν φαγώσιμους σπόρους. Αλλά καθώς τους θρυμμάτιζε μερικοί σπόροι έπεσαν στο έδαφος και όταν η γυναίκα ξαναγύρισε στο ίδιο μέρος, ύστερα από κάποιο καιρό, ανακάλυψε πως οι σπόροι είχαν φυτρώσει.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Στη γυναίκα οφείλει η ανθρωπότητα την ανακάλυψη της γεωργίας, ανακάλυψη πολύ σημαντική για την οικονομική της εξέλιξη. Και αυτή ακριβώς η ανακάλυψη καθόρισε για μια μεγάλη περίοδο τη θέση της γυναίκας μέσα στην κοινωνία και την οικονομία, βάζοντάς την επικεφαλής των λαών που επιδίδονταν στη γεωργία. Πολλοί ερευνητές αποδίδουν στη γυναίκα και τη χρησιμοποίηση της φωτιάς σαν οικονομικό εργαλείο. Οι νόμοι όμως της οικονομικής εξέλιξης μετέβαλαν στη συνέχεια τη σχέση αυτή και η φλόγα της πρώτης εστίας υποδούλωσε τη γυναίκα, στερώντας την από όλα τα δικαιώματά της και δένοντάς την για πολλά χρόνια πλάι στις κατσαρόλες της.(Mitchell, 1971)

Για αυτό και η γυναίκα στην περίοδο αυτή δεν ήταν απλώς ίση με τον άντρα, αλλά, χάρισε μια σειρά ανακαλύψεις και εφευρέσεις, που στάθηκαν χρήσιμες στο ανθρώπινο είδος, και συνέβαλαν στην οικονομική και κοινωνική του ανάπτυξη, ήταν ανώτερη από εκείνον.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Οι γέροι ήταν βαρύ φορτίο για τη φυλή. Οι γεωργικές φυλές είχαν ανάγκη τα εργατικά χέρια. Στις φυλές αυτές η γυναίκα απέκτησε νέα σπουδαιότητα όντας σε θέση να παράγει νέες εργατικές δυνάμεις, τα παιδιά. Η μητρότητα άρχισε να λατρεύεται θρησκευτικά.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Τα δικαιώματα της γυναίκας μέσα στο γάμο και στην κοινωνία τα καθορίζει ο ρόλος της στην οικονομία.(Χρυσόγονος, 2002)

Η πατριαρχία επιβλήθηκε με την εμφάνιση της ατομικής ιδιοκτησίας και με τις συγκρούσεις συμφερόντων που δημιούργησε ανάμεσα στα μέλη της φυλής.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Η καταπίεση της γυναίκας συνδέεται με τον καταμερισμό της εργασίας πάνω στη βάση της διαφοράς των φύλων, σύμφωνα με την οποία ο άντρας φορτώθηκε όλη την παραγωγική εργασία, ενώ η γυναίκα ανέλαβε δευτερεύουσες δραστηριότητες. Οι παραγωγικές εξωτερικές εργασίες ανατέθηκαν στα αρσενικά μέλη της οικογένει-

ας, ενώ η γυναίκα περιορίστηκε στην κουζίνα της. Από την οικονομική άποψη, η εργασία της γυναίκας έχασε τη σπουδαιότητά της και δεν άργησε να θεωρηθεί σαν ένα πλάσμα χωρίς αξία και απόλυτα άχρηστο σε σύγκριση με τον εκπρόσωπο των νέων αξιών, δηλαδή τον άντρα.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Από την εποχή του Ομήρου οι γυναίκες έπαιρναν ενεργό μέρος στην παραγωγή, στο πλευρό των αντρών. Αν κρίνουμε από τις θρησκείες τους, η γυναίκα έπαιξε έναν σημαντικό ρόλο στην αρχαία Ελλάδα. Τιμούσαν τη Δήμητρα, τη θεά της γονιμότητας. Στο πρόσωπο της θεάς Αθηνάς οι Έλληνες τιμούσαν τη γυναικεία σοφία. Οι αρχαίοι Έλληνες δεν παρίσταναν τη δικαιοσύνη με αντρική φιγούρα αλλά με γυναικεία, τη θεά Θέμιδα. Η ανακάλυψη της φωτιάς αποδιδόταν στη θεά Εστία. Στην εποχή αυτή, η γυναίκα έπαιρνε μέρος στα συμπόσια και ήταν αγαπητή και σεβαστή σαν σύζυγος. Οι άντρες της φέρονταν με προσοχή και σεβασμό.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Την εποχή του Ομήρου ακριβώς επικράτησε και εδραιώθηκε ο γάμος, η ατομική ιδιοκτησία και η ατομική οικογενειακή οικονομία. Την εποχή που άνθιζε ο ελληνικός πολιτισμός η γυναίκα αναγκάστηκε να παραιτηθεί από όλα τα παλιά δικαιώματα και προνόμια και να γίνει οικιακή σκλάβα του κυρίου και αφέντη της, με ένα λόγο του συζύγου της.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Φυσικά σε σύγκριση με τους δούλους, οι γυναίκες της Αθήνας και της Σπάρτης ήταν πολίτες με δικαιώματα και προνόμια. Τα όφειλαν όμως στη θέση του συζύγου τους και όχι στη δική τους αξία.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Στην αρχαία Ελλάδα παράλληλα με τις εξαρτημένες γυναίκες, τις ενάρετες συζύγους υπήρχαν και μεμονωμένες γυναίκες που πρόσφεραν πολλά στην επιστήμη, τις τέχνες και τη φιλοσοφία. Η ελληνίδα ποιήτρια Σαπφώ, για παράδειγμα.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Ο κοινωνικός εκσυγχρονισμός, δηλαδή η σταδιακή μετατροπή της παραδοσιακής αγροτικής – γεωργικής κοινωνίας σε σύγχρονη αστική – βιομηχανική, μεταβάλλει ουσιαστικά την εικόνα που ως τώρα σκιαγραφήσαμε. Οι κύριοι παράγοντες που συμβάλλουν στη μεταβολή αυτή, θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως εξής: Καθώς ο πληθυσμός των πόλεων αυξάνει και αυτές μετατρέπονται σε αστικά κέντρα, η επιβίωση της κοινότητας γίνεται προβληματική και τελικά αδύνατη. Αυτό οδηγεί μεταξύ άλλων στην αποπροσωποποίηση των κοινωνικών σχέσεων. Ο δεύτερος παράγοντας μεταβολής των σχέσεων είναι η χαρακτηριστική του εκσυγχρονισμού αυτονόμηση του ατόμου από την ομάδα. Ο τρίτος παράγοντας είναι η σταδιακή επικράτηση

της χαρακτηριστικής για τις σύγχρονες κοινωνίες ιδεολογία της ισότητας (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Ο θεσμός της παραδοσιακής οικογένειας έχει υποστεί μια σειρά μεταβολές:

- α) η ιδανική οικογένεια έχει περιοριστεί. Αυτή η ομάδα ζει στο δικό της νοικοκυριό, το οποίο στηρίζεται οικονομικά από το εισόδημα που συνεισφέρει ο σύζυγος ως ο κύριος προμηθευτής και παραμένει συναισθηματικά ενωμένη από τη σύζυγο η οποία ασχολείται αποκλειστικά με αυτό το καθήκον.
- β) η διευρυμένη οικογένεια, στο πλαίσιο της οποίας το ζευγάρι μοιραζόταν τα θέματα του νοικοκυριού με τους γονείς, τα αδέρφια, τους παππούδες ή τους άλλους στενούς συγγενείς, έχει αντικατασταθεί από την πυρηνική οικογένεια.
- γ) το φαινόμενο των μονογονεϊκών οικογενειών γίνεται όλο και πιο συχνό.
- δ) αυξάνεται όλο και περισσότερο ο αριθμός των ατόμων που συζούν χωρίς να έχουν δημιουργήσει οικογένεια.
- ε) μεταβολές στις σχέσεις των δύο φύλων, η μείωση του αριθμού των μελών της οικογένειας και η συνεχώς μεταβαλλόμενη φύση της εργασίας.
- στ) η συρρίκνωση πολλών λειτουργιών που παραδοσιακά ανήκαν στην οικογένεια και η μεταφορά τους στο σχολείο, το κράτος και την κοινωνία.
- ζ) η μητρότητα και οι οικιακές ασχολίες δεν συνιστούν πλέον το κεντρικό στοιχείο του κοινωνικού ρόλου του γυναικείου φύλου. Αντίθετα, οι γυναίκες σήμερα προετοιμάζονται για μια μελλοντική απασχόληση.
- η) τα τεράστια άλματα που έχει σημειώσει η επιστήμη της βιολογίας με τις τράπεζες σπέρματος, την τεχνητή γονιμοποίηση, την κλωνοποίηση, η κατοχύρωση του θεσμού των μητέρων – αντικαταστατριών έχουν αρχίσει να μειώνουν τη σημασία της μητρότητας και της αναπαραγωγής.
- θ) το φαινόμενο της μερικά και φαινομενικά οργανωμένης οικογενειακής ζωής το οποίο υπαγορεύουν οι ακραίες μορφές επαγγελματικής και γεωγραφικής κινητικότητας σε οικογένειες ναυτικών, στρατιωτικών κ.λπ. Στις οικογένειες στις οποίες παρατηρείται αυτό το φαινόμενο ο άνδρας σπάνια βρίσκεται στο σπίτι. Πρόκειται για το σύζυγο-πατέρα ο οποίος είναι απών. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Σε αυτές τις αλλαγές οφείλονται οι κρίσεις, οι εντάσεις και τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη οικογένεια. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Οι ρόλοι του άνδρα, της γυναίκας και των παιδιών αλλάζουν. Η γυναίκα-σύζυγος μετέχει πλέον σχεδόν ισότιμα στο εργατικό δυναμικό, ενώ η συμμετοχή του

άνδρα στις υποχρεώσεις του νοικοκυριού και στη φροντίδα των παιδιών θεωρείται πιο δεδομένη.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

3.3 Αναλυτικά για την οικογένεια

Η εξελικτική πορεία μιας πλήρους οικογένειας που ανήκει στη μεσαία τάξη ξεκινά από το γάμο και ολοκληρώνεται με το θάνατο και των δύο συζύγων. Στο ενδιάμεσο διάστημα περνά από τα ακόλουθα στάδια:

- α) το ζευγάρι έχει παντρευτεί αλλά δεν έχει παιδιά
- β) η οικογένεια έχει αποκτήσει παιδιά
- γ) τα παιδιά πηγαίνουν στο σχολείο
- δ) τα παιδιά είναι στην εφηβεία
- ε) οι γονείς είναι μεσήλικες, ζουν στην «άδεια φωλιά» και συνταξιοδοτούνται
- στ) τα μέλη της οικογένειας είναι πλέον αρκετά μεγάλα και οι δύο σύζυγοι οδεύουν προς το τέλος της ζωής τους.(Benorol και συν., 1991)

Μια εναλλακτική μορφή οικογένειας είναι το σύστημα της θετής οικογένειας που δημιουργείται μετά από ένα διαζύγιο και εφόσον ο διαζευγμένος σύζυγος ξαναπαντρευτεί.(Benorol και συν., 1991)

Η οικογένεια μπορεί να γίνει αντιληπτή ως μια ολιστικά οργανωμένη οντότητα (η έννοια της ολότητας) που συνιστά κάτι μεγαλύτερο από το άθροισμα των στοιχείων που την απαρτίζουν. Οι σχέσεις των μελών της οικογένειας, μάλιστα, είναι πολύ πιο ισχυρές από τη δύναμη που κατέχει κάθε μέλος της οικογένειας.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Οι διεργασίες που συντελούνται στο εσωτερικό του οικογενειακού συστήματος αντανακλούν τη θεωρία της κυβερνητικής, δηλαδή μια κυκλική πολυδιάστατη και αμφίδρομη σχέση αιτίου-αιτιατού στο πλαίσιο της οποίας η συμπεριφορά ενός μέλους γίνεται λειτουργία και ερέθισμα για τη συμπεριφορά των άλλων μελών της οικογένειας, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας ιδιαίτερης και μοναδικής οικογενειακής διεργασίας.(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Μέσα σε ένα οικογενειακό σύστημα παρατηρούμε δίκτυα σχέσεων που συνυπάρχουν σχηματίζοντας υποσυστήματα. Αυτά τα υποσυστήματα συγκροτούνται ανάλογα με τις λειτουργίες και τα ενδιαφέροντα των μελών της οικογένειας, καθώς και τις συμμαχίες και τους συνασπισμούς που δημιουργούν οι σύζυγοι, οι γονείς και

τα αδέρφια. Για την πραγματοποίηση συγκεκριμένων λειτουργιών της οικογένειας είναι υπεύθυνα όλα τα μέλη της.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Το υποσύστημα των συζύγων παρέχει στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας ένα μοντέλο που διδάσκει την οικειότητα και τη δέσμευση. Συγχρόνως, το γονεϊκό υποσύστημα αναλαμβάνει την ευθύνη για τη φροντίδα, την ανατροφή, την πειθαρχία και την καθοδήγηση των νεαρών μελών της οικογένειας. Μέσω του υποσυστήματος των αδελφών, τα παιδιά της οικογένειας αποκτούν τις δεξιότητες που θα χρησιμοποιήσουν στις διαπροσωπικές τους σχέσεις.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Η οικογένεια με τα υποσυστήματά της αποτελεί μέρος ενός υποσυστήματος, το οποίο συνθέτουν συστήματα εκτός της οικογένειας, όπως είναι τα σχολεία, οι εκκλησίες, οι κοινωνικές υπηρεσίες, τα ιδρύματα, το νομικό σύστημα και η κυβέρνηση. Η οικογένεια αλληλεπιδρά με το υπερσύστημα.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Κάθε οικογένεια έχει κάποια όρια. Η έννοια των ορίων της οικογένειας αναφέρεται στις διαδικασίες του «μαζί» και του «χωριστά», οι οποίες βρίσκονται σε αλληλεπίδραση. Αναφέρεται επίσης στο ποιά μέλη συμμετέχουν σε τι. Τα όρια περικλείουν τη «χωρική, χρονική και συναισθηματική περιοχή των σχέσεων». Τα σαφή και διαπερατά όρια διασφαλίζουν την υγιή λειτουργία της οικογένειας. Τα όρια ελέγχουν την εισροή και εκροή των πληροφοριών. Όταν το οικογενειακό σύστημα είναι ανοικτό, επιτρέπει τη ροή των πληροφοριών. Από την άλλη πλευρά, οι οικογένειες που περιορίζουν τη ροή μετατρέπονται σε κλειστά συστήματα. Σε κάποιες οικογένειες τα όρια είναι άκαμπτα. Όταν η οικογένεια λειτουργεί με κάποιον από τους παρακάτω ακραίους τρόπους για μεγάλο χρονικό διάστημα, τότε εμφανίζονται δυσλειτουργίες. Αυτές εκδηλώνονται με την απόδοση του ρόλου του αποδιοπομπαίου τράγου σε κάποιο μέλος της οικογένειας ή με συμμαχίες έξω από το οικογενειακό σύστημα που προκαλούν σοβαρά προβλήματα στην οικογένεια.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Τα κοινωνικά συστήματα είναι οργανισμοί που έχουν ανάγκη από ισορροπία. Ως κοινωνικό σύστημα η οικογένεια έχει βασικές ανάγκες για ασφάλεια και σταθερότητα, οι οποίες διατηρούνται μέσω της ομοιόστασης. Η ομοιόσταση προσφέρει την απαραίτητη σταθερότητα ή την ισορροπία, που είναι αναγκαίες ανάμεσα στις αλλαγές, καθώς και τον έλεγχο αυτών των αλλαγών προκειμένου το σύστημα να διατηρήσει μια ομαλή και συνετή λειτουργία. Η ανάδραση, δηλαδή οι κυκλικές και αμφίδρομες διαδικασίες ανταλλαγής και τα μοντέλα αλληλεπίδρασης παρέχουν στην οικογένεια τους μηχανισμούς αυτοελέγχου και αυτορρύθμισης, της επιτρέπουν να

πραγματοποιεί αλλαγές και να διατηρεί μια σταθερή κατάσταση, δηλαδή μια ομοιότητα. Οι πληροφορίες που έχουν σχέση με τη διατήρηση της οικογένειας παρέχονται μέσω της θετικής και αρνητικής ανάδρασης. Η θετική ανάδραση προειδοποιεί το οικογενειακό σύστημα ότι απομακρύνεται από την κανονική του κατάσταση, ενώ η αρνητική ανάδραση ότι επιστρέφει σε αυτήν. (Benorol και συν., 1991)

Σε κάθε οικογένεια υπάρχουν ορισμένοι σιωπηροί κανόνες που ρυθμίζουν την εσωτερική λειτουργία της τις σχέσεις της με το κοινωνικό περιβάλλον. Οι κανόνες αυτοί καθορίζουν τους ρόλους, τη δομή, τις μορφές επικοινωνίας και τους τρόπους με τους οποίους η οικογένεια διαπραγματεύεται και επιλύει τα προβλήματά της. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Αυτοί οι κανόνες μπορεί να είναι λειτουργικοί, ενδέχεται όμως να είναι και δυσλειτουργικοί. Συνήθως τα μέλη της οικογένειας δεν γνωρίζουν τους κανόνες αυτούς γιατί είναι άγραφοι. Παρά ταύτα, εάν παρατηρήσουμε τη συμπεριφορά της οικογένειας, μπορεί να διατυπώσουμε υποθέσεις και συμπεράσματα για αυτούς. Στις λειτουργικές οικογένειες οι κανόνες επιτρέπουν τις αλλαγές, διατηρούν την ευκαμψία και την τάξη και εξασφαλίζουν τη σταθερότητα στο οικογενειακό σύστημα, σε αντίθεση με τις δυσλειτουργικές οικογένειες όπου συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Επιπλέον, οι οικογένειες καθοδηγούνται από μετα-κανόνες. Πρόκειται για κανόνες που διέπουν τους οικογενειακούς κανόνες, δηλαδή ερμηνεύουν και αποδίδουν τη σημασία τους και ρυθμίζουν τους τρόπους αλλαγής τους. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Είναι θετικό κάθε οικογενειακή ομάδα να χαρακτηρίζεται από συγκρότηση. Αυτό σημαίνει δύο πράγματα: πρώτον, ότι η ομάδα έχει σκοπούς να επιτελέσει και οργανώνεται προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς αυτούς και δεύτερον, ότι η ομάδα έχει μια συγκεκριμένη δομή. Η οικογένεια είναι μια θεσμοθετημένη κοινωνική ομάδα, γιατί η συγκρότησή της υπαγορεύεται και προσδιορίζεται κοινωνικά και όχι ατομικά. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Η δομή της οικογένειας συνίσταται σε ένα σταθερό πλέγμα κοινωνικών θέσεων και κοινωνικών ρόλων, οι οποίοι πλέον χαρακτηρίζονται συνήθως από ρευστότητα. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Η ρευστότητα είναι το αποτέλεσμα της σταδιακής υποχώρησης της παραδοσιακής ακαμψίας και συνίσταται στην ταυτόχρονη ύπαρξη ποικιλίας οικογενειακών σχημάτων, μεταξύ των οποίων το σύγχρονο άτομο επιλέγει εκείνο που ταιριάζει κα-

λύτερα στις συγκεκριμένες συνθήκες, τις επιθυμίες και την ιδιοσυγκρασία του. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Στην ποικιλία οικογενειακών σχημάτων εντάσσεται κατά πρώτο λόγο η παραδοσιακή συζυγική οικογένεια, η οποία εξελίσσεται προς σύγχρονη. Παράδειγμα σύγχρονης δομής είναι η οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας, στην οποία οι σύζυγοι διαμορφώνουν τους αμοιβαίους οικογενειακούς τους ρόλους, όχι σε σχέση προς το φύλο τους, αλλά σε σχέση προς τις επαγγελματικές τους δυνατότητες και τις προσωπικές τους ικανότητες και επιθυμίες και στην οποία τα παιδιά κοινωνικοποιούνται στο πλαίσιο μιας οικογενειακής πραγματικότητας, όπου η ταυτότητα-φύλο έχει καταργηθεί. Μεταξύ της παραδοσιακής οικογένειας και της οικογένειας διπλής σταδιοδρομίας κατατάσσεται μια ποικιλία οικογενειακών σχημάτων, ο προσδιορισμός των οποίων συχνά υποβιβάζεται στην υπεραπλούστευση της αναφοράς στον αριθμό των παιδιών, στην επαγγελματική δραστηριότητα της συζύγου ή την έλλειψή της, τη συμμετοχή του καθενός από τους συζύγους στην εκτέλεση των εργασιών του νοικοκυριού και τη λήψη αποφάσεων κ.λπ. Η υπεραπλούστευση αυτή είναι εξίσου επικίνδυνη με την παραγνώριση της σημασίας της ρευστότητας, την παραγνώριση της σημασίας που ενέχει η αναφορά στο συμβατικό οικογενειακό σχήμα στις σύγχρονες κοινωνίες. Η σημασία αυτή αναφέρεται στην ασάφεια των προσδοκιών από το άλλο φύλο και από τις σχέσεις με το άλλο φύλο. Πρόκειται για μια ασάφεια που κατά κανόνα, μεταφράζεται σε υπέρμετρες και εξωπραγματικές απαιτήσεις από το άλλο φύλο, οι οποίες είναι μοιραίο να μην ικανοποιούνται. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Από τη στιγμή που στις σύγχρονες κοινωνίες η δημιουργία, όπως και η διάλυση της οικογενειακής ομάδας είναι υπόθεση του ατόμου, η συνειδητοποίηση της πιθανότητας μη ικανοποίησης των προσδοκιών από το άλλο φύλο έχει δύο κύριες επιπτώσεις. Αφενός ενισχύει την αυξανόμενη ροπή προς τη μοναχικότητα (εξ επιλογής άγαμοι). Αφετέρου, η συνειδητοποίηση της πιθανότητας μη ικανοποίησης των προσδοκιών από το άλλο φύλο αυξάνει τη συχνότητα παράκαμψης του γάμου, όχι τόσο ως «διαβατήριας λειτουργίας», όσο ως θεσμού – αυξάνει δηλαδή τη συχνότητα των ελεύθερων ενώσεων. (Benorol και συν., 1991)

Από την άλλη μεριά, η διαπίστωση της μη ικανοποίησης των προσδοκιών από το άλλο φύλο οδηγεί όλο και συχνότερα στο διαζύγιο. Το διαζύγιο, ακόμα και το περισσότερο «πολιτισμένο» είναι η τυπική αναγνώριση της αποτυχίας των σχέσεων των συζύγων και οδηγεί στην αύξηση της συχνότητας δύο οικογενειακών σχημάτων, τα οποία θεωρούνται σημαντικά. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Το πρώτο σχήμα είναι αυτό της μονογονεϊκής οικογένειας, της οικογένειας δηλαδή την οποία αποτελεί ο διαζευγμένος γονέας (συνήθως μητέρα) και τα παιδιά. Η μονογονεϊκή οικογένεια εκφράζει την έλλειψη συζυγικής σχέσης, δηλαδή την έλλειψη σταθερής και κοινωνικά αναγνωρισμένης σχέσης συμβίωσης με άτομο του άλλου φύλου.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Το δεύτερο οικογενειακό σχήμα είναι η οικογένεια που δημιουργείται από το δεύτερο (ή τρίτο κ.λπ.) γάμο του ενός ή και των δύο συζύγων. Το σχήμα αυτό είναι συμβατικό ως προς τη μορφή του (το αποτελούν δύο σύζυγοι και παιδιά), αλλά είναι τελειώς καινούργιο ως προς τη δομή του, την οποία επηρεάζουν τρεις κύριες περιπλοκές: πρώτον, η λόγω των παιδιών ανάμειξη του ή της τέως συζύγου, αλλά και της οικογένειάς του ή της, δεύτερον ο απροσδιόριστος ρόλος του συζύγου που δεν είναι και πατέρας των παιδιών της συζύγου του (και το αντίστροφο), όπως και των μελών της οικογένειάς του, η οποία ουδεμία σχέση έχει με τα παιδιά αυτά και, τρίτον, η συνήθης συνύπαρξη στα πλαίσια του σχήματος αυτού «των δικών μου, των δικών σου και των δικών μας παιδιών». Οι περιπλοκές αυτές καθιστούν αντικειμενικά δυσχερέστερες τις σχέσεις των συζύγων του σχήματος αυτού από εκείνη των συζύγων του συμβατικού σχήματος (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995).

Μέσα στην οικογένεια οι γονείς είναι δυνατόν να λειτουργήσουν τόσο ως πρότυπα όσο και ως εμπόδια για τα παιδιά τους, τα δε παιδιά ως πηγές υπερηφάνειας, ντροπής, ακόμη και απογοήτευσης για τους γονείς τους. Μέσα στην οικογένεια συνεχίζουμε να στηρίζουμε και να υπερασπιζόμαστε ο ένας τον άλλον.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Η οικογένεια είναι ένας παγκόσμιος θεσμός που έχει στόχο την κοινωνικοποίηση των νέων. Η δύναμη των δεσμών που δημιουργούνται ανάμεσα στο άτομο και την οικογένειά του είναι στενά συνυφασμένη με τις σχέσεις εξουσίας που αναπτύσσονται μέσα στην οικογένεια. Παρόλα αυτά όμως η εξουσία έχει πλέον συρρικνωθεί. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η κοινωνία δίνει έμφαση στα ατομικά επιτεύγματα. Οι οικογένειες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς την ποιότητα των διαπροσωπικών τους σχέσεων. Όταν η χαλάρωση της εξουσίας των γονέων δεν συνοδεύεται από εγκατάλειψη των ευθυνών, τότε γίνεται το μέσο που βοηθά τα παιδιά να «στηριχθούν στα πόδια τους». Η σύγχρονη κοινωνία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αξία της γνώσης αλλά και της ατομικής ανεξαρτησίας.(Benorol και συν., 1991)

Ο πατέρας είναι μεν ο «αρχηγός της οικογένειας», ωστόσο η εξουσία του ως «αφέντη-πατέρα» τείνει να εκλείπει. Η σχέση του με τη σύζυγο βασίζεται στη συ-

νεργασία. Εκτός αυτού, αν και η σύζυγος εξακολουθεί να είναι η κύρια υπεύθυνη για τις οικιακές εργασίες και υποχρεώσεις, ο πατέρας όλο και περισσότερο δίνει «ένα χέρι βοήθειας» στην αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων του σπιτιού.(Benorol και συν., 1991)

Ο ρόλος της μητέρας είναι αναμφίβολα αυτός που έχει υποστεί τις περισσότερες αλλαγές. Ο ρόλος της ως συζύγου, μητέρας, εργαζόμενης και νοικοκυράς την έχει καταστήσει το βασικότερο κύτταρο για τη λειτουργία και την ανάπτυξη της οικογενειακής μονάδας.(Benorol και συν., 1991)

Γεγονός πάντως είναι ότι η εργαζόμενη γυναίκα αισθάνεται έντονη κούραση και βιώνει υπερβολικό στρες. Η εξουθενωτική αυτή εμπλοκή της εργαζομένης γυναίκας – μητέρας σε όλες τις προαναφερθείσες δραστηριότητες έχει επιπτώσεις στην εκπλήρωση του ρόλου της ως συζύγου. Η απομάκρυνση από το σύζυγο, η διατάραξη της οικογένειας μπορούν να αποδοθούν στους συγκρουόμενους αυτούς ρόλους και στο ψυχολογικό στρες που δημιουργούν.(Mitchell, 1971)

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικογένεια στη συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνία, επέδρασαν καταλυτικά στη λειτουργικότητά της. Έτσι παρατηρούμε μεταξύ άλλων, τεταμένες οικογενειακές σχέσεις, βία μέσα στην οικογένεια, παραπτωματικότητα και εγκληματική συμπεριφορά των ενηλίκων, αλκοολισμό και χρήση ναρκωτικών.(Benorol και συν., 1991)

Ένα βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη ελληνική οικογένεια είναι αυτό των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ συζύγων, γονέων και παιδιών. Η ένταση και η διατάραξη των σχέσεων οφείλονται σε ενδογενείς παράγοντες που έχουν σχέση αφενός με αμφισβητούμενες αξίες σχετικά με τους ρόλους, τα καθήκοντα, τις υποχρεώσεις και αφετέρου με παράγοντες προσωπικότητας των μελών της. Σημαντικό ωστόσο ρόλο παίζουν και οι εξωγενείς παράγοντες, όπως οι εξωτερικές πιέσεις από το περιβάλλον.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Οι τεταμένες και διαταραγμένες σχέσεις καθιστούν την επικοινωνία μη αποτελεσματική. Αυτό πολλές φορές έχει ως αποτέλεσμα τη διάσπαση της οικογένειας.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Το διαζύγιο καθώς και άλλοι λόγοι, όπως η άγαμη μητέρα, ο θάνατος του ενός γονέα, αποτελούν τις κύριες αιτίες για την εμφάνιση μονογονεϊκών οικογενειών. Συνήθως οι μονογονεϊκές οικογένειες είναι μητροκεντρικές και όχι πατροκεντρικές. Το γεγονός και μόνο ότι ο μόνος γονέας πρέπει να εκπληρώνει και το ρόλο του απόντα επιτρέπει να υποθέσουμε ότι τα βάρη οικονομικά και συναισθηματικά είναι

υπερβολικά και αναμφίβολα θα μειώσουν την αποτελεσματική απόδοσή του στους ρόλους αυτούς.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Η απουσία ολοκληρωμένης οικογένειας έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Η ανάπτυξη της οικογένειας επηρεάζεται σημαντικά από την οικονομική της κατάσταση, ιδιαίτερα μετά από ένα διαζύγιο. Τα νοικοκυριά στα οποία επικεφαλής είναι γυναίκες βρίσκονται συνήθως πολύ πιο κοντά στα όρια της φτώχειας. Η οικονομική δυσχέρεια ενδέχεται να δημιουργήσει συναισθήματα αδυναμίας και απόγνωσης τα οποία δρουν ανασταλτικά στην εξέλιξη της οικογένειας.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Άλλοι παράγοντες επίσης είναι η εγκυμοσύνη κατά την εφηβεία, ο αλκοολισμός, η κακοποίηση παιδιών, η βία κατά των γυναικών, η παραπτωματοκτικότητα των νέων, η ανεργία, η απουσία κοινωνικών προγραμμάτων πρόληψης και αποκατάστασης με στόχο τη στήριξη του θεσμού της οικογένειας.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Η ψυχοδυναμική προσέγγιση στην οικογενειακή θεραπεία εφαρμόζει τις θεωρητικές αρχές της ψυχανάλυσης.(Benorol και συν., 1991)

Η προσέγγιση αυτή εστιάζει στις ασυνείδητες ενορμήσεις, στους μηχανισμούς άμυνας και στις εμπειρίες που έχει από το παρελθόν του το κάθε μέλος της οικογένειας.(Benorol και συν., 1991)

Ο βασικός στόχος είναι η επίτευξη ευαισθησίας για το κάθε μέλος της οικογένειας ξεχωριστά και η παρατήρηση του τρόπου με τον οποίο τα υπόλοιπα μέλη αντιδρούν απέναντί του. Ο θεραπευτής ενθαρρύνει τα μέλη να κάνουν ελεύθερους συνειρμούς. Ο θεραπευτής δεν είναι ιδιαίτερα καθοδηγητικός.(Benorol και συν., 1991)

1) Η προσέγγιση του Ackerman: Σύμφωνα με τον Ackerman η συμπληρωματικότητα των ρόλων αποτελεί το ουσιαστικό γνώρισμα μιας υγιούς οικογένειας. Ο ρόλος του κάθε μέλους πρέπει να είναι ξεκάθαρος. Πρέπει επίσης να δίνει στο άτομο τη δυνατότητα της ευελιξίας και της αλλαγής καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν. Οι συγκρούσεις παρουσιάζονται στην οικογένεια όταν οι ρόλοι είναι συγκεχυμένοι ή μη δίκαιοι. Συχνά τα μέλη που διαφέρουν περισσότερο από τα άλλα γίνονται οι αποδιοπομπαίοι τράγοι. Εισήγαγε την έννοια της αλληλοδιαπλεκόμενης παθολογίας, σύμφωνα με την οποία η εκδήλωση ενός συμπτώματος από οποιοδήποτε μέλος της οικογένειας μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα της σύγχυσης και των διαστρεβλώσεων που παρατηρούνται σε όλη την οικογένεια. Για τον θεραπευτή ένας από τους σημαντικότερους θεραπευτικούς στόχους είναι η επανεκπαίδευση των μελών στη διαπρο-

σωπική επικοινωνία και η παροχή βοήθειας στην οικογένεια ώστε να αναδιοργανώσει τα πρότυπα επικοινωνίας της. Επιπλέον ο θεραπευτής πρέπει να αντιμετωπίσει την ουσιαστική σύγκρουση, να στηρίξει τις θετικές δυνάμεις των προτύπων αλληλεπίδρασης της και να αποσυρθεί όταν η οικογένεια αρχίσει να ασχολείται πιο δημιουργικά με τα προβλήματά της. Οι στόχοι είναι να βοηθήσει την οικογένεια να αποκτήσει μια πιο σαφή αντίληψη για την οικογενειακή σύγκρουση, να ενεργοποιήσει τη διαπροσωπική σύγκρουση, να τη φέρει στο προσκήνιο της οικογενειακής αλληλεπίδρασης, όπου είναι πιο εύκολο να επιλυθεί, να φέρει την ενδοψυχική σύγκρουση στο επίπεδο της διαπροσωπικής διεργασίας, να επαναφέρει τη σύγκρουση στην αρχική της πηγή.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

2) Μοντέλο οικογενειακής θεραπείας του Frammo. Η προσέγγιση των αντικειμενοτρόπων σχέσεων και της οικογένειας καταγωγής (στάδια):

- α) διασυνδετική θεραπεία. Στις συνεδρίες παρόντες είναι μόνο οι δύο σύζυγοι,
- β) ομαδική θεραπεία ζευγαριών. Παρευρίσκονται περισσότερα από ένα ζευγάρια,
- γ) συνεδρίες με την οικογένεια καταγωγής. Συμμετέχουν οι γονείς και τα αδέρφια των συντρόφων.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

3) Η θεωρία του πλαισίου αναφοράς και το λογιστικό βιβλίο της οικογένειας:

Ο πυρήνας της είναι η εστίαση στις διαγενεακές πλευρές της οικογένειας. Είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε τα ζητήματα που αφορούν πολλές γενιές της οικογένειας. Τα πρότυπα συμπεριφοράς μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Ο Naggy διατύπωσε την άποψη ότι κάθε οικογένεια έχει ένα σύνολο από ψυχολογικούς λογαριασμούς, ένα είδος άορατου οικογενειακού λογιστικού βιβλίου. Οι οφειλές και οι πιστώσεις αφορούν το ποιός οφείλει σε ποιόν ψυχολογικά, ενώ σε αυτές συχνά εμπλέκονται περισσότερες από μια γενιές.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Εάν ένα μέλος της οικογένειας δεν λάβει την πληρωμή του ή εάν η πληρωμή του δεν είναι ικανοποιητική, θα θεωρηθεί ότι έχει αδικηθεί και μπορεί να εκδηλώσει δυσλειτουργική συμπεριφορά.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Συνεπώς η προβληματική συμπεριφορά που επιδεικνύει ένα μέλος της οικογένειας μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα της συσσώρευσης συναισθημάτων αδικίας.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Θα πρέπει η θεραπευτική προσπάθεια να απευθύνεται τουλάχιστον σε τρεις γενιές της οικογένειας.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

4) Η ομαδική αναλυτική προσέγγιση των ανοικτών συστημάτων:

Ο Skynper υποστηρίζει ότι κάθε άτομο δημιουργεί ένα σύστημα προβολών και προσδοκιών που μεταφέρονται στην ώριμη ηλικία. Αυτά τα συστήματα οδηγούν το άτομο να επιλέξει έναν σύντροφο ο οποίος μεταφέρει ένα συμβατό με το δικό του σύστημα. Συνήθως όμως, ορισμένες πλευρές της ανάπτυξής του κάθε συντρόφου έχουν υποστεί κάποιες βλάβες. Αυτές τις πλευρές επιδιώκει να διορθώσει ο κάθε σύντροφος μέσα στη συζυγική σχέση. Εάν οι βλάβες που έχουν υποστεί οι δύο σύντροφοι είναι παρόμοιες, είναι πολύ πιθανό να δημιουργηθεί δυσφορία. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Η θεραπεία βοηθά τους συντρόφους να πετύχουν τη μεταξύ τους διαφοροποίηση. Αυτό θα τους επιτρέψει να γίνουν ξεχωριστά και ανεξάρτητα άτομα, τα οποία θα απολαμβάνουν τη σχέση τους, χωρίς πλέον να χρειάζονται απλώς ο ένας τον άλλον. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

5) Προσέγγιση της οικογενειακής θεραπείας σύμφωνα με τη θεωρία των μικρών ομάδων (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Στόχος είναι να διευκολύνει την οικογένεια να ασχοληθεί με τα προβλήματα και τις κρίσεις της χωρίς αναγκαστικά κάποιο από τα μέλη της να αναπτύξει συμπτώματα τα οποία συνήθως συνεπάγονται την απόδοση σε αυτό το ρόλο του αποδιοπομπαίου τράγου. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Ο θεραπευτής πρέπει να διατηρεί τις αποστάσεις του και να προσανατολίζει την οικογένεια. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Σύμφωνα με τον Bowen και την οικογενειακή θεραπεία συνήθως τα άτομα επιλέγουν συζύγους που χαρακτηρίζονται από παρόμοιο με αυτούς επίπεδο διαφοροποίησης εαυτού. (Benorol και συν., 1991)

Όσο πιο χαμηλό είναι το επίπεδο διαφοροποίησης τόσο πιο έντονη είναι η συναισθηματική συγχώνευση των συζύγων στο γάμο όπως και τόσο πιο πιθανή είναι η δημιουργία προβλημάτων. Τρεις είναι οι τομείς στους οποίους εκδηλώνονται οι εντάσεις που προκαλεί η συγχώνευση: (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

A) Οι συζυγικές συγκρούσεις. Η σχέση περνά από περιόδους έντονης εγγύτητας σε περιόδους συγκρούσεων και συναισθηματικής απόστασης. Στην συνέχεια το ζευγάρι συνήθως συμφιλιώνεται και επιστρέφει στη στενή σχέση του. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

B) Η αμοιβαία αμφίδρομη σχέση υπερεπάρκειας και ανεπάρκειας που παρατηρείται στη δυσλειτουργία ενός συζύγου. Ο ψευδής εαυτός του προσαρμοστικού συζύγου συγχωνεύεται με τον ψευδή εαυτό του κυρίαρχου μέλους της σχέσης, το οποίο

αναλαμβάνει την ευθύνη και για τους δύο. Όταν αυτή η κατάσταση διαρκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, ο προσαρμοστικός σύζυγος χάνει την ικανότητά του να παίρνει αποφάσεις, για τον εαυτό του και γίνεται ευάλωτος σε δυσλειτουργίες. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Γ) Η εμφάνιση διαταραχής σε ένα από τα παιδιά. Όταν ο θεραπευτής κάνει την αξιολόγηση της οικογενειακής κατάστασης, θα πρέπει να παραμένει συναισθηματικά ουδέτερος. Αυτό που κυρίως χρειάζεται είναι η αντικειμενικότητα. Έτσι ο θεραπευτής αυτό που πρέπει να κάνει είναι να ακούει ό,τι λέγεται. Η ικανότητα του θεραπευτή να διατηρεί τη στενή σύνδεσή του με την οικογένεια και συγχρόνως να παραμένει έξω από το συναισθηματικό της σύστημα θα εξαρτηθεί από το πόσο επιτυχημένα έχει ο ίδιος επεξεργαστεί τη διαφοροποίηση του εαυτού από τη δική του οικογένεια. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Η συνέντευξη για την αξιολόγηση της οικογένειας συνήθως παραχωρείται από το πιο κινητοποιημένο μέλος της οικογένειας. Οι πληροφορίες αφορούν:

- 1) Το ιστορικό του παρόντος προβλήματος. Η αξιολόγηση εξετάζει τα συμπτώματα, το προβληματικό μέλος της οικογένειας, το χρόνο έναρξης των συμπτωμάτων, το αντίκτυπό τους στην οικογένεια. Διερευνά επίσης ποιός βρίσκεται πίσω από το αίτημα για θεραπεία και ποιοί είναι οι λόγοι που αυτό το αίτημα εκφράζεται τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Η θεραπευτική παρέμβαση ξεκινά με την εξέταση των αντιλήψεων της οικογένειας. Ο θεραπευτής οφείλει επίσης να εξακριβώσει αν η οικογένεια ή κάποιο μέλος της είχε στο παρελθόν κάποια θεραπευτική εμπειρία και πώς το αντιμετωπίζει η οικογένεια εκείνη τη στιγμή. (Benorol και συν., 1991)
- 2) Το ιστορικό της πυρηνικής οικογένειας αρχίζει από τους συζύγους. Συλλέγονται πληροφορίες σχετικά με τη σειρά της γέννησης τους, τις εμπειρίες από την παιδική τους ηλικία, την εκπαίδευσή τους, τις ασχολίες τους προτού γνωριστούν μεταξύ τους, το επαγγελματικό ιστορικό τους. Εξακριβώνεται επίσης αν έχουν προηγούμενους γάμους και παιδιά από αυτούς, τι τους ελκύει στον άλλον. Κάποιες πρόσθετες πληροφορίες έχουν σχέση με την προσαρμογή της οικογένειας στη γέννηση του πρώτου παιδιού, την απομάκρυνση των παιδιών από την οικογένεια ή την ένταξη συγγενών καθώς και το επαγγελματικό ιστορικό στο οποίο αναφέρονται και οι προαγωγές αλλά και οι απώλειες επαγγελματικών ευκαιριών. Αυτές οι πληροφορίες δίνουν στο θε-

ραπευτή μια ιδέα για τα επίπεδα του άγχους και του στρες καθώς και για τη φύση των οικογενειακών προτύπων. (Benorol και συν., 1991)

- 3) Το ιστορικό της ευρύτερης οικογένειας. Ο Bowen υποστήριξε ότι τα πρότυπα που επιβιώνουν διαμέσου των γενεών επηρεάζουν βαθιά τον τρόπο λειτουργίας της πυρηνικής οικογένειας. Έτσι επινόησε το γενεόγραμμα. (Benorol και συν., 1991)
- 4) Στο τελευταίο μέρος της αξιολόγησης προσδιορίζονται οι τομείς στους οποίους θα επικεντρωθεί η οικογένεια. Ο θεραπευτής βοηθά την οικογένεια να περάσει από τη συζήτηση για το σύμπτωμα στην αφήγηση της συναισθηματικής ατμόσφαιρας που επικρατεί στην οικογένεια έτσι όπως την αντιλαμβάνεται το κάθε μέλος χωριστά. Ως τελικό βήμα ζητείται από το κάθε μέλος να αναγνωρίσει τη συμβολή και την αντίδρασή του στην ένταση και να κατανοήσει ότι η μομφή κατά των άλλων ή η προσδοκία της αλλαγής δε βοηθά τη θεραπεία. (Benorol και συν., 1991)

Ο κύριος στόχος της θεραπευτικής διαδικασίας είναι να βοηθηθεί το κάθε μέλος να πετύχει ένα καλύτερο επίπεδο διαφοροποίησης του εαυτού. Η θεωρία αυτή βασίζεται σε δύο υποθέσεις:(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

- 1) Η μείωση του άγχους.
- 2) Η βελτίωση του επιπέδου διαφοροποίησης του εαυτού.

Ακόμα και όταν ο υποδεικνυόμενος ως ασθενής είναι ένα παιδί με προβληματική συμπεριφορά, ο Bowen προτιμά να εργάζεται με τους γονείς, γιατί το βασικό πρόβλημα της συναισθηματικής διεργασίας της οικογένειας εντοπίζεται στη σχέση των δύο γονέων.(Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Ο θεραπευτής δεν πρέπει να αντιδράσει συναισθηματικά και να τριγωνοποιηθεί σε αυτή την κατάσταση. Κάθε σύζυγος θα πρέπει να μιλά στο θεραπευτή ήρεμα και να τεκμηριώνει τα λεγόμενά του βάσει γεγονότων. Αυτή η τεχνική δεν επιτρέπει στα μέλη της οικογένειας να μιλούν ευθέως μεταξύ τους. Για παράδειγμα, όταν η σύζυγος κάνει ένα σχόλιο, ο θεραπευτής στρέφεται προς το σύζυγο και τον ρωτά τι σκέφτηκε ακούγοντας το σχόλιο της συζύγου του. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Προκειμένου να βοηθήσει τα ζευγάρια να διαφοροποιηθούν από τις οικογένειες καταγωγής τους, ο Bowen τους παρακινεί να επισκεφτούν τις οικογένειες τους με πρωταρχικό στόχο να κατανοήσουν καλύτερα τον εαυτό τους. Ο θεραπευτής μπορεί να γίνει ο ίδιος το πρότυπο. Ο Bowen συστήνει στο θεραπευτή, κατά τις αρχικές

φάσεις της θεραπείας να κατευθύνει το ζευγάρι στην αποφυγή της έκφρασης συναισθημάτων, έτσι ώστε οι σύντροφοι να μάθουν να αλληλεπιδρούν σε χαμηλούς συναισθηματικούς τόνους. Αυτό αποτρέπει τη συγχώνευση και τελικά, τους μαθαίνει να συζητούν για τα συναισθήματά τους αντί να τα εκφράζουν. Τους βοηθά επίσης να μάθουν να ακούν ο ένας τον άλλον. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Ο θεραπευτής ενθαρρύνει το κάθε μέλος να εδραιώσει προσωπικές σχέσεις με όλα τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Αυτό αποτρέπει τη διαιώνιση των παγιωμένων τριγώνων και καλλιεργεί τη διαφοροποίηση των μελών της οικογένειας. Επιπλέον ο Bowen αναμένει από το θεραπευτή να παραμείνει ανεπηρέαστος, να αποφύγει τις μεγάλες υποσχέσεις και τα κηρύγματα και να ασχολείται με δεδομένα που σχετίζονται με την πραγματικότητα. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Η διαδικασία της θεραπευτικής παρέμβασης:

Γενικά στάδια:

- 1) Είναι αυτό της έλλειψης σχέσεων, όπου τα μέλη της οικογένειας δεν αναπτύσσουν μεταξύ τους σχέσεις κατά τη διάρκεια της θεραπευτικής συνεδρίας. Σε αυτή τη φάση ο θεραπευτής πρέπει να διαβεβαιώνει διαρκώς την οικογένεια για την πρόθεσή του να βοηθήσει.
- 2) Είναι η φάση της υπερβολικής εμπλοκής. Τα μέλη κατά τη διάρκεια της συνεδρίας εμπλέκουν στην επικοινωνία τους υπερβολικά το ένα το άλλο καθώς και το θεραπευτή.

Είναι αυτό της αυτονομίας- διάλυσης. Η θεραπεία βαίνει προς το τέλος της και ο θεραπευτής πρέπει να στηρίζει την οικογένεια που βιώνει με αγωνία την επικείμενη απώλεια. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

Ειδικά στάδια:

- 1) Το στάδιο του προσανατολισμού. Σε αυτό γίνονται η θέσπιση ενός συμβολαίου ανάμεσα στο θεραπευτή και την οικογένεια, η ενημέρωση της οικογένειας για τους όρους της θεραπείας. Ο θεραπευτής δηλώνει επίσης ότι στο διάστημα μεταξύ των συναντήσεων δεν πρόκειται να έρθει σε επαφή με κανένα μέλος της οικογένειας και ότι στις θεραπευτικές συνεδρίες ο ίδιος θα λειτουργεί ως ένας διερμηνέας που ασκεί χρέη διαιτητή. Επισημαίνει ότι αν χρειαστεί να γίνουν αλλαγές στην καθημερινή ζωή του σπιτιού, αυτοί που θα πρέπει να πάρουν τις αποφάσεις είναι οι γονείς (δηλαδή ο ίδιος δεν πρόκειται να τους συμβουλευτεί πως θα χειρίζονται τα του οίκου τους), εξηγεί ρητά ότι απαγορεύεται η χρήση σωματικής βίας. Τέλος στις μονο-

γονεικές οικογένειες μια άδεια καρέκλα που υποδηλώνει τη θέση του απόντος γονέα. Ο θεραπευτής ενημερώνει την οικογένεια και συνεργάζεται μαζί της για να θέσει τις προτεραιότητες. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

2) Το στάδιο της επικέντρωσης στο παιδί. Ο θεραπευτής εξηγεί ότι και τα παιδιά μπορούν να έχουν τη δική τους φωνή μέσα στην οικογένεια, όπως και τις ευκαιρίες να συμμετάσχουν στον προγραμματισμό και στη λήψη των αποφάσεων, ανάλογα με την ηλικία και την αντίληψή τους. Έπειτα ο θεραπευτής εξασφαλίζει την αποδοχή των μελών και την υπόσχεση ότι όταν βρίσκονται στο σπίτι, θα ακούει ο ένας τον άλλο. Ο θεραπευτής ακόμα δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να εκφράσουν παράπονα και να προτείνουν αλλαγές. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

3) Το στάδιο της αλληλεπίδρασης μεταξύ γονέων και παιδιών. Ο θεραπευτής ενθαρρύνει την οικογένεια να συζητήσει θέματα που αφορούν τη σχέση γονέων- παιδιών, τα συναισθήματα που έχει ο ένας για τον άλλο, καθώς και τις αιτίες και τους λόγους των συμπεριφορών που διαταράσσουν την οικογένειά τους. Σε αυτό το σημείο ο θεραπευτής είναι αναγκαίο να χρησιμοποιήσει τις παρακάτω δεξιότητες: να προσφέρει σε όλα τα μέλη ίσες ευκαιρίες, να χειρίζεται με ευαισθησία και ενδιαφέρον την εχθρότητα των γονέων. Επιπλέον βοηθά τα μέλη της οικογένειας να διακρίνουν τα πραγματικά συναισθήματα από τα φανταστικά. Κατευθύνει την προσοχή τους στους παράγοντες που υποκινούν τη συμπεριφορά τους και ερμηνεύει τα πρότυπα διαπροσωπικής επικοινωνίας, που τα μέλη χρησιμοποιούν. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

4) Το στάδιο της αλληλεπίδρασης πατέρα- μητέρα. Οι γονείς συζητούν ενώπιον των άλλων μελών της οικογένειας τις δικές τους δυσκολίες και συναισθήματα. (Ζαφείρης κ. συν., 1999)

3.4 Νομική διάσταση του θεσμού της οικογένειας

Πριν από την προσαρμογή του Οικογενειακού Δικαίου στο πλαίσιο της ισότητας των δύο φύλων (Νόμος 1329, ΦΕΚ 25/18-3-1983), κεφαλή της οικογένειας και διοικητής του οίκου ήταν ο άνδρας, ο οποίος έφερε και τα βάρη του γάμου, ενώ η γυναίκα είχε ως κατοικία την κατοικία του άνδρα και ως νόμιμο επώνυμο το επώνυμο του άνδρα. Επιπλέον κάθε σύζυγος είχε και μετά το γάμο την αυτοτέλεια της περιουσίας του, της περιουσίας δηλαδή που αποκτούσε στο όνομά του κατά τη διάρκεια του γάμου. Παρελθόν βέβαια αποτελεί και η προίκα, αυτός ο ιστορικός θεσμός

που έγινε στόχος του φεμινιστικού κινήματος αλλά και όλου του προοδευτικού κόσμου για την αναχρονιστικότητά του. Σύμφωνα με τη ρύθμιση του συζυγικού βίου (άρθρο 1387) οι σύζυγοι αποφασίζουν από κοινού για κάθε θέμα του συζυγικού τους βίου. Αν ο ένας από τους συζύγους βρίσκεται σε φυσική ή νομική αδυναμία, αποφασίζει μόνος του ο άλλος. Η ρύθμιση από τους συζύγους του κοινού τους βίου πρέπει να μην εμποδίζει την επαγγελματική και την υπόλοιπη δραστηριότητα του καθενός από αυτούς και να μην παραβιάζει την σφαίρα της προσωπικότητάς του. (Χρυσόγονος, 2002)

Οι σύζυγοι έχουν την υποχρέωση να συνεισφέρουν από κοινού, ο καθένας ανάλογα με τις δυνάμεις του για την αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας. Η συνεισφορά γίνεται με την προσωπική εργασία, τα εισοδήματά τους και την παρουσία τους (ΑΚ 1389). Στην υποχρέωση του προηγούμενου άρθρου περιλαμβάνονται ειδικότερα η αμοιβαία υποχρέωση των συζύγων για διατροφή των τέκνων τους και γενικά η υποχρέωση για συμβολή τους στη λειτουργία του κοινού οίκου. Το μέτρο της υποχρέωσης προσδίδεται ανάλογα με τις συνθήκες της οικογενειακής ζωής και η εκπλήρωσή της γίνεται με τον τρόπο που επιβάλλει η έγγαμη συμβίωση (ΑΚ 1390). (Μαυρής, 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

4.1 Η εκπαίδευση των δύο φύλων

Τα στερεότυπα των φύλων αναπαράγονται μέσα από ολόκληρη την παιδεία, τη λογοτεχνία, τη μουσική, την παραλογοτεχνία και την επίσημη εκπαίδευση. (Σμυρνιάδου, 1995)

Η οικογένεια, παλαιότερα, ως μονάδα οικονομικής παραγωγής, πρόσφερε ένα κατάλληλο πλαίσιο, στο οποίο το παιδί μπορούσε να αποκτήσει τις εμπειρίες που του χρειαζόνταν. Το κατάστημα του τεχνίτη ή τα χωράφια του αγρότη ήταν κατάλληλα μέρη για την εκπαίδευση των γιων και το νοικοκυριό για αυτή των κοριτσιών. (Κελπανίδης, 1991)

Με την βιομηχανική επανάσταση, επήλθαν αλλαγές στην λειτουργία της οικογένειας ως χώρου επαγγελματικής κατάρτισης. Καθώς αναπτύχθηκαν οικονομικές οργανώσεις και έξω από την οικογένεια, τα παιδιά άρχισαν να αποκτούν επαγγελματική κινητικότητα και έξω από αυτήν. Έτσι η εκπαίδευση άρχισε να ενδιαφέρει περισσότερο την οικογένεια, αλλά και πάλι αρχικά στόχος της ήταν να σπουδάσουν τα αγόρια, ενώ τα κορίτσια να παραμείνουν στο νοικοκυριό τους και στην παντρεία τους. Ευτυχώς σήμερα από τις περισσότερες, τουλάχιστον, οικογένειες δίνεται η ίδια έμφαση στη μόρφωση τόσο για τα αγόρια όσο και για τα κορίτσια. (Κελπανίδης, 1991)

Ένα βασικό πρόβλημα παλαιότερα ήταν ο διαχωρισμός των σχολείων σε αρρένων και θηλέων, με αποτέλεσμα τα αγόρια να παρακολουθούν διαφορετικά προγράμματα στα σχολεία από ό,τι τα κορίτσια και έτσι κατ' επέκταση να προετοιμάζονται και για διαφορετικούς μελλοντικούς δρόμους. Τα χωριστά σχολεία ήταν εκ φύ-

σεως άνισα. Όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου θα πρέπει να πηγαίνουν στα ίδια σχολεία, με το ίδιο πρόγραμμα σπουδών. (Κελπανίδης, 1991)

Στο εκπαιδευτικό σύστημα σήμερα ισχύει η αρχή της αξιοκρατίας, η οποία ορίζει ότι μόνο τα αντικειμενικά προσόντα και οι επιδόσεις των ατόμων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και κανένα άλλο γνώρισμα τους. (Κελπανίδης, 1991)

Οι εκφραστές της αξιοκρατίας στην εκπαίδευση υποστήριξαν την διεύρυνση των προσβάσεων στην εκπαίδευση για να παραμεριστούν οι εξωτερικοί, και κατά συνέπεια αναξιοκρατικοί φραγμοί, οι οποίοι στο παρελθόν εμπόδιζαν σε σημαντικό βαθμό άτομα με ουσιαστικές προϋποθέσεις να έχουν πρόσβαση στην εκπαίδευση. (Κελπανίδης, 1991)

Σημαντικός παράγοντας στη διαμόρφωση των διαφυλικών σχέσεων στο χώρο της εκπαίδευσης είναι και ο ρόλος των δασκάλων. Αρχικά στις θέσεις των δασκάλων θα πρέπει να τοποθετούνται και άντρες και γυναίκες, ανάλογα βέβαια με τα προσόντα τους, οι οποίοι θα λειτουργήσουν ως πρότυπα για τα παιδιά. Πολύ βασικό είναι οι δάσκαλοι να μην αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο τα αγόρια μαθητές από τα κορίτσια μαθήτριες και να μην έχουν διαφορετικές προσδοκίες από τα παιδιά με βάση το φύλο τους. (Κελπανίδης, 1991)

Τέλος, η ύλη των βιβλίων καθώς και οποιοδήποτε άλλο εκπαιδευτικό υλικό δε θα πρέπει να αναπαράγει τα παραδοσιακά στερεότυπα για τον καταμερισμό της εργασίας ανάμεσα στα φύλα, ο πατέρας που δουλεύει, ενώ η μητέρα μένει στο σπίτι και μαγειρεύει και τα παρόμοια. (Σμυρνιάδου, 1995)

Τα άτομα με υψηλές επιδόσεις πρέπει, ανεξάρτητα από το φύλο τους, να ανέβουν ψηλά, για να γίνει η μέγιστη χρήση των ταλέντων τους. Αυτή είναι η βάση της ισότητας των ευκαιριών. (Κελπανίδης, 1991)

4.2 Η εργασία

Συχνά εμφανίζονται ζητήματα ισότητας των δύο φύλων στη ρύθμιση γενικά των εργασιακών σχέσεων, ιδίως στο δημόσιο τομέα, ενώ και το συνταξιοδοτικό και ασφαλιστικό σύστημα στην Ελλάδα εξακολουθεί να στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στη διαφορετική μεταχείριση ανδρών και γυναικών. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Σύμφωνα με πάγια νομολογία του Αρείου Πάγου απαγορεύεται στις εργασιακές σχέσεις κάθε διάκριση με κριτήριο το φύλο. Αν ο εργοδότης, κατά παράβαση

της απαγόρευσης, προκηρύξει χωριστά ορισμένο αριθμό θέσεων για το κάθε φύλο, η διάκριση αυτή είναι ανίσχυρη, χωρίς η ακυρότητα να επιδρά στο κύρος της προκήρυξης ή την κατάρτιση της εργασιακής σύμβασης. Οι διαγωνισθέντες θεωρούνται ως επιτυχόντες κατά τη σειρά της βαθμολογίας τους, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το φύλο, και ο αρνούμενος να τους απασχολήσει εργοδότης περιέρχεται σε υπερημερία, με όλες τις εντεύθεν συνέπειες. Ως προς τις αμοιβές, το άρθρο 4 παρ. 2 Συντ. σε συνδυασμό και προς το άρθρο 22 παρ. 1, εδ. β' Συντ., αν πρόκειται για σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου απαγορεύει κάθε διάκριση με βάση το φύλο. Ειδικότερα, όπως δέχεται ήδη η νομολογία του Αρείου Πάγου, απαγορεύεται η θέση σε ισχύ νόμου ή συλλογικής σύμβασης εργασίας ή άλλης κανονιστικού περιεχομένου διάταξης που θεσπίζει ανισότητα αμοιβής με βάση το φύλο, ενώ στην ευρύτετη έννοια της αμοιβής περιλαμβάνονται και τα κάθε είδους επιδόματα. (Χρυσόγονος, 2002)

Η αρχή της ισότητας των φύλων ισχύει όχι μόνο έναντι της κρατικής εξουσίας αλλά και έναντι ιδιωτών. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οποιαδήποτε δικαιοπρακτική προτίμηση ενός από τα δύο φύλα είναι αυτομάτως άκυρη. Εάν η προτίμηση αυτή ανάγεται στα παραγωγικά αίτια της βούλησης του δικαιοπρακτούντος, τότε το κύρος της μπορεί να εξετασθεί μόνο στο πλαίσιο και με τους τρόπους που μπορούν να εξεταστούν και να καταστούν κρίσιμα τα παραπάνω παραγωγικά αίτια. Παραπέρα θα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλές φορές η προτίμηση του ενός φύλου δεν εμπεριέχει δυσμενή διάκριση εις βάρος του άλλου, αλλά απλώς συνδέεται με την απαραίτητη εξειδίκευση στο πλαίσιο του καταμερισμού εργασίας. Έτσι, π.χ., ένα κομμωτήριο μόνο για γυναίκες ή ένα κατάστημα με ανδρικά μόνο ρούχα δεν δημιουργεί κανένα ζήτημα ισότητας των φύλων. Ζήτημα ισότητας των φύλων όμως ανακύπτει όταν μια ιδιωτική τράπεζα προκηρύξει διαγωνισμό για την πρόσληψη χωριστά ανδρών και γυναικών υπαλλήλων, ενώ δεν υπάρχει αντίστοιχος καταμερισμός εργασίας, οπότε η διάκριση αυτή είναι ανίσχυρη, όπως ήδη εκτέθηκε. Η ισότητα ανδρών-γυναικών σήμερα κατανοείται, ως ισότητα στην αγορά εργασίας και επικεντρώνεται σε μέτρα και ενέργειες για την ενίσχυση της θέσης των γυναικών στην οικονομία. Ο όρος «ισότητα» χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει ισότητα στα επαγγέλματα που ασκούν οι άνδρες και οι γυναίκες, στις αποδοχές από την εργασία, στις πιθανότητες ανεργίας και τέλος στη συμμετοχή στα κέντρα λήψης αποφάσεων. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Στο τέταρτο παγκόσμιο συνέδριο του Ο.Η.Ε. για τις γυναίκες, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθιερώνει μια νέα σχέση ανάμεσα στις γυναίκες και τους άνδρες που θα

περιλαμβάνει την ίση κατανομή τόσο της μισθωτής όσο και της μη μισθωτής εργασίας, καθώς και την ίση συμμετοχή των γυναικών και των ανδρών στην πολιτειακή πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή. (<http://www.law.oluth.gr>)

Αυτό το τμήμα περιλαμβάνει τα μέτρα που εισήγαγε η οδηγία 2002/73/ΕΚ. Οι πολιτικές και τα προγράμματα πρέπει να τονίζουν τα μέτρα υπέρ της αναγνώρισης του βασικού ρόλου των γυναικών στις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές διαδικασίες, της συμμετοχής των γυναικών στη λήψη των αποφάσεων και της απόκτησης οικονομικής ανεξαρτησίας. Επιπλέον, πρέπει να εισαχθούν ειδικά μέτρα ώστε να εξασφαλιστεί η ενσωμάτωση του ζητήματος της ισότητας των ευκαιριών ανδρών και γυναικών σε όλες τις πολιτικές της Ένωσης. Είναι επείγον να καταργηθούν οι ανισότητες σε τομείς όπως η διατροφή, η στοιχειώδης μόρφωση, η εκπαίδευση και η κατάρτιση, η απασχόληση, η πρόσβαση στη βασική ιατρική περίθαλψη κ.λπ. (Κολλοντάι, 1987)

Η οδηγία προβλέπει ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η καταβολή αποζημίωσης ή αντιστάθμισης για κάθε ζημία που προκαλείται ως αποτέλεσμα διάκρισης λόγω φύλου. Η οδηγία δεν καθορίζει ανώτατο όριο για την εν λόγω αποζημίωση ή αντιστάθμιση, η οποία απλώς πρέπει να είναι ανάλογη προς την προκληθείσα ζημία. (<http://ec.europa.eu/justice>)

Γενικές Διατάξεις

Η οδηγία αφορά τρεις κυρίως τομείς:

- την πρόσβαση στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής εξέλιξης, και στην επαγγελματική κατάρτιση·
- τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της αμοιβής·
- τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης.

Η παρούσα οδηγία επιδιώκει επίσης τη βελτίωση των διαδικασιών για να καταστήσει πιο αποτελεσματική την εφαρμογή αυτής της αρχής.

Προτείνεται ορισμός για καθέναν από τους ακόλουθους όρους:

- διάκριση (άμεση ή έμμεση)·
- παρενόχληση·
- σεξουαλική παρενόχληση·
- αμοιβή·
- επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. (<http://ec.europa.eu/justice>)

Ειδικές Διατάξεις

Οι διατάξεις αυτές αφορούν τις ακόλουθες τρεις αρχές:

- ίση αμοιβή·
- ίση μεταχείριση στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης·
- ίση μεταχείριση όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, την επαγγελματική κατάρτιση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας. (<http://ec.europa.eu/justice>)

Αρχή της ίσης αμοιβής

Αυτός ο τίτλος της οδηγίας παραπέμπει στις κύριες διατάξεις της οδηγίας 75/117/ΕΟΚ, σύμφωνα με τις οποίες:

- η ίση εργασία ή η εργασία ίσης αξίας πρέπει να αμείβεται με τον ίδιο τρόπο·
- όταν χρησιμοποιείται σύστημα επαγγελματικής κατάταξης για τον καθορισμό των αμοιβών, το σύστημα αυτό πρέπει να βασίζεται σε κοινά κριτήρια για τους εργαζόμενους άνδρες και γυναίκες και να επιβάλλεται κατά τρόπο που να αποκλείει τις διακρίσεις που βασίζονται στο φύλο. (<http://www.law.oluth.gr>)

Η «αν-ισότητα» στην οικονομία

Η «αν-ισότητα» σήμερα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην οικονομία μετριέται ως εξής: Οι γυναίκες δεν είναι ενσωματωμένες στην αγορά εργασίας τόσο όσο οι άνδρες. Γενικά, οι θέσεις εργασίας τους είναι λιγότερο τακτικές και ασφαλείς, ενώ επιβαρύνονται περισσότερο από τη φροντίδα των παιδιών και άλλων εξαρτώμενων προσώπων, που σημαίνει ότι υπάρχουν ακόμη σοβαρά προβλήματα όσον αφορά το φύλο στην αγορά εργασίας. Σε λίγους τομείς οι γυναίκες έχουν επιτύχει, σε γενικές γραμμές, την ισοτιμία τους με τους άνδρες. (Χρυσόγονος, 2002)

Σχεδόν σε όλα τα κράτη της Ευρώπης, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών παραμένει συστηματικά υψηλότερο σε σχέση με αυτό των ανδρών, ενώ η μακροχρόνια ανεργία πλήττει περισσότερο τις γυναίκες. Η διαφορά στο ποσοστό απασχόλησης μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση ανέρχεται κατά μέσο όρο σε 20%. Τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών παραμένουν χαμηλά σε πολλά κράτη-μέλη. Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στην Ισπανία και την Ιταλία παραμένει κάτω από το 40%. Η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών παρατηρείται στην Ισπανία, την Ελλάδα, την Ιταλία και το Λουξεμβούργο, όπου η

διαφορά είναι μεγαλύτερη από 30%. Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών μειώνεται όταν αυτές έχουν μικρά παιδιά. Το αντίθετο ισχύει για τους άνδρες. Τα ποσοστά απασχόλησης ανδρών ηλικίας 20-44 ετών που διαθέτουν νοικοκυριό με ένα παιδί είναι υψηλότερα. (Σμυρνιάδου, 1995)

Ο διαχωρισμός γυναικών και ανδρών στην αγορά εργασίας παραμένει ένα κύριο πρόβλημα για την Ε.Ε., ακόμα και στις χώρες εκείνες όπου οι γυναίκες έχουν επιτύχει υψηλά ποσοστά απασχόλησης. Ο δείκτης για την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών δείχνει ότι τρεις χώρες (Φινλανδία, Σουηδία και Δανία) με σχετικά υψηλά ποσοστά απασχόλησης των γυναικών διαθέτουν ιδιαίτερα διαχωρισμένες επαγγελματικές δομές. Η αμοιβή των γυναικών είναι μικρότερη από αυτήν των ανδρών, για ίδια και ίσης αξίας εργασία. Η διαφορά στις αμοιβές είναι μεγαλύτερη στον ιδιωτικό (25%) από ό,τι στο δημόσιο τομέα (9%). Διαρθρωτικοί παράγοντες, όπως ηλικία, επάγγελμα και τομέας δραστηριοτήτων δεν συμβάλλουν στη μείωση της διαφοράς στις αμοιβές. Εξακολουθεί να υπάρχει μια διαφορά της τάξης του 15% στις μέσες αμοιβές. (Communication Management, 2002)

Οι διαφορές αφορούν πολλούς τομείς στους οποίους μπορεί να υπάρξει παρέμβαση.

α) Η Οικονομική ζωή

Ο τομέας αυτός αφορά τις διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών οι οποίες υφίστανται στην αγορά εργασίας, καθώς και τα μέσα για την αντιμετώπισή τους. Οι δράσεις συνίστανται στην αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών και στη μείωση του ποσοστού ανεργίας τους, καθώς και στη διευκόλυνση μιας καλύτερης διασύνδεσης μεταξύ της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής για τις γυναίκες και τους άνδρες. (Χρυσόγονος, 2002)

β) Η Ίση συμμετοχή και εκπροσώπηση

Ο τομέας αυτός αφορά την έλλειψη συμμετοχής των γυναικών στα όργανα λήψης αποφάσεων. Οι δράσεις συνίστανται στην υιοθέτηση στρατηγικών και μέσων για την προώθηση των γυναικών στη λήψη πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών αποφάσεων, σε όλα τα επίπεδα. (Χρυσόγονος, 2002)

Πρέπει να ενθαρρύνεται μια καλύτερη ισορροπία μεταξύ των φύλων σε εταιρικές, διοικητικές και πολιτικές θέσεις ευθύνης στα κράτη μέλη. (Χρυσόγονος, 2002)

γ) Τα Κοινωνικά δικαιώματα

Η διάσταση του φύλου θα ενσωματωθεί ουσιαστικά σε όλες τις πολιτικές που έχουν επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή των γυναικών, όπως οι μεταφορές, η δημό-

σια υγεία η καταπολέμηση των διακρίσεων για άλλους λόγους. Οι δράσεις συντονίζονται με εκείνες του προγράμματος κοινοτικής δράσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων και με άλλα κατάλληλα κοινοτικά προγράμματα δράσης. Με τις δράσεις θα επιδιωχθεί η καλύτερη εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας, ιδίως στον τομέα της κοινωνικής προστασίας και στους τομείς της γονικής άδειας, της προστασίας της μητρότητας και του χρόνου εργασίας, και η εξεύρεση μέσων για τη διευκόλυνση της διασύνδεσης της οικογενειακής με την επαγγελματική ζωή, με τον καθορισμό ιδίως των κριτηρίων αξιολόγησης της προόδου σχετικά με τη βελτίωση των υποδομών φύλαξης των παιδιών και παροχής φροντίδας στους ηλικιωμένους·(Χρυσόγονος, 2002)

δ) Τα Ατομικά δικαιώματα

Ο τομέας αυτός αφορά το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών. Οι δράσεις θα ενθαρρύνουν την αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των γυναικών, το σεβασμό των δικαιωμάτων για την παροχή ίσων ευκαιριών και την καταπολέμηση της βίας που έχει σχέση με το φύλο και την εμπορία των γυναικών·(Χρυσόγονος, 2002)

ε) Οι Γυναικείοι και οι ανδρικοί ρόλοι και τα στερεότυπα

Ο τομέας αυτός αφορά τα γυναικεία και ανδρικά στερεότυπα και την ανάγκη αλλαγής της συμπεριφοράς, της στάσης, των κανόνων και των αξιών ώστε να ληφθεί υπόψη η εξέλιξη των ρόλων των γυναικών και των ανδρών στην κοινωνία. Οι δράσεις αποσκοπούν στην ενσωμάτωση της ισότητας μεταξύ γυναικών και των ανδρών ιδίως στις πολιτικές της εκπαίδευσης, της επαγγελματικής κατάρτισης, του πολιτισμού, της επιστήμης, των μέσων μαζικής ενημέρωσης, της νεολαίας και του αθλητισμού·(Χρυσόγονος, 2002)

Τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος σε πολλές χώρες στην κατεύθυνση της ισότητας των δύο φύλων. Η κατάσταση παραμένει βέβαια τραγική για τις γυναίκες σε ένα μεγάλο μέρος του κόσμου – τρίτες χώρες. Σήμερα υπάρχει ένα σύνολο διεθνών πράξεων και συμφωνιών που αποβλέπουν στο συνδυασμό της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής, ιδίως στα πλαίσια των Ηνωμένων Εθνών, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας·(Ζύρμα κ. συν., 1996)

Διεθνώς υιοθετούνται πολιτικές, όπως,

- α) η αρχή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών συνεπάγεται την ανάγκη αντιστάθμισης του μειονεκτήματος των γυναικών, όσον αφορά στους όρους πρόσβασης και συμμετοχής στην αγορά εργασίας αλλά και του μειονεκτήματος των ανδρών, όσον αφορά στους όρους συμμετοχής στην οικογενειακή ζωή.(Σμυρνιαδου, 1995)
- β) η αρχή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα απασχόλησης και εργασίας συνεπάγεται ίση κατανομή μεταξύ εργαζομένων πατέρων και μητέρων, όσον αφορά ιδίως την ανάγκη απουσίας από την εργασία για τη φροντίδα των τέκνων ή άλλων εξαρτώμενων από αυτούς προσώπων.(Σμυρνιαδου, 1995)
- γ) τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες, άνευ διακρίσεων λόγω φύλου, έχουν το δικαίωμα να συνδυάζουν την επαγγελματική με την οικογενειακή ζωή. Πρέπει να προστατεύονται επαρκώς οι εργαζόμενοι, τόσο άνδρες όσο και γυναίκες, κατά την άσκηση των δικαιωμάτων που αφορούν την πατρότητα, τη μητρότητα ή το συνδυασμό επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.(Σμυρνιαδου, 1995)
- δ) η ισόρροπη συμμετοχή των γυναικών και των ανδρών τόσο στην αγορά εργασίας όσο και στην οικογενειακή ζωή που αποτελεί πλεονέκτημα τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες είναι απαραίτητο στοιχείο για την ανάπτυξη της κοινωνίας και η μητρότητα, η πατρότητα και τα δικαιώματα των παιδιών αποτελούν κατ'εξοχήν κοινωνικές αξίες που πρέπει να προστατεύονται από την κοινωνία και τα κράτη. (Σμυρνιαδου, 1995)

Ζητήματα που μπαίνουν πλέον στο τραπέζι στην βάση των παραπάνω είναι, νομικά συστήματα, που να αναγνωρίσουν στους άνδρες εργαζομένους δικαιώματα που θα τους επέτρεπαν μεγαλύτερη συμμετοχή στην οικογενειακή ζωή προκειμένου να υλοποιηθεί η αρχή της ισότητας. Νομικά συστήματα που να αναγνωρίζουν στους άνδρες εργαζομένους ατομικό και μη μεταβιβάσιμο δικαίωμα άδειας πατρότητας μετά τη γέννηση ή την υιοθεσία παιδιού, χωρίς να θίγονται τα εργασιακά τους δικαιώματα, η οποία θα λαμβάνεται ταυτοχρόνως με την άδεια μητρότητας, ανεξάρτητα από τη διάρκεια της άδειας μητρότητας και πατρότητας. Μέτρα που θα ενθαρρύνουν την ισόρροπη κατανομή μεταξύ των εργαζομένων ανδρών και γυναικών της φροντίδας τέκνων, ηλικιωμένων ατόμων με ειδικές ανάγκες και άλλων εξαρτωμένων από αυτούς προσώπων. Παροχή ειδικής προστασίας, στις οικογένειες με έναν μόνο γονέα. Μέτρων για την ανάπτυξη υπηρεσιών στήριξης των οικογενειών. Εναρμόνιση των σχολικών και εργασιακών ωραρίων. Το θέμα της ισότητας να μπει στα σχολεία κ.λπ.(Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Όλα αυτά αποτελούν μια σημαντική πρόοδο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων σε πολλές χώρες. Δεν μπορεί κανείς παρά να είναι ικανοποιημένος όταν διαπιστώνει ότι σήμερα γίνεται λόγος για την ανάγκη ενός νέου κοινωνικού συμβολαίου όσον αφορά τα φύλα, σύμφωνα με το οποίο η ισότητα ανδρών και γυναικών στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, θα αναγνωρίζεται από την κοινωνία ως προϋπόθεση δημοκρατίας, εγγύηση ατομικής αυτονομίας και ελευθερίας και θα εκφράζεται σε όλες τις πολιτικές των κρατών. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Τα τελευταία 30 χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές νομοθετικές και θεσμικές αλλαγές για τη διασφάλιση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών. Το νομοθετικό πλαίσιο που υπάρχει σήμερα στην Ελλάδα θεωρείται ένα από τα πιο προωθημένα. Όμως δεν επαρκεί από μόνο του για την επίλυση των προβλημάτων και τη διασφάλιση της ισότητας των δύο φύλων. (Κολλοντάι, 1987)

Κάποιες οδηγίες, συστάσεις και ψηφίσματα, είναι: η Διεθνής Σύμβαση του Ο.Η.Ε. για την εξάλειψη όλων των μορφών διάκρισης κατά των γυναικών, που υπογράφηκε από την Ελλάδα στις 2 Μαρτίου 1982, κυρώθηκε νομοθετικά από τη Βουλή και έγινε νόμος του κράτους στις 30 Απριλίου 1983 (Ν. 1342/83). Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης (Συμβούλιο της Ευρώπης) με τον οποίο διασφαλίζονται, χωρίς διάκριση φύλου όλα τα κοινωνικά δικαιώματα (εργασία, προστασία μητρότητας, δικαίωμα για επαγγελματικό προσανατολισμό και επαγγελματική εκπαίδευση, προστασία της υγείας, δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση κλπ) κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Νόμο 1426/84. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1423/84 επικυρώνεται η 122η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας για την πολιτική της απασχόλησης, σύμφωνα με την οποία παίρνονται μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, τα οποία πρέπει να εξασφαλίζουν εργασία για όσους το επιθυμούν ανεξάρτητα από φύλο, φυλή, θρησκεία. Με το Νόμο 1424/84 επικυρώθηκε η 111η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας για τη διάκριση στην απασχόληση και στο επάγγελμα, η οποία απαγορεύει κάθε διάκριση που βασίζεται στη φυλή, στο φύλο, στη θρησκεία κ.λπ. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1302/83 κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση 103 που αναφέρεται στην προστασία της μητρότητας. Με το Νόμο 1576/85 κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 156/85 για την ισότητα των ευκαιριών και την ίση μεταχείριση των εργαζομένων και των δύο φύλων, που αφορά ειδικότερα τους εργαζόμενους με οικογενεια-

κές υποχρεώσεις. Στην Τέταρτη Παγκόσμια Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες στο Πεκίνο, εκδόθηκε δήλωση και πλατφόρμα δράσης η οποία απαιτεί από τις κυβερνήσεις, τη διεθνή κοινότητα και την πολιτική κοινωνία να αναλάβει στρατηγική δράση για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών και την άρση των κυκλωμάτων στην ισότητα ανδρών και γυναικών. (<http://www.law.oluth.gr>)

Η ειδική σύνοδος της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών που έλαβε χώρα τον Ιούνιο 2000, τόνισε και επικύρωσε την ανάγκη για μια πλήρη και ταχύτερη εφαρμογή της πλατφόρμας δράσης του Πεκίνου. Νομοθετικά μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπέρ των γυναικών – Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας. Η Συνθήκη της Ρώμης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (άρθρο 119) αναφέρει ότι «κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών για όμοια εργασία μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών» (προσαρμογή στην ελληνική νομοθεσία με το Ν. 1414/84). Το άρθρο 141, παράγραφος 3 της συνθήκης, αναφέρει ότι είναι σκόπιμο να προστατεύονται επαρκώς οι εργαζόμενοι, τόσο άνδρες όσο και γυναίκες, κατά την άσκηση των δικαιωμάτων που αφορούν την πατρότητα, τη μητρότητα ή το συνδυασμό επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. (<http://www.law.oluth.gr>)

Η συνθήκη του Άμστερνταμ ορίζει ως πρωταρχική αποστολή της Κοινότητας την προώθηση της ισότητας ανδρών και γυναικών, προβλέποντας για το σκοπό αυτό νέες δυνατότητες κοινοτικής δράσης (άρθρα 2, 3, 137 και 141 της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας). Οδηγία 75/117 του 1975 με την οποία τα κράτη-μέλη της Κοινότητας υποχρεώνονται να εφαρμόσουν την αρχή της ίσης αμοιβής για ίση εργασία μεταξύ ανδρών και γυναικών (προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας με το Νόμο 1414/84). Οδηγία 76/207 του 1976 με την οποία εξασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους 1414/84, 1483/84, Π.Δ. 193/88, Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1988, 1993 κ.λπ). (<http://www.law.oluth.gr>)

Οδηγία 79/7 του 1978 με την οποία προβλέπεται η προοδευτική εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης (προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους νόμους Ν. 1469/84, Ν. 1902/90, Ν. 2084/92, Ν. 1296/82, Ν. 1759/88 κλπ). Οδηγία 86/378 του 1986 με την οποία προβλέπεται ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στα επαγγελματικά συσ-

τήματα κοινωνικής ασφάλισης. Οδηγία 86/613 του 1986 με την οποία προβλέπεται η εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών που ασκούν ανεξάρτητη δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης της γεωργικής, καθώς και την προστασία της μητρότητας (προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους 1541/85, 1759/88, 1790/88 κ.λπ). (<http://www.law.oluth.gr>)

Οδηγία 92/85 του 1992 με την οποία προβλέπεται η εφαρμογή μέτρων που αποβλέπουν στη βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας των γυναικών που εργάζονται κατά τη διάρκεια εγκυμοσύνης, λοχείας, γαλουχίας (προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας με τους Νόμους Ν. 1586/85, Ν. 1483/84, Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας 1993 κ.λπ). (<http://www.law.oluth.gr>)

Τελευταία μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπέρ των γυναικών

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, κατά τις συνεδριάσεις του στη Λισσαβόνα, στις 23-24 Μαρτίου 2000, και στη Santa Maria da Feira, στις 19-20 Ιουνίου 2000, παρακίνησε την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να προωθήσουν όλες τις πτυχές της ισότητας ευκαιριών στην πολιτική για την απασχόληση, για παράδειγμα μειώνοντας τα επαγγελματικά στεγανά και καθιστώντας ευκολότερο το συμβιβασμό της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής, ιδιαίτερα με την καθιέρωση ενός νέου στόχου για μια καλύτερη παροχή φροντίδας των παιδιών. Ότι το Συμβούλιο έθεσε επίσης ποσοτικούς στόχους, συμπεριλαμβανομένης μιας αύξησης του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών από το σημερινό 51% σε 60% έως το έτος 2010. (<http://www.law.oluth.gr>)

Στις 7 Ιουνίου 2000 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση σχετικά με μια νέα κοινοτική στρατηγική πλαίσιο για την ισότητα ανδρών και γυναικών (2001-2005) και μια πρόταση για απόφαση του Συμβουλίου σχετικά με πρόγραμμα περί κοινοτικής στρατηγικής πλαισίου για την ισότητα ανδρών και γυναικών (2001-2005). Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε τη γνώμη του για την πρόταση του Συμβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα στις 15 Νοεμβρίου 2000. Ακολούθησε η έκδοση απόφασης του Συμβουλίου της 20ης Δεκεμβρίου 2000 για τη θέσπιση προγράμματος κοινής δράσης σχετικά με την κοινοτική στρατηγική για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών (2001-2005) (2001/51/EK). (<http://www.law.oluth.gr>)

Η απόφαση καθιερώνει ένα πρόγραμμα με στόχο να προάγει, να επικαιρεί και να υποστηρίζει την κοινοτική στρατηγική πλαισίου για την ισότητα ανδρών και γυναικών, για την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου 2001 έως 31ης Δεκεμβρίου 2005. Το πρόγραμμα αναφέρεται στη στρατηγική της Κοινότητας για την ισότητα ανδρών και

γυναικών, η οποία καλύπτει όλες τις κοινοτικές πολιτικές και όλες τις κοινοτικές δράσεις που είναι σχεδιασμένες για την επίτευξη της ισότητας ανδρών και γυναικών, συμπεριλαμβανομένων των πολιτικών ενσωμάτωσης του θέματος της ισότητας ανδρών και γυναικών και των ειδικών δράσεων που απευθύνονται σε όλες τις γυναίκες. Το πρόγραμμα συντονίζει, υποστηρίζει και χρηματοδοτεί την εφαρμογή οριζόντιων δραστηριοτήτων στους τομείς παρέμβασης της κοινοτικής στρατηγικής για την ισότητα ανδρών και γυναικών. (<http://www.law.oluth.gr>)

Ισχύουσα Ελληνική νομοθεσία κατά τομείς

Γάμος – οικογένεια

Με το Νόμο 1329/83 το Οικογενειακό Δίκαιο εκσυγχρονίστηκε και προσαρμόστηκε στη συνταγματική επιταγή της αρχής της ισότητας των δύο φύλων. (Χρυσόγονος, 2002)

Έτσι καταργήθηκαν:

- η έννοια της πατριαρχικής οικογένειας και αντικαταστάθηκε με την οικογένεια της ισότητας·
- ο θεσμός της προίκας και ορίστηκε ότι και οι δύο σύζυγοι υποχρεώνονται να συμβάλλουν, ανάλογα με τις δυνάμεις τους, στην αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας. Ορίστηκε ότι:
- η γυναίκα διατηρεί το οικογενειακό της επώνυμο και μετά το γάμο υποχρεωτικά·
- οι μελλοντικοί έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν πριν από το γάμο τους το επώνυμο των παιδιών τους, που μπορεί να είναι είτε το επώνυμο του ενός των συζύγων είτε και των δύο·
- το 18ο έτος ως χρόνος ενηλικίωσης των νέων και κατώτατο όριο για την τέλεση γάμου και για τα δύο φύλα·
- η ανατροφή και η εκπαίδευση των παιδιών πρέπει να γίνεται χωρίς διάκριση φύλου·
- η δυνατότητα «αξίωσης συμμετοχής» του καθένα από τους συζύγους στην περιουσία που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια του γάμου·
- η επιλογή συστήματος κοινοκτημοσύνης·
- ο εκσυγχρονισμός των διατάξεων του διαζυγίου και η θεσμοθέτηση του συναινετικού διαζυγίου·

- η απόλυτη εξομοίωση των δικαιωμάτων των παιδιών που γεννήθηκαν «χωρίς γάμο» των γονιών τους με τα δικαιώματα των παιδιών που γεννήθηκαν «μέσα στο γάμο» και η νομική ενίσχυση της θέσης της ανύπαντρης μητέρας.(Χρυσόγονος, 2002)

Με το Νόμο 1250/82 καθιερώθηκε ο πολιτικός γάμος ως ισότιμος με το θρησκευτικό. Με το Νόμο 1649/86 παρέχεται η δυνατότητα στις γυναίκες που παντρεύτηκαν πριν από την τροποποίηση του Οικογενειακού Δικαίου με το Νόμο 1329/83 να επανακτήσουν το πατρικό τους επώνυμο, εφόσον το επιθυμούν.(Χρυσόγονος, 2002)

Απασχόληση – επαγγελματική κατάρτιση

Σύμφωνα με το Δημοσιούπαλληλικό Κώδικα Π.Δ. 611/77 που αποτελεί την κατεξοχήν νομοθεσία για την πρόσβαση στην απασχόληση στο δημόσιο τομέα, καθώς επίσης και το Νόμο 1320/83, δεν υπάρχουν διακρίσεις για το διορισμό σε θέσεις στη δημόσια διοίκηση. Σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα (άρθρο 288) ο εργοδότης έχει την υποχρέωση να μεταχειρίζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο όλους τους εργαζομένους, εκτός εάν η διαφορετική μεταχείριση προβλέπεται από το νόμο. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1082/80 απαγορεύτηκε η απόλυση της εγκύου. Με το Νόμο 1302/83 κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση 103 που αναφέρεται στην προστασία της μητρότητας. Με το Νόμο 1414/84 για την εφαρμογή της ισότητας των δύο φύλων στον τομέα των εργασιακών σχέσεων και σε εναρμόνιση με τις 75/117 και 76/207 οδηγίες της ΕΟΚ προβλέπονται: (<http://www.law.oluth.gr>)

- η εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης, άμεσης ή έμμεσης, στις εργασιακές σχέσεις, που βασίζεται στο φύλο·
- η δυνατότητα πρόσβασης στην απασχόληση με ίδιες προϋποθέσεις για άνδρες και γυναίκες·
- η ίση αμοιβή για ίσης αξίας εργασία·
- ίδιος επαγγελματικός προσανατολισμός για αγόρια και κορίτσια·
- η απαγόρευση καταγγελίας της σχέσης εργασίας για λόγους που αναφέρονται στο φύλο. Με τον ίδιο νόμο ιδρύεται Γραφείο Ισότητας σε κάθε Επιθεώρηση Εργασίας·

Επίσης, ρυθμίζεται το όριο ηλικίας εισόδου στο επάγγελμα ενιαία και για τα δύο φύλα. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1483/84 προστατεύονται και διευκολύνονται οι εργαζόμενοι σε οικογενειακές υποχρεώσεις (μητρότητα) στον οποίο προβλέπεται μεταξύ άλλων:

- χορήγηση «γονικής άδειας» άνευ αποδοχών για ανατροφή παιδιού έως και τρεις μήνες για κάθε γονέα, στο χρονικό διάστημα από τη λήξη της άδειας μητρότητας μέχρις ότου το παιδί συμπληρώσει την ηλικία των δυόμισι ετών. Η άγαμη μητέρα δικαιούται γονική άδεια μέχρι έξι μήνες, αντίστοιχα.
- σε περίπτωση ασθένειας παιδιών ή άλλων μελών της οικογένειας, χορήγηση άδειας άνευ αποδοχών μέχρι έξι εργάσιμες ημέρες το χρόνο.
- χορήγηση άδειας με αποδοχές για παρακολούθηση σχολικής επίδοσης παιδιών στη στοιχειώδη ή μέση εκπαίδευση μέχρι τέσσερις ημέρες το χρόνο.

για υπηρεσίες του Δημοσίου και βιομηχανικές επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα που απασχολούν περισσότερα από 300 άτομα, σε περίπτωση ανέγερσης κτιρίου για τη στέγαση των υπηρεσιών τους υποχρεούνται να προβλέψουν χώρο για τη λειτουργία βρεφονηπιακού σταθμού που θα καλύπτει τις ανάγκες του προσωπικού. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1539/85 η άδεια μητρότητας αυξάνεται στον ιδιωτικό τομέα από δώδεκα σε δεκατέσσερις εβδομάδες, ενώ στο δημόσιο τομέα γίνεται δεκαέξι εβδομάδες. Με το Νόμο 1541/85 χορηγείται επίδομα τοκετού και λοχείας στις αγρότισσες που είναι ασφαλισμένες στον Ο.Γ.Α. Με την 2396/85 απόφαση του Υπουργείου Εργασίας τροποποιούνται και συμπληρώνονται διατάξεις του Κανονισμού Ασφάλισης του Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων- Ι.Κ.Α., ώστε να μπορούν πλέον να ασφαλιζονται και εργαζόμενες όπως οι παραδουλεύτρες, οι μπέμπι σίτες κ.λπ., οι οποίες πριν δεν είχαν αυτή τη δυνατότητα. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το νόμο 1576/85 κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 156 για την ισότητα ευκαιριών και μεταχείρισης των εργαζομένων και των δύο φύλων, ειδικότερα εκείνων με οικογενειακές υποχρεώσεις. Με το Νόμο 1654/86 προβλέπεται ασφαλιστική κάλυψη των ατόμων που αμείβονται με το κομμάτι (φασόν) και εργάζονται για λογαριασμό μιας ή περισσότερων επιχειρήσεων. Με το Νόμο 1759/88 προβλέπεται ασφαλιστική κάλυψη των εργαζομένων σε οικογενειακές επιχειρήσεις (συμβοηθόντα και μη αμειβόμενα μέλη), που στην πλειοψηφία τους είναι γυναίκες. Με τον ίδιο Νόμο (άρθρο 30), ο ανασφάλιστος σύζυγος, οι γονείς και αδελφοί αποκτούν δικαίωμα ασφάλισης σε Ταμείο ή σε Κλάδο Ασθένειας της ασφαλισμένης ή συνταξιο-

ύχου των οργανισμών αρμοδιότητας του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Προεδρικό Διάταγμα 193/88 επεκτείνονται οι διατάξεις του Νόμου 1483/84 και παρέχονται διευκολύνσεις στους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις στο Δημόσιο, τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου- Ν.Π.Δ.Δ. και τους ΟΤΑ όπως γονική άδεια ανατροφής, άδεια απουσίας για ασθένεια ή αναπηρία εξαρτημένων μελών, μειωμένο ωράριο κλπ.

Με την Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 1988 ρυθμίζεται το θέμα της καταβολής του επιδόματος γάμου σε όλες τις έγγαμες εργαζόμενες γυναίκες, χωρίς προϋποθέσεις, σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου 1414/84. Με το Νόμο 1849/89 εξασφαλίζεται χρόνος συνολικής άδειας μητρότητας 15 εβδομάδων στον ιδιωτικό τομέα και προβλέπεται χορήγηση επιδόματος γάμου στους άγαμους γονείς, στους χήρους και διαζευγμένους. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1892/90 καθιερώνεται η μερική απασχόληση και ρυθμίζονται τα θέματα που αφορούν την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των μερικώς απασχολούμενων στα ελάχιστα όρια αποδοχών, στις ετήσιες άδειες με αποδοχές, στην κοινωνική ασφάλιση και γενικά στην εφαρμογή όλων των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας. Σύμφωνα με το Νόμο 1892/90 (άρθρο 63) χορηγείται επίδομα επί τριετία στη μητέρα που αποκτά τρίτο παιδί. Στη μητέρα που θεωρείται πολύτεχνη καταβάλλεται μηνιαίο επίδομα ίσο προς ενάμισι ημερομίσθιο ανειδίκευτου εργάτη, πολλαπλασιζόμενο με τον αριθμό των άγαμων παιδιών της μέχρι ηλικίας 25 ετών. Το επίδομα αυτό καταβάλλεται έως ότου παύσει η πολύτεχνη να έχει άγαμα παιδιά ηλικίας μέχρι 25 ετών. Επίσης, στη μητέρα που δεν δικαιούται πλέον το παραπάνω επίδομα χορηγείται ισόβια σύνταξη, ίση προς το τετραπλάσιο του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη. Τα παραπάνω επιδόματα καταβάλλονται στη μητέρα, ανεξάρτητα από κάθε άλλο επίδομα, μισθό, σύνταξη, αμοιβή κ.λπ. Με το Νόμο 2085/92 χορηγείται στις μητέρες υπαλλήλους του δημοσίου τομέα και των Ν.Π.Δ.Δ. με παιδιά κάτω των έξι ετών, άδεια άνευ αποδοχών μέχρι δύο χρόνια συνολικά και μέχρι ένα χρόνο για κάθε επιπλέον παιδί. Ο χρόνος αυτής της άδειας δεν αποτελεί χρόνο πραγματικής υπηρεσίας. Επίσης, χορηγείται άδεια κυοφορίας με μισές αποδοχές σε υπαλλήλους του Δημοσίου και Ν.Π.Δ.Δ. που έχουν ανάγκη ειδικής κατ'οίκον θεραπείας. (<http://www.law.oluth.gr>)

Στην Ε.Σ.Σ.Ε. του 1993 έχουν συμπεριληφθεί διατάξεις που αφορούν την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών, την ισότητα αμοιβών για την ίδια εργασία, τη

γονική άδεια ανατροφής που μπορεί να φθάσει μέχρι 3,5 μήνες για κάθε γονέα, συνολική άδεια μητρότητας δεκαέξι (16) εβδομάδων, άδεια θηλασμού και φροντίδας παιδιών, την οποία μπορεί εναλλακτικά να ζητήσει και ο άνδρας, εφόσον δεν κάνει χρήση η εργαζόμενη μητέρα, τη ρύθμιση θεμάτων που αφορούν τη νυχτερινή εργασία εγκύων γυναικών σύμφωνα με τη νέα Διεθνή Σύμβαση Εργασίας αρ. 171. Επίσης, υπάρχει και σχετική αναφορά για τη μέριμνα που αφορά την αξιοπρεπή μεταχείριση και συμπεριφορά στους χώρους εργασίας σε ζητήματα που συνδέονται με το φύλο. (<http://www.law.oluth.gr>)

Αγροτικός τομέας

Με το Νόμο 1287/82 οι αγρότισσες δικαιούνται αυτοτελή σύνταξη ίση με τους ίδιους όρους με τους αγρότες. Σύμφωνα με το Νόμο 1257/82 για τις συνεταιριστικές οργανώσεις δόθηκε η δυνατότητα να γίνουν μέλη αγροτικών συνεταιρισμών εκτός από έγγαμες, διαζευγμένες ή χήρες γυναίκες που έχουν δική τους αγροτική περιουσία και οι έγγαμες γυναίκες, σύζυγοι συνεταιριών, εφόσον έχουν κύριο ή δευτερεύον επάγγελμα τη γεωργία. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1329/83, ύστερα από την καθιέρωση της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων, η αγρότισσα αντιμετωπίζεται από την Αγροτική Τράπεζα πιστωτικά όπως ακριβώς και ο αγρότης. Με το Νόμο 1361/83 για τις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις προβλέπεται η συμμετοχή των γυναικών στις αγροτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις και συλλόγους χωρίς προϋποθέσεις και καταργείται κάθε διάκριση σε βάρος των αγροτισσών. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1541/85 χορηγήθηκε επίδομα τοκετού και λοχείας σε αγρότισσες που είναι ασφαλισμένες στον Ο.Γ.Α. Με την 283169/86 απόφαση του Υπουργού Γεωργίας που καθορίζει τις λεπτομέρειες εφαρμογής του Κανονισμού 797/85 της Ε.Ο.Κ., προσδιορίζεται σαφέστατα ότι ουδεμία διαφορά υφίσταται μεταξύ των δύο συζύγων ως προς την αρχηγία της γεωργικής εκμετάλλευσης, η οποία είναι ενιαία στα πλαίσια της οικογένειας. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1745/87 καθιερώνεται η πρόσθετη ασφάλιση των αγροτών. Πρόκειται για επιπλέον σύνταξη των αγροτών – αγροτισσών, που στηρίζεται στις εισφορές των ίδιων, επιπρόσθετη της σύνταξης του Ο.Γ.Α. Με το Νόμο 1759/88 που προβλέπει την ασφαλιστική κάλυψη των εργαζομένων σε οικογενειακές επιχειρήσεις, καλύπτονται ασφαλιστικά οι αγρότισσες που εργάζονται σε οικογενειακές γεωρ-

γικές εκμεταλλεύσεις (συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη). (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1790/88 αποκαθίσταται η διάκριση στο άρθρο 24 του Αγροτικού Κώδικα που εξαιρούσε τις άγαμες ενήλικες γυναίκες από τη γεωργική αποκατάσταση κατά τη διανομή των γαιών του Δημοσίου. (<http://www.law.oluth.gr>)

Υγεία – Κοινωνική ασφάλιση

Με το Νόμο 1296/82 χορηγείται κάθε μήνα από ειδικό λογαριασμό του Ο.Γ.Α. σύνταξη και παρέχεται υγειονομική περίθαλψη σε κάθε Έλληνα ή Ελληνίδα που έχει συμπληρώσει τα 70 χρόνια και δεν έχει σύνταξη ή οποιαδήποτε άλλο εισόδημα από άλλη πηγή. Με το Νόμο 1469/84 ο/η ανασφάλιστος διαζευγμένος/η έχει δικαίωμα για νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σαν άμεσα ασφαλισμένος/η στον ασφαλιστικό φορέα που ήταν ασφαλισμένος ο άλλος σύζυγος κατά το χρόνο λύσης του γάμου τους. Το ασφαλιστικό αυτό δικαίωμα ασκείται εντός έτους από την ημερομηνία της τελεσίδικης έκδοσης της απόφασης του διαζυγίου. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1568/85 για την Υγιεινή και Ασφάλεια των εργαζομένων που έχει εφαρμογή σε όλες τις επιχειρήσεις του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, προβλέπονται μέτρα προστασίας ειδικών κατηγοριών εργαζομένων, όπως εγκύων ή γυναικών που θηλάζουν. Με το Νόμο 1609/86 νομιμοποιήθηκε η τεχνητή διακοπή της εγκυμοσύνης πριν από τη συμπλήρωση δώδεκα εβδομάδων κύησης, εκτός από ειδικές περιπτώσεις όπου η επέμβαση μπορεί να γίνει και μετά τη δωδέκατη εβδομάδα (περίπτωση βιασμού, αιμομιξίας, γενετικής ανωμαλίας του εμβρύου κ.λπ). Οι δαπάνες νοσηλείας βαρύνουν τον ασφαλιστικό φορέα (δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα) της εγκύου, εφόσον η άμβλωση γίνει σε κρατικό νοσοκομείο. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 1813/88 τροποποιούνται διατάξεις του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων και δικαιούνται δεκαπενταετή συντάξιμη υπηρεσία και οι άγαμες με ανήλικα παιδιά. Με το Νόμο 1902/90 επέρχεται η σταδιακή εξομοίωση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης γυναικών και ανδρών. Με το Νόμο 2071/92 εκσυγχρονίζεται το Σύστημα Υγείας και το κράτος εξασφαλίζει το δικαίωμα και τη δυνατότητα στον πολίτη να αντιμετωπίσει προληπτικά ή θεραπευτικά το πρόβλημα της υγείας του, μέσα από τις διαδικασίες που θα του διασφαλίσουν στο ακέραιο την ελεύθερη επιλογή και το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Επίσης, με τον ίδιο Νόμο ρυθμίζεται η σύσταση και λειτουργία μονάδων τεχνητής γονιμοποίησης υποχ-

ρευτικά σε ειδικώς οργανωμένα νοσοκομεία ΝΠΔΔ και Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου- Ν.Π.Ι.Δ. ή ιδιωτικώς οργανωμένες ιδιωτικές κλινικές. Οι δαπάνες νοσηλείας βαρύνουν τον ασφαλιστικό τομέα. (<http://www.law.oluth.gr>)

Με το Νόμο 2082/92 ρυθμίζονται θέματα κοινωνικής πρόνοιας και καθιερώνονται νέοι θεσμοί κοινωνικής προστασίας, όπως η κατ'οίκον κοινωνική προστασία, η ημερήσια δημιουργική απασχόληση νηπίων και βρεφών κ.λπ. Με το Νόμο 2084/92 καταργείται σταδιακά η δεκαπενταετία των γυναικών και εξασφαλίζεται η ισότητα στην κοινωνική ασφάλιση. (<http://www.law.oluth.gr>)

Βία – εγκληματικότητα

Με το νόμο 1419/84 καθιερώνεται η αυτεπάγγελτη δίωξη για εγκλήματα βιασμού. Επίσης, προβλέπεται και τιμωρείται ως ποινικό αδίκημα η πράξη εκείνου που προβάλλει με άσεμνες χειρονομίες και προτάσεις την αξιοπρέπεια του άλλου (άρθρο 336, 337). (<http://www.law.oluth.gr>)

Η ισότητα στη μεταχείριση των κρατουμένων έχει ρυθμιστεί με το Νόμο 1851/89 με τον οποίο εξασφαλίζονται τα δικαιώματα των κρατουμένων γυναικών.

Αναλυτικά προβλέπεται ότι:

- η κράτηση των γυναικών γίνεται σε καταστήματα γυναικών ή σε ιδιαίτερα τμήματα των καταστημάτων·
- κατά τη διαδικασία εισαγωγής στο κατάστημα κράτησης η σωματική έρευνα στην οποία υποβάλλεται ο κρατούμενος διενεργείται από δύο τουλάχιστον υπαλλήλους του ίδιου φύλου με τον κρατούμενο·
- στα καταστήματα κράτησης γυναικών υπηρετεί και γυναικολόγος·
- οι μητέρες που έχουν μαζί τα βρέφη τους κρατούνται πάντοτε σε ατομικά κελιά, κατάλληλα διαρρυθμισμένα·

οι κρατούμενες μητέρες που ανατρέφουν τα παιδιά τους μέσα στο κατάστημα και οι έγκυες όταν εργάζονται, απολαμβάνουν όλα τα πλεονεκτήματα που προβλέπονται από τη νομοθεσία που ισχύει και για τις ελεύθερες εργαζόμενες γυναίκες. (<http://www.law.oluth.gr>)

Παρότι η ελληνική νομοθεσία- συγκριτικά με τα άλλα κράτη- θεωρείται προχωρημένη, υπάρχουν πολλά κενά ακόμη και πολλά που πρέπει να γίνουν, ώστε να προωθείται στην πράξη η επιζητούμενη ισότητα. Μέτρα που πρέπει να προωθηθούν αφορούν:

- 1) Την ισχυρότερη προστασία και διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις.
- 2) Την ρύθμιση ή συμπλήρωση νόμων για τη σωματική και σεξουαλική βία κατά των γυναικών και την προστασία της αξιοπρέπειας ανδρών και γυναικών κατά την εργασία.
- 3) Την προστασία και βελτίωση των συνθηκών εργασίας όλων των εργαζομένων. Την αναμόρφωση της κοινωνικής ασφάλισης. (<http://www.law.oluth.gr>)

Στην Ελλάδα το 1998 οι γυναίκες αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού ηλικίας 15 ετών και άνω (51,74% του συνόλου). Ταυτόχρονα, αποτελούσαν μόνον το 39,4% του εργατικού δυναμικού, ενώ χαμηλότερη ήταν η αντιπροσώπευσή τους στο σύνολο των απασχολούμενων 36,88%. Όπως είναι φυσικό οι γυναίκες είναι το 60,55% των ανέργων και το 64,5% των ατόμων εκτός εργατικού δυναμικού. Αλλά και εντός της απασχόλησης, οι γυναίκες εμφανίζονται σε μειονεκτικότερη θέση από τους άνδρες. Είναι χαρακτηριστικό ότι ενώ μόλις το 3,6% των ανδρών απασχολούμενων το 1999 εργαζόταν με μερική απασχόληση, το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες ξεπερνούσε το 10%. Παράλληλα, τα ποσοστά όσων δήλωσαν ότι εργάζονται με μερική απασχόληση γιατί δεν βρίσκουν πλήρη, εκτιμήθηκαν σε 1,7% και σε 4,2% αντίστοιχα για τους άνδρες και γυναίκες. (<http://www.law.oluth.gr>)

Διαχρονικά, επέρχεται μια διεύρυνση της συμμετοχής των γυναικών στο εργατικό δυναμικό. Αυτή η τάση αναμένεται να συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια, και οφείλεται σε μια σειρά από παράγοντες. Ένας παράγοντας που γενικά θεωρείται ότι συμβάλλει στη μακροχρόνια άνοδο του γυναικείου ποσοστού συμμετοχής είναι τα εκπαιδευτικά επιτεύγματα. Εδώ είναι προφανές ότι οι νέες γυναίκες ιδιαίτερα έχουν κάνει σημαντικά βήματα προόδου, υπερκερώντας τους άνδρες. Το 1998 για παράδειγμα, οι γυναίκες κάτοχοι πτυχίων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελούσαν το 16,6% του γυναικείου εργατικού δυναμικού, έναντι 12,8% που υπολογίζεται ως το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες. Οι γυναίκες υψηλής μόρφωσης εμφανίζουν ποσοστά συμμετοχής που ελάχιστα υπολείπονται εκείνα των ανδρών και γενικότερα εμφανίζονται να έχουν υιοθετήσει πρότυπα καριέρας παρόμοια με αυτά των ανδρών. (<http://www.law.oluth.gr>)

Η μαζική είσοδος των γυναικών στην αγορά της εργασίας εμφανίζεται να έχει διευκολυνθεί από την αύξηση ευκαιριών απασχόλησης στις υπηρεσίες. Στο διάστημα 1990-1998, η γυναικεία απασχόληση αυξήθηκε κατά 155 χιλ. άτομα, σε αντίθεση με την ανδρική απασχόληση, τα κέρδη για την οποία ήταν μέτρια (99 χιλ. άτομα πε-

ρίπου). Η συντριπτική πλειοψηφία αυτών των νέων θέσεων εντοπίζεται στους κλάδους των υπηρεσιών, όπου η ζήτηση για τις γυναίκες ήταν τόσο σημαντική, ώστε υπερκέρασε τις απώλειες θέσεων από τον πρωτογενή τομέα. Ταυτόχρονα όμως, αυτή η εξέλιξη εμπερικλείει τον κίνδυνο της προσέλευσης ενός μεγάλου αριθμού νέων, υψηλής εκπαίδευσης γυναικών σε ένα σχετικά μικρό αριθμό επαγγελματιών. (<http://www.agis-net.gr>)

Παρά τους αγώνες που έχουν γίνει τα τελευταία τριάντα χρόνια για την άμβλυνση της ανισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, η ισότητα των δύο φύλων και ιδιαίτερα στην αγορά εργασίας έχει να διανύσει ακόμα μεγάλο δρόμο. (<http://www.law.oluth.gr>)

4.3 Η κοινωνική ασφάλιση

Όχι τυπική ισότητα, όχι απλώς ίση μεταχείριση από το νόμο αλλά μεταχείριση τέτοια, η οποία να κάνει πέρα, να εξουδετερώνει, τα ειδικά εμπόδια τα οποία συναντάει η γυναίκα στη ζωή της και την εμποδίζουν να απολαύσει τα ίδια δικαιώματα με τον άνδρα στον ίδιο βαθμό. Η φροντίδα των παιδιών και του σπιτιού πρέπει να κατανέμεται και στα δύο μέλη του ζεύγους, αφού πατέρες και μητέρες εργάζονται εκτός σπιτιού. Η ελληνική νομοθεσία αναγνωρίζει στη γυναίκα δικαίωμα πρόσβασης σε όλες τις σταδιοδρομίες και προώθησής της σε υψηλούς βαθμούς, με ειδικά μάλιστα θετικά μέτρα. (Ζύρμα κ. συν., 1996)

Εάν εξακολουθούσαν να ισχύουν οι διατάξεις για τη συνταξιοδότηση των γυναικών που ισχύουν εδώ και αρκετές δεκαετίες, είναι φανερό ότι θα επρόκειτο για μια παραφωνία και ένα παράδοξο, για αυτό και προ πολλού έχουν αρχίσει μεταρρυθμίσεις στον τομέα αυτό. Δεν είναι δυνατόν, μετά τις κοινωνικές, οικονομικές και νομοθετικές αλλαγές οι οποίες πραγματοποιήθηκαν να έχουμε την ίδια μεταχείριση στον συνταξιοδοτικό τομέα. Ξεκινήσαμε με βάση την ανισότητα των φύλων σε όλους τους τομείς και φυσικά και στη συνταξιοδοτική μεταχείριση και επιταχυμένα να προχωρούμε προς ίδια μεταχείριση ανδρών και γυναικών όπως προχωρούμε και για ίδια θέση στην κοινωνία των ανδρών και των γυναικών. Μη γελιόμαστε με τις βιολογικές διαφορές. Οι βιολογικές διαφορές υπάρχουν και αφορούν ακριβώς το θέμα της μητρότητας, το ότι μόνο η γυναίκα κάνει παιδιά. Πάντως, προς το παρόν αυτή η διαφορά είναι βέβαιη και για ό,τι αφορά στη ρύθμιση των θεμάτων της μητρότητας δεν μπορεί κανείς, μέχρι στιγμής, να έχει διαφορετική γνώμη από το ότι αυτός ο το-

μέας και μόνο έχει ανάγκη ιδιαίτερης μεταχείρισης και ρύθμισης.(Χρυσόγονος, 2002)

Όμως, όλη η νομοθεσία η διεθνής και η εθνική έχουν ως βάση το ότι οι άνθρωποι είμαστε όλοι ίσοι. Οι κοινές ανθρώπινες ιδιότητες είναι εκείνες που καθορίζουν τη ρύθμιση της ζωής μας από το νόμο Και αν η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου κήρυξε την ισότητα των φύλων, την κήρυξε τονίζοντας συγχρόνως την απαγόρευση οιασδήποτε διάκρισης λόγω φυλής, λόγω φύλου, λόγω θρησκείας, λόγω πολιτικών πεποιθήσεων κ.λπ. Με άλλα λόγια, δεν μιλάμε απλώς για ισότητα αλλά και για ισότητα χωρίς διακρίσεις. Ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας έχει έναν υπότιτλο ήδη από την ίδρυσή του το 1920 (τον οποίο τον πήρε από τη Διεθνή Ένωση Γυναικών, τεράστια διεθνή οργάνωση η οποία έχει σε όλες τις ηπείρους παραρτήματα. Ο Σύνδεσμος για τα δικαιώματα της Γυναίκας είναι ένα από τα παραρτήματά της), «ίσα δικαιώματα, ίσες υποχρεώσεις».(Χρυσόγονος, 2002)

Έχει διαπιστωθεί ότι η εφαρμογή «προστατευτικής νομοθεσίας» στο παρελθόν (15ετία, πρόωρη συνταξιοδότηση, έμμεση και εξαρτημένη ασφάλιση κ.λπ.) ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την υποβαθμισμένη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας, την απουσία τους από υψηλές θέσεις ευθύνης, την αυξημένη ανεργία, τις χαμηλές αμοιβές και τις ανεπαρκείς συντάξεις με την επακόλουθη φτώχεια, την άνιση και άδικη κατανομή των οικογενειακών υποχρεώσεων, την υποτίμηση των γυναικών και τη διαίωση των παρωχημένων αντιλήψεων περί δήθεν «ασθενούς φύλου» που χρειάζεται προστασία. Τα επιχειρήματα περί πρόωρης συνταξιοδότησης των γυναικών λόγω μητρότητας (πόσες γυναίκες έχουν ανήλικο παιδί μετά τα 55;) ή και ανεξαρτήτως μητρότητας, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι, είναι υπονομευτικά των πραγματικών συμφερόντων των γυναικών, αν λάβουμε υπόψη ότι το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλότερο του κοινοτικού μέσου όρου. Η κοινωνική ασφάλιση θα πρέπει να ενισχύει και όχι να αποδυναμώνει την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση των γυναικών. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας και ασφάλειας στην Ελλάδα δομήθηκε στη βάση του μοντέλου του «άνδρα κουβαλητή», ο οποίος εργάζεται και προστατεύεται από το σύστημα ώστε να ανταποκριθεί στις ευθύνες του ως προστάτης της οικογένειας. Η γυναίκα προστατεύεται έμμεσα από τον ασφαλιστικό φορέα του συζύγου της και τα έμμεσα αυτά δικαιώματα υπάρχουν όσο υπάρχει και ο γάμος. Το σύστημα κινείται στη λογική της διαχωριστικής γραμμής και των δύο χώρων, του δημόσιου χώρου, της εργασίας, της

παραγωγής, της κοινωνικής και πολιτικής δραστηριότητας και του ιδιωτικού χώρου της αναπαραγωγής και της φροντίδας.(Χρυσόγονος, 2002)

Είναι απολύτως απαραίτητο να μεταρρυθμιστεί το σύστημα κοινωνικής προστασίας και ασφάλειας, παίρνοντας υπόψη τις αλλαγές στην αγορά εργασίας, αλλά και τις αλλαγές στη ζωή των γυναικών, τις αλλαγές στην οικογένεια, οι οποίες έχουν πάει χέρι-χέρι με τη μαζική είσοδο των γυναικών στην αγορά εργασίας, με τη χειραφέτηση των γυναικών, με τον έλεγχο της γονιμότητας. Αλλαγές που δεν πρόκειται να ανατραπούν. Η σχέση προσωρινότητας και συμπληρωματικότητας των γυναικών με την εργασία έχει αλλάξει. Έχει σταθεροποιηθεί η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, ανεξάρτητα από το γάμο και από τη γέννηση των παιδιών. Έχουν αλλάξει οι προσδοκίες, οι φιλοδοξίες και η συνείδηση των γυναικών. Κατά συνέπεια χρειάζεται το σύστημα κοινωνικής προστασίας και ασφάλειας και η κοινωνική πολιτική να καλύψει το κενό που δημιουργείται με τη μονιμοποίηση των γυναικών στο δημόσιο χώρο. Να καλύψει τις νέες ανάγκες στην εκπαίδευση, στην υγεία, στη φροντίδα της τρίτης ηλικίας, των εξαρτημένων ατόμων. Τις νέες ανάγκες στην παροχή δημόσιων και κοινωνικών υπηρεσιών, στη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης.(Χρυσόγονος, 2002)

Χιλιάδες γυναίκες σήμερα δεν μπορούν να θεμελιώσουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα, είτε διότι δεν έχουν συμπληρώσει τον απαιτούμενο χρόνο εργασίας με ένσημα, είτε διότι εργάζονται ως «συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη» σε οικογενειακές επιχειρήσεις, είτε διότι βρίσκονται στον τεράστιο χώρο της άτυπης εργασίας χωρίς συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Είναι τραγικό να είναι ασφαλισμένη έμμεσα μια γυναίκα, εξαιτίας της σχέσης της μέσα στο γάμο και όταν αυτός ο γάμος διαλύεται για οποιοδήποτε λόγο, να βρίσκεται, και ξέρουμε ότι είναι πάρα πολλές αυτές οι περιπτώσεις, στο χώρο του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας και ασφάλισης οφείλει να λειτουργεί προστατευτικά, να καλύπτει τον/την εργαζόμενο/η κατά τις περιόδους ανεργίας, οι οποίες έχουν τώρα μεγαλύτερη διάρκεια και συχνότητα, όπως και κατά τις περιόδους κατάρτισης, επανακατάρτισης, επιμόρφωσης, ώστε να βελτιώνονται οι δεξιότητες των εργαζομένων για να μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της αγοράς εργασίας.(Σμυρνιαδού, 1995)

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας και ασφάλειας δέχεται πιέσεις εξαιτίας των ραγδαίων αλλαγών. Οι ίδιες αυτές πιέσεις κάνουν το σύστημα πολύτιμο για την κοινωνία μας και τους εργαζόμενους και αναδεικνύουν το σύστημα κοινωνικής

προστασίας και ασφάλειας, ως συντελεστή της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και συνοχής. Σε ό,τι αφορά στην κοινωνική ασφάλιση τόσο το ελεγκτικό Συνέδριο όσο και το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχονται ότι αντίκειται στην ισότητα των φύλων η θέσπιση πρόσθετων προϋποθέσεων για τη συνταξιοδότηση του χήρου συζύγου, έναντι των απαιτούμενων για τη συνταξιοδότηση χήρας και εφαρμοστές είναι το ισχύον για τις χήρες καθεστώ. Αντίστοιχα και ο διαζευγμένος πατέρας με ανήλικα παιδιά δικαιούται συνταξιοδότησης γήρατος από το ΙΚΑ υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με τη διαζευγμένη μητέρα. Ας μη ξεχνάμε ότι χάρη στον αγώνα των γυναικείων οργανώσεων, το σύνταγμα δεν επιτρέπει πια αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας των φύλων, αλλά προβλέπει τη θέσπιση θετικών μέτρων ή θετικών δράσεων, ιδίως υπέρ των γυναικών. Δεν πρόκειται για διακρίσεις, ούτε για αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας των φύλων, αλλά για μέσα αναγκαία για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας. Για αυτό προβλέπονται από το Σύνταγμα, το Κοινοτικό Δίκαιο και τη Διεθνή Σύμβαση για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών, αν θέλουμε πραγματική ισότητα των φύλων. (Σμυρνιάδου, 1995)

Η γυναίκα πρέπει να αντιμετωπιστεί με καλύτερους όρους και στην επαγγελματική της σταδιοδρομία, και στα χέρια της μητρότητας να της δοθεί η δυνατότητα να έχει αντισταθμιστικούς τρόπους φροντίδας του παιδιού και αντιμετώπισης των ζητημάτων που αφορούν τη μητρότητα. Αλλά και ρυθμίσεων ασφαλιστικής κάλυψης κατά τη διάρκεια άδειας άνευ αποδοχών για την ανατροφή των παιδιών στον γονέα που έχει την ευθύνη. (Communication Management, 2002)

Η εξατομίκευση των δικαιωμάτων αποτελεί κλειδί της μεταρρύθμισης του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Εξατομίκευση σημαίνει κοινωνικά δικαιώματα για τον κάθε πολίτη. Στη νέα περίοδο που διανύουμε, η αλληλεγγύη και η κοινωνική συνοχή πρέπει να εκφραστούν με κοινωνικά δικαιώματα για όλους/όλες. Δικαιώματα που θα απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη και όχι μόνο από την εργασιακή σχέση. Το νέο αίτημα πρέπει να είναι κοινωνικά δικαιώματα, να μην υπάρχει γυναίκα χωρίς δικά της, ατομικά, κοινωνικά δικαιώματα. (Communication Management, 2002)

Τα κράτη-μέλη οφείλουν να εξαλείψουν κάθε διαφορετική μεταχείριση λόγω φύλου από τα συστήματα αυτά, συμπεριλαμβανομένων των διαφορετικών ορίων ηλικίας. Η εξάλειψη των διαφορών στις ηλικίες συνταξιοδότησης μπορεί να γίνει είτε με εξίσωση προς τα επάνω (ανύψωση των ορίων των γυναικών στα όρια που ισχύουν σήμερα για τους άνδρες), είτε με την εξύψωση προς τα κάτω (μείωση των ορίων

των ανδρών στα όρια που ισχύουν σήμερα για τις γυναίκες), είτε με τον καθορισμό των ίδιων ενδιάμεσων ορίων για τα δύο φύλα (μεταξύ των ορίων που ισχύουν σήμερα για κάθε φύλο), είτε με τον καθορισμό ελαστικής ηλικίας και για τα δύο φύλα. (Communication Management, 2002)

Θα πρέπει να υπάρχει κίνητρο κύησης για τις επιχειρήσεις που έχουν εργαζόμενες, οι οποίες γεννούν. Θα πρέπει να αποτιμάται στα θετικά πλεονεκτήματα η επιχειρηματικότητα εάν ευνοεί την κύηση. Δηλαδή, θα πρέπει να επιδεικνύεται ο επιχειρηματίας όταν απασχολεί γυναίκες οι οποίες κάνουν παιδιά και ο αριθμός των παιδιών είναι αναγνωρίσιμος. Αυτός θα πρέπει να επιδοτείται ή να πριμοδοτείται. Η έννοια ανισότητα λόγω φύλου επιδέχεται πολλές ερμηνείες. Εδώ ανισότητα εννοούμε οικονομική ανασφάλεια ή ευρύτερα, έλλειψη ανεξαρτησίας και ελευθερίας επιλογών που συνοδεύει ή είναι μέρος αυτής της οικονομικής ανασφάλειας. Αυτή η ανισότητα έχει τη διάσταση του φύλου ή έχει σχέση με το φύλο γιατί συνδέεται στενά, ως προς την οποία και το αποτέλεσμα, με τέσσερα χαρακτηριστικά που έχουν την τάση να μοιράζονται οι γυναίκες σαν ομάδα. Εν συντομία αυτά τα χαρακτηριστικά είναι: μη αμειβόμενη φροντίδα των παιδιών και των ατόμων με αναπηρία κ.λπ., οικονομική εξάρτηση από τους άνδρες και διαλείμματα εργασιακού βίου (ασυνεχές εργασιακό πρότυπο), μερική απασχόληση και χαμηλές αμοιβές, μακροζωία. (Communication Management, 2002)

Η έννοια της σύνταξης γίνεται κατανοητή ως αμοιβή σε χρήμα που αποδίδεται σε κάποιον όταν «αποσύρεται από την απασχόληση» ή όταν φτάσει σε μια καθορισμένη ηλικία – που συνήθως είναι κοντά στο τέλος της ζωής του. Ως επί το πλείστον, ο όρος σύνταξη χρησιμοποιείται μόνο για συνταξιοδοτικά συστήματα στα οποία καταβάλλονται περιοδικές παροχές μέχρι το θάνατο του δικαιούχου και όχι για τα συστήματα που πληρώνουν ένα εφάπαξ ποσό όταν κάποιος συνταξιοδοτείται ή σε μια προκαθορισμένη ηλικία. Οι συντάξεις αυτές μπορούν να είναι κρατικές ή μη κρατικές, δημόσιες ή ιδιωτικές, επιχειρησιακές – κλαδικές ή επικουρικές, υποχρεωτικές ή εθελοντικές. Είναι πολλοί οι όροι που χρησιμοποιούνται για την ταξινόμηση σε είδη συντάξεων και κάθε φορά οι ίδιοι όροι μπορούν να έχουν διαφορετική έννοια. (Communication Management, 2002)

Άμεσες διακρίσεις, που συνδέονται ευθέως με το φύλο, εμπεριέχουν οι ρυθμίσεις που προβλέπουν ευνοϊκότερες προϋποθέσεις συνταξιοδότησης των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες: χαμηλότερα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης και λιγότερα χρόνια ασφάλισης για θεμελίωση δικαιώματος σε σύνταξη. Οι ρυθμίσεις αυτές ωφελούν σημαντικά όσες γυναίκες συμπληρώνουν τις σχετικές προϋποθέσεις. Αν τις δει όμως κανείς από τη σκοπιά του συνόλου των γυναικών και του γενικότερου δημόσιου συμφέροντος εγείρει τις παρακάτω ενστάσεις:

α) τα χαμηλότερα όρια ηλικίας συνταξιοδότησης για τις γυναίκες, που ισχύουν στην Ελλάδα, βρίσκονται σε αντίθεση με τη γενική τάση εξίσωσης των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης σε όλες τις άλλες χώρες της Ε.Ε.

β) οι προϋποθέσεις συνταξιοδότησης δεν είναι εξίσου ευνοϊκές για όλες τις γυναίκες. Οι ευνοϊκότερες προϋποθέσεις αφορούν κυρίως τις γυναίκες που εργάζονται στο Δημόσιο.

γ) οι ευνοϊκότερες προϋποθέσεις συνταξιοδότησης των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες έχουν χρησιμοποιηθεί στα χέρια των εργοδοτών ως μέσο απαλλαγής τους πρωτίτως από το γυναικείο δυναμικό: δεδομένου ότι οι γυναίκες συμπληρώνουν πριν από τους άνδρες τις προϋποθέσεις συνταξιοδότησης, ο εργοδότης απολύει αυτές πρώτα, καταβάλλοντάς τους το 40% της νόμιμης αποζημίωσης.

δ) οι ευνοϊκές προϋποθέσεις συνταξιοδότησης των μητέρων ανηλίκων τέκνων είναι αποτελεσματικές ως προς το σκοπό που υποτίθεται ότι εξυπηρετούν. Τα παιδιά μιας γυναίκας 50 ή 55 ετών, είναι κατά κανόνα πολύ κοντά στην ενηλικίωση. Η συμβολή της συνταξιοδότησης μιας μητέρας τέτοιας ηλικίας στην προστασία της μητρότητας είναι μηδαμινή, αν όχι αρνητική.

ε) η συνταξιοδότηση μητέρων ανηλίκων τέκνων σε τόσο μικρή ηλικία έχει πολύ μεγάλο κόστος σε σχέση με το χαμηλό κοινωνικό της όφελος, που μόλις αναφέρθηκε.

στ) η επιβράβευση του έργου της ανατροφής των παιδιών με την πρόβλεψη μικρότερης ηλικίας συνταξιοδότησης· μόνον για τη γυναίκα/μητέρα και όχι και για τον άνδρα που έχει την επιμέλεια των παιδιών, διαιωνίζει τα παραδοσιακά στερεότυπα για τους ρόλους των φύλων και αποθαρρύνει την ισότιμη συμμετοχή του άνδρα στην οικογενειακή ζωή.

ζ) η θέσπιση ευνοϊκών προϋποθέσεων συνταξιοδότησης μόνο για τη γυναίκα/μητέρα και όχι για τον άνδρα/πατέρα, αντίκειται στην αρχή της ισότητας των φύλων. (Communication Management, 2002)

Στο πλαίσιο της συνταξιοδοτικής νομοθεσίας μόνο η εγκυμοσύνη και η μητρότητα αποτελούν παράγοντες δικαιολογημένης διαφοροποίησης ανδρών και γυναικών. (Communication Management, 2002)

4.4 Ασφάλιση και διαζύγιο

Τα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης συνδέονται άμεσα με την εργασία ή την παραδοσιακή οικογένεια, την οικογένεια δηλαδή που στηρίζεται στο γάμο. Αυτό έχει ως συνέπεια την απώλεια των δικαιωμάτων κοινωνικής ασφάλισης, σε περίπτωση που ο γάμος λυθεί με διαζύγιο ή η οικογένεια δε στηρίζεται στο γάμο, αλλά στην ελεύθερη συμβίωση. Η έγγαμη συμβίωση συνεπάγεται συνταξιοδοτική κάλυψη της γυναίκας, είτε μέσω της σύνταξης του άνδρα που προσαυξάνεται λόγω συζύγου, είτε μετά το θάνατό του, με τη σύνταξη χηρείας. Η απουσία ή λύση του γάμου στερεί από τη γυναίκα αυτό το δικαίωμα. Έτσι, μια γυναίκα που δεν μπόρεσε να συγκεντρώσει αρκετά ένσημα για δική της σύνταξη, επειδή μεταξύ άλλων παρείχε οικιακές φροντίδες στην οικογένειά της, στον πρώην σύζυγο ή σύντροφό της, κινδυνεύει να περιέλθει σε κατάσταση φτώχειας σε περίπτωση διαζυγίου, καθώς και σε περίπτωση απλού χωρισμού ή θανάτου του συντρόφου της, εάν η σχέση τους είχε τη μορφή ελεύθερης συμβίωσης. (Χρυσόγονος, 2002)

Η έλλειψη συνταξιοδοτικής προστασίας μετά το διαζύγιο είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που απασχολούν τις διαζευγμένες γυναίκες. (Communication Management, 2002)

4.5 Συμπερασματικά για την ασφάλιση

Το ζητούμενο είναι μεταρρυθμίσεις του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης που θα συμβάλλουν στο ισοζύγιο κοινωνικών παροχών και δικαιωμάτων μεταξύ των φύλων μέσω: α) της ενθάρρυνσης της γυναικείας απασχόλησης, β) της προσωπικής αυτονομίας της γυναίκας, γ) της συμφιλίωσης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και δ) της παροχής ασφάλειας κατά τις νέες, αβέβαιες διαδρομές ζωής στον αιώνα που ζούμε. Ο αγώνας των γυναικών για οικονομική ισότητα, ανεξαρτησία και ασφάλεια, μαζί με τις αντικειμενικές αλλαγές που συμβαίνουν στη δομή της οικογένειας, δηλαδή διαζύγια, μονογονεϊκές οικογένειες κ.λπ. έχουν καταστήσει το αίτημα

για την εξατομίκευση των κοινωνικών δικαιωμάτων σε βασική κινητήρια δύναμη αλλαγής, σε βασική κινητήρια δύναμη εκσυγχρονισμού του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. (Κολλοντάι, 1987)

Η μεταρρύθμιση που δεν θα λάβει υπόψιν της την διάσταση του φύλου, δεν θα αξίζει το όνομά της, διότι θα διαιωνίζει τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες εις βάρος των γυναικών. Η μετάθεση μέρους των ευθυνών για τη φροντίδα και το μέγιστο των παιδιών στους άνδρες με κάποιες ρήτρες, με όρους, με κίνητρα ή έστω και κάποιες «ποινές», καθώς και η αλλαγή των αντιλήψεων για τη μητρότητα, τον γονεϊκό ρόλο, την πατρική ευθύνη, είναι προϋποθέσεις για την εξισορρόπηση στις σχέσεις των δύο φύλων και τη χειραφέτηση των γυναικών. (Κολλοντάι, 1987)

Η μητρότητα δεν είναι αποκλειστικά και μόνο υπόθεση των γυναικών, είναι εξίσου υπόθεση των ανδρών, της κοινωνίας. Είναι πολιτικές οντότητες με πολλές ικανότητες και ανάγκες. Χρόνια πολλά έχουν αγωνισθεί για τα πολιτικά, νομικά, εργασιακά και οικονομικά δικαιώματά τους. Στοιχείο μιας σύγχρονης δημοκρατικής κοινωνίας είναι η κοινή συμμετοχή ανδρών και γυναικών στον ιδιωτικό και δημόσιο βίο. Γυναίκες και άνδρες επωμίζονται τις ευθύνες, μοιράζονται τα δικαιώματα, απολαμβάνουν τα νομικά, οικονομικά και ασφαλιστικά προνόμια που πρέπει η πολιτεία να τους χορηγεί όταν είναι γονείς. Εκτός βέβαια από τον καιρό της κύησης – λοχείας – θηλασμού οπότε οι γυναίκες δικαιούνται να έχουν ειδικότερη μεταχείριση και επιπλέον προνόμια. (Communication Management, 2002)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η ΒΙΑ ΚΑΙ Η ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

5.1. Γενικά χαρακτηριστικά της βίαιης συμπεριφοράς

Η βία μπορεί να οριστεί ως άσκηση δύναμης ή εξουσίας από ένα άτομο (δράστης) σε βάρος ενός άλλου (θύμα) και συνεπάγεται δυσμενείς σωματικές, ψυχολογικές ή και κοινωνικές συνέπειες. Όπως οι συνέπειες, έτσι και η βία δεν είναι μόνο σωματική (π.χ. εκδορές, μώλωπες, σωματική βλάβη) ή σεξουαλική (π.χ. βιασμός). Μπορεί να έχει τη μορφή μιας ποινικά κολάσιμης πράξης, δηλαδή εγκλήματος (π.χ. προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας) ή να μην προβλέπεται από τον ποινικό νόμο (π.χ. βιασμός συζύγου). Η βία εξάλλου μπορεί να είναι διαρκής ή στιγμιαία. Μπορεί ακόμη να ασκείται μέσα στην οικογένεια (π.χ. κακοποίηση συζύγου, παιδιού ή ηλικιωμένων συγγενών) ή έξω από αυτήν (π.χ. βιασμός). Η βία στην ελληνική οικογένεια εκφράζεται κατά κανόνα με την κακοποίηση της γυναίκας από το σύζυγο και την κακοποίηση των παιδιών και από τους δύο γονείς. (Σμυρνιάδου, 1995)

Το συνολικό εύρος του προβλήματος δεν έχει προσδιοριστεί επακριβώς, κυρίως λόγω της απροθυμίας των θυμάτων της βίας να καταγγείλουν τους δράστες, τόσο εξαιτίας του φόβου αντεκδίκησης όσο και του κοινωνικού στιγματισμού. Η βίαιη συμπεριφορά του άνδρα προς τη σύζυγό του αποδίδεται κυρίως στη βιοψυχοκοινωνική του ιδιοσυγκρασία, στην ψυχολογική πίεση από την εργασία, σε επαγγελματικές αποτυχίες, στην ένταση της αστικής ζωής και στη χρήση αλκοόλ και τοξικών ουσιών. Εάν η οικογένεια δεν διαλυθεί εξαιτίας αυτού του γεγονότος, κάτι το οποίο συμβαίνει σε μεγάλο αριθμό περιπτώσεων, τα μέλη της – και κυρίως τα παιδιά, τα οποία είναι μάρτυρες αυτής της συμπεριφοράς – υφίστανται ψυχολογικό τραυματισμό. (Σμυρνιάδου, 1995)

Εκτός από τα προαναφερθέντα προβλήματα, η ελληνική οικογένεια αντιμετωπίζει και πολλά άλλα που μπορεί να έχουν επιπτώσεις στη λειτουργία του οικογενειακού συστήματος. Σε αυτά περιλαμβάνονται το AIDS, οι διαταραγμένες σεξουαλικές σχέσεις, η νοητική καθυστέρηση, ο αυτισμός, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες κ.ά. Η σεξουαλική παρενόχληση παραβιάζει τα δικαιώματα των γυναικών και είναι ένα είδος βίας εναντίον των γυναικών, που σε πολλές χώρες τιμωρείται από το νόμο. Η

σεξουαλική παρενόχληση συμβαίνει κυρίως στο χώρο της εργασίας και της εκπαίδευσης και μπορεί να περιλαμβάνει. Ανεπιθύμητο άγγιγμα, βλέμμα, λεκτική ή μη-λεκτική συμπεριφορά σεξουαλικής φύσεως, προσβλητικές ερωτήσεις, σχόλια για την εμφάνιση ή τη σεξουαλική ζωή, σεξουαλικά αστεία και προσβολές εναντίον του θύματος, παρουσίαση πορνογραφικού υλικού με στόχο τη δημιουργία αμηχανίας στο θύμα, εκβιασμός να ενδώσει σε σεξουαλικές προτάσεις, η απόρριψη των οποίων θα έχει αρνητικές συνέπειες για την εργασία της, επίμονη παρακολούθηση, βιασμός.(Τσιγκρής, 2002)

Η σεξουαλική παρενόχληση συμβαίνει με σκοπό την υποτίμηση της αξιοπρέπειας του θύματος. Δημιουργεί ένα εχθρικό, εκφοβιστικό, ταπεινωτικό, προσβλητικό εργασιακό περιβάλλον. Αποτελεί κατάχρηση εξουσίας. Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας ενισχύει την υποτέλεια των γυναικών στους άντρες και διαιωνίζει την παρεμπόδιση της ισότιμης γυναικείας παρουσίας στον εργασιακό χώρο. (Τσιγκρής, 2002)

Η σεξουαλική παρενόχληση επιβεβαιώνει, ενισχύει και διαιωνίζει μη-λειτουργικά στερεότυπα για τη γυναίκα, όπως «η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι, όχι στον εργασιακό χώρο» . (Τσιγκρής, 2002)

Η σεξουαλική παρενόχληση παρεμποδίζει άμεσα την οικονομική αυτάρκεια των γυναικών, καθώς τις ωθεί εκτός εργασίας. Η σεξουαλική παρενόχληση μπορεί να έχει συντριπτικές συνέπειες στην υγεία, την αυτοπεποίθηση, το ηθικό και την απόδοση των εργαζόμενων γυναικών, ενώ επηρεάζει αρνητικά και τους παρατηρητές συνάδελφους. Οι γυναίκες θύματα επίσης μπορεί να παρουσιάσουν ψυχοσωματικές ασθένειες, άγχος, κατάθλιψη, διαταραχές ύπνου, μετά-τραυματικό στρες. Υπάρχουν όμως και οικονομικές συνέπειες που ζημιώνουν όλους. Τα θύματα παίρνουν περισσότερες αναρρωτικές άδειες λόγω του στρες που προκαλείται, είναι λιγότερο αποδοτικά και παραιτούνται πιο συχνά για να βρουν αλλού δουλειά σε άλλο φιλικότερο περιβάλλον, ακόμα και αν δεν αξιοποιεί πλήρως τις ικανότητες και δεξιότητές τους. Η επιχείρηση χάνει έμπειρο προσωπικό, ενώ η αποδοτικότητα όλων πέφτει λόγω του αρνητικού και εχθρικού εργασιακού κλίματος. (Τσιγκρής, 2002)

Αν ο δράστης είναι ισόβαθμο μέλος, τότε η αναφορά σε κάποιον ανώτερο ίσως βοηθήσει. Αν όμως είναι ανώτερο στέλεχος ή εργοδότης, συνήθως ζητείται η αρωγή συμβουλευτικού οργάνου για την ισότητα, φορέα –συνηγόρου ή ειδικευμένου δικηγόρου. Σε πολλές χώρες οι επιχειρήσεις ενθαρρύνονται να εκπαιδεύσουν τους εργα-

ζόμενους σχετικά με την σεξουαλική παρενόχληση και την πρόληψή της, ενώ τα εργατικά σωματεία επίσης στηρίζουν τις εργαζόμενες- θύματα. (Τσιγκρής, 2002)

Οι γυναίκες μικρότερης ηλικίας (μέχρι 25 ετών) είναι σε μεγαλύτερη συχνότητα θύματα σεξουαλικής παρενόχλησης στην εργασία, από ότι οι γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας. (Τσιγκρής, 2002)

Η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών σεξουαλικής παρενόχλησης είναι άντρες (97%). Οι δράστες ,στις περισσότερες των περιπτώσεων, κατέχουν ανώτερες θέσεις στην επιχείρηση από τις γυναίκες θύματα της παρενοχλητικής συμπεριφοράς. (Τσιγκρής, 2002)

Οι περισσότερες περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης λαμβάνουν χώρα μέσα στην πρώτη διετία εργασίας της γυναίκας στην επιχείρηση που εργάζονται. (Τσιγκρής, 2002)

Στις περισσότερες περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης η διοίκηση της εταιρίας δεν είχε αντιληφθεί το γεγονός. Ωστόσο και στις περιπτώσεις που η σεξουαλική παρενόχληση είχε γίνει αντιληπτή από τη διοίκηση οι ιθύνοντες, κατά κύριο λόγο, δεν πήραν κάποια μέτρα αντιμετώπισης. Είναι άξιο αναφοράς ότι στις περιπτώσεις που η διοίκηση πήρε μέτρα αντιμετώπισης της σεξουαλικής παρενόχλησης, τα μέτρα έπληξαν κυρίως το θύμα των περιπτώσεων (απόλυση), ενώ ο δράστης αντιμετώπιστηκε κυρίως με συστάσεις. (Χρυσόγονος, 2002)

Σε μεγάλο ποσοστό των περιπτώσεων, οι συνάδελφοι των γυναικών είχαν αντιληφθεί το γεγονός, αλλά κράτησαν αποστάσεις και δεν είχαν καμία αντίδραση. Σε ελάχιστες περιπτώσεις που παρενέβησαν, είτε επιτέθηκαν στον δράστη, λεκτικά ή και σωματικά, είτε συμβούλευσαν το θύμα να αγνοήσει τον δράστη, ή να μην τον προκαλεί. (Χρυσόγονος, 2002)

Αναφορικά με τις αντιδράσεις των γυναικών καταγράφονται ποικίλες συμπεριφορές. Η κυριότερη αντίδραση είναι ότι ζητούν ευθέως και ευγενικά από τον δράστη της παρενοχλητικής συμπεριφοράς να σταματήσει. Εντούτοις ένα μεγάλο ποσοστό θυμάτων παρουσιάζει αμυντική και υποχωρητική συμπεριφορά και αναγκάζει τον εαυτό του σε παραίτηση. Η εμπλοκή τρίτων προσώπων, είτε υπό την μορφή καταγγελίας, είτε υπό την έννοια της έκκλησης των θυμάτων για επέμβαση καταγράφονται ως λιγότερο πιθανές αντιδράσεις. Οι γυναίκες που δεν αντιδρούν και υπομένουν σιωπηλά τις παρενοχλητικές συμπεριφορές, αναφέρουν ότι ο κύριος λόγος αυτής της στάσης τους είναι ο φόβος να μην χάσουν την εργασία τους. (Χρυσόγονος, 2002)

Οι γυναίκες που υφίστανται σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας, εμπιστεύονται τη δυσάρεστη αυτή εμπειρία κυρίως σε φίλους και σε μέλη της οικογένειάς τους. (Χρυσόγονος, 2002)

Αναφορικά με το προφίλ του δράστη σημειώνεται ότι πρόκειται για άνδρα έγγαμο, ηλικίας ως 45 ετών, με ανώτατη κυρίως μόρφωση. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των γυναικών- θυμάτων, οι κυριότεροι λόγοι που οδήγησαν τον δράστη στην εκδήλωση παρενοχλητικής συμπεριφοράς αφορούσαν κυρίως το χαρακτήρα του, καθώς συχνά παρενοχλούσε και άλλες γυναίκες. Επίσης ως πιθανή αιτία θεωρούν την πιθανή έλξη που νιώθει ο δράστης για το θύμα. (Χρυσόγονος, 2002)

Η σεξουαλική παρενόχληση στον εργασιακό χώρο αποτελεί ένα ιδιαίτερα σοβαρό φαινόμενο καθώς σύμφωνα με απόψεις εργαζομένων γυναικών:

- Συνιστά καταπίεση στον εργασιακό χώρο.
- Μειώνει την γυναίκα και
- Πρέπει να καταγγέλλεται στους αρμόδιους φορείς. (Χρυσόγονος, 2002)

Ταυτόχρονα επιτακτική κρίνεται η ανάγκη για ποινικοποίηση της εκβιαστικής συμπεριφοράς που σχετίζεται με τη σεξουαλική παρενόχληση, των περιπτώσεων δηλαδή που ο δράστης, εκμεταλλεύεται τη σχέση εργασιακής εξάρτησης με το θύμα και απειλεί με δυσμενείς συνθήκες ή και απόλυση να εξαναγκάσει το θύμα σε πράξη ερωτικού περιεχομένου, καθώς η συμπεριφορά αυτή στην εργασία προσβάλλει την αξιοπρέπεια του ατόμου και υποβιβάζει τον εργαζόμενο σε σεξουαλικό αντικείμενο. Σίγουρα η ποινικοποίηση της εν λόγω συμπεριφοράς δε θα λύσει το πρόβλημα, που η κοινωνία φαίνεται να αντιμετωπίζει με ένοχη σιωπή και ανοχή. Ωστόσο θα θέσει τα όρια της απαγόρευσης και αυτά της εγγύησης του δικαιώματος στις εργασιακές σχέσεις απαλλαγμένες από συμπεριφορές που προσβάλλουν την αξιοπρέπεια του ατόμου. (Χρυσόγονος, 2002)

Η παρενόχληση και η σεξουαλική παρενόχληση συνιστούν διάκριση λόγω φύλου και απαγορεύονται. Σε περιπτώσεις σεξουαλικής παρενόχλησης εφαρμόζεται κατανομή του βάρους αποδείξεων. Ο δράστης ενδέχεται να υποστεί ποινικές, πειθαρχικές και αστικές κυρώσεις. Αυτά προσδιορίζονται με βάση τη νομοθεσία και τις ιδιαίτερες περιστάσεις της κάθε υπόθεσης. Οποιοδήποτε είδος σεξουαλικής συμπεριφοράς ενδέχεται να κριθεί σεξουαλική παρενόχληση, εάν η συμπεριφορά αποδειχθεί πως είναι ανεπιθύμητη. (Χρυσόγονος, 2002)

Ο εργοδότης φέρει την υποχρέωση να προάγει συστηματικά την ισότητα ανδρών και γυναικών στο χώρο εργασίας, ενώ αν δεν το κατορθώσει, ενδέχεται να

κριθεί υπεύθυνος για καλλιέργεια εργασιακού κλίματος διακρίσεων. Ο εργαζόμενος, θύμα σεξουαλικής παρενόχλησης δύναται να εγείρει αγωγή κατά του εργοδότη ανάλογα, πάντα με τις ειδικές περιστάσεις της κάθε περίπτωσης. Πέραν της αποζημίωσης ο εργοδότης ενδέχεται να θεωρηθεί ένοχος για τυχόν ηθική βλάβη που υπέστη το θύμα και να του επιβληθεί η ανάλογη ποινή. (<http://www.ekka.org.gr>)

Ο κύκλος της βίας αποτελείται από τρία μέρη:

1. Φάση της αυξανόμενης έντασης:

Στη διάρκεια της φάσης αυτής υπάρχει σχετικά μικρός βαθμός βίας, με σπρωξιμάτα, απειλές, λεκτικές προσβολές και απόδοση ευθυνών στο θύμα. Η γυναίκα μπορεί να προσπαθήσει να καταπραΰνει το θύτη, με το να κάνει ότι αυτός θέλει ή με το να μη βρίσκεται κοντά του.

2. Φάση της έκρηξης:

Είναι η φάση στην οποία εκδηλώνεται το βίαιο ξέσπασμα. Ο θύτης μπορεί να προκαλέσει ζημιές στο χώρο (να τα σπάσει όλα μέσα στο σπίτι) και μετά να επιτεθεί και να τραυματίσει τη σύζυγό του.

3. Φάση της ηρεμίας:

Ο θύτης μπορεί να εκφράσει τη μετάνοιά του και να γεμίσει με δώρα τη σύντροφό του, να εκλιπαρεί τη συγχώρεσή της και να υπόσχεται ότι θα αλλάξει, και δε θα γίνει ξανά βίαιος. (<http://www.ekka.org.gr>)

Η φάση αυτή χαρακτηρίζεται και ως «η πλάνη του παραδείσου», γιατί εδώ η γυναίκα προσπαθώντας να εκπληρώσει την υγιή ανάγκη της για αγάπη και φροντίδα, ανταποκρίνεται και συνδέεται με τη στοργική πλευρά της προσωπικότητας του θύτη. Φυσικά καθώς ο χρόνος περνάει, αυτός ο κύκλος της βίας μπορεί να εμφανίζεται όλο και πιο συχνά και να γίνεται όλο και πιο έντονος και επικίνδυνος. (<http://www.ekka.org.gr>)

Η χρησιμοποίηση της βίας από μέρους του συζύγου σε διάφορες εποχές και πολιτισμούς αποτελούσε ένα αποδεκτό κομμάτι της συζυγικής ζωής. Αποφασιστικό ρόλο σε τέτοιες περιπτώσεις παίζουν η Εκκλησία, η Νομοθεσία και τα έθιμα. Η χρησιμοποίηση βίας δεν είναι χαρακτηριστικό των γυναικών, αλλά της κοινωνίας που την ανέχεται. Η ιεροεξεταστική μεταχείριση που αναγκαστικά πρέπει να υποστούν οι «κακοποιημένες γυναίκες» στη σύγχρονη κοινωνία αποτελεί εμπόδιο στην αξίωση νομικής προστασίας με αποτέλεσμα την τρομοκράτηση και την απομόνωση της γυναίκας. (<http://www.ekka.org.gr>)

Τα γυναικεία θύματα της ανδρικής βίας υποχρεώνονται να αποδείξουν σε αντίθεση με άλλες παρανομίες (κλοπή κτλ.) ότι δεν προκάλεσαν την πράξη, ούτε αισθάνθηκαν ικανοποίηση. Οι στερεοτυπικές μορφές στην κοινωνία επιβαρύνουν τη γυναίκα με την κατηγορία της αποπλάνησης, της πρόκλησης και της συνεργασίας. Πραγματικά, η γυναίκα είναι σε θέση να σαγηνεύσει τον άνδρα, να τον προκαλέσει σεξουαλικά και να καταλήξει σε συνένοχο της καταπίεσης, μία αντίδραση που έχει την αιτία της στις συνθήκες ζωής και όχι στη φύση της γυναίκας. Για να αντιληφθεί κανείς την πραγματικότητα κάθε ατόμου, μέσα στη συζυγική ζωή και στην οικογένεια, είναι απαραίτητο να αναγνωρίσει έγκαιρα τον διπλό χαρακτήρα – βίαιος και προστατευτικός – αυτού του θεσμού (Κολλοντάι, 1987)

Όταν το πρόβλημα λάβει δημόσιες διαστάσεις μπαίνει σε κίνηση, ο μηχανισμός του «ταμπού». Χαρακτηριστικό επακόλουθο της βιαιότητας είναι ο ψυχικός τραυματισμός. Εδώ το θύμα αισθάνεται ντροπή. Η βιαιότητα χαρακτηρίζεται ατομικό πρόβλημα. Σε πολλές πόλεις της Ευρώπης έχουν ιδρυθεί στέγες γυναικών, όπου μπορούν να καταφύγουν γυναίκες που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, γιατί απειλούνταν ή κακοποιήθηκαν από τους άνδρες τους. Μεγάλη σημασία έχει ο τρόπος λειτουργίας ενός τέτοιου ιδρύματος. (<http://www.ekka.org.gr>)

Οι περισσότερες συγκρούσεις στην καθημερινή ζωή έχουν λιγότερη σχέση με συγκεκριμένα πρόσωπα, όσο με ακαθόριστες επιθυμίες. Αυτές οι επιθυμίες, οι φόβοι και οι απαιτήσεις, δύσκολα συμβιβάζονται. Οι γυναίκες είναι συχνά πιο εξαρτημένες από ένα δεσμό από ό,τι ο άνδρας. Η στάση του ζευγαριού δεν προσδιορίζεται μόνο από την ατομική σχέση του ζεύγους, αλλά εξαρτάται από την ιδιαίτερη σημασία που έχει ο γάμος για τους άνδρες και για τις γυναίκες. Η κοινωνική αντίληψη θεωρεί ομαλό η γυναίκα να προσανατολίζει τη ζωή της στο γάμο και στην οικογένεια. Η ανάθεση της ευθύνης του νοικοκυριού και της διαπαιδαγώγησης που η γυναίκα απασχολείται επαγγελματικά όλη τη μέρα. Η ευκολία με την οποία χαρακτηρίζεται ευφημιστικά σαν «διπλή επιβάρυνση» και λαμβάνεται σαν τετελεσμένο γεγονός, δείχνει πόσο αυτονόητα οι άνδρες, καθένας χωριστά και σαν σύνολο, καθορίζουν την ικανότητα και την κατανάλωση χρόνου της γυναίκας. Τη σχέση ισχύος δεν εκφράζουν τόσο το περιεχόμενο του διαχωρισμού εργασίας και η ανάθεση αρμοδιοτήτων στη γυναίκα, αλλά η πραγμάτωση και η δύναμη της ικανότητας έκφρασης των σχέσεων εξουσίας που έχουν δοθεί από την κοινωνία. (<http://www.ekka.org.gr>)

1) Οι γυναίκες από ανέκαθεν δέχονται υποχρεωτικά τον καταμερισμό εργασίας που τους υπαγορεύεται από τους άνδρες.

- 2) Βρίσκονται σε σύγκρουση ανάμεσα στην οικογένεια και στην καριέρα.
- 3) Βρίσκονται σε μεγαλύτερη πίεση απόδοσης και επιβεβαίωσης από τους άνδρες.
- 4) Απολαμβάνουν μικρότερη οικονομική και κοινωνική αναγνώριση.
- 5) Αντιμετωπίζουν συχνότερα εμπόδια.
- 6) Με υπερφόρτωση εργασίας φέρνουν σε πέρας τη λεγόμενη διπλή επιβάρυνση. (<http://www.ekka.org.gr>)

Αυτές οι καταστάσεις σχηματίζουν το πλαίσιο της προσωπογραφίας των ανδρών και των γυναικών και της εικόνας της συζυγικής ζωής. Μια εικόνα που αποτελείται από διαφορετικές κάθε φορά αναλογίες, όσον αφορά στις πραγματικές εκτιμήσεις των κοινωνικών σχέσεων, της προκαταλήψεως και τους φόβους και τους προσωπικούς τρόπους αντίδρασης στις δύο αυτές αρμοδιότητες. Η κακοποίηση γυναικών αναφέρεται στην άσκηση σωματικής, ψυχικής, οικονομικής ή και σεξουαλικής βίας σε μια γυναίκα από το σύζυγο ή τον ερωτικό σύντροφο, νυν και πρώην, με στόχο την επιβολή ελέγχου. Ο όρος συμπεριλαμβάνει επομένως και το βιασμό στο ζευγάρι με ή χωρίς γάμο. (<http://www.ekka.org.gr>)

Ο όρος θύμα(τα) / επιζών(τες) αναφέρεται σε άτομα ή ομάδες ατόμων που έχουν υποστεί σεξουαλική βία ή βία που βασίζεται στο φύλο. Ενώ τα θύματα πρέπει να αντιμετωπίζονται με κατανόηση και προσοχή, η αναφορά σε αυτά ως επιζώντες αναγνωρίζει τη δύναμη και τη δυνατότητα ανάκαμψής τους. Ωστόσο, κάποιες φορές, το θύμα σεξουαλικής βίας ή βίας που βασίζεται στο φύλο, παραμένει θύμα παρά τις εκάστοτε προσωπικές προσπάθειες και την όποια εξωτερική υποστήριξη. Σε συγκεκριμένα νομικά πλαίσια, ο όρος θύμα είναι αρμόζων και /ή αναγκαίος ούτως ώστε να εμπίπτει στους σχετικούς νόμους κατά την απαίτηση νόμιμης αποζημίωσης. Σε μη-νομικά πλαίσια, ωστόσο, η λέξη θύμα ενδέχεται να υπονοεί αδυναμία και να στιγματίζει το άτομο. Οι χαρακτηρισμοί αυτοί θα πρέπει, βέβαια, να αποφεύγονται από όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη. Λαμβανομένων, όμως, υπόψη όλων των παραπάνω, χρησιμοποιούνται και οι δύο όροι κατά περίπτωση. Μία έκθεση του Κέντρου Ερευνών Innocenti (UNICEF) που δημοσιεύτηκε τον Μάιο του 2000 παραθέτει ένα τρομακτικό κατάλογο τύπων βίας που ασκείται εναντίον των γυναικών κατά τη διάρκεια της ζωής τους από μέλη της ίδιας τους της οικογένειας. Αρχίζει από την έκτρωση λόγω προτίμησης φύλου και συμπεριλαμβάνει εκτός από το φυσικό ξυλοδαρμό και άλλες «ορατές» μορφές βίας όπως το κάψιμο με οξύ και οι φόνοι «τιμής», τον εξαναγκαστικό υποσιτισμό, την έλλειψη πρόσβασης σε ιατρική περίθαλψη και

στο σχολείο, τον εξαναγκασμό σε πορνεία και την καταναγκαστική εργασία. Η UNICEF προσεγγίζει το θέμα της οικογενειακής βίας ως ένα ζήτημα παραβίασης δικαιωμάτων και ως μέρος των διακρίσεων με βάση το φύλο που υπομένουν τα δικαιώματα των γυναικών και των παιδιών. (<http://www.ekka.org.gr>)

Το αν μια γυναίκα πέσει θύμα βιαιότητας εξαρτάται από την κατάσταση και όχι από την ίδια τη γυναίκα. Συμβαίνει το ίδιο και με τον άνδρα; Οι άνδρες είναι σαν υπάρξεις κακοί ή μήπως εξαιτίας των περιστάσεων προκαλούνται σε ορισμένους τρόπους συμπεριφοράς; (<http://www.ekka.org.gr>)

Έρευνες έδειξαν ότι υπάρχουν τέσσερα είδη αντρικής βιαιότητας: βία σαν τιμωρία για ένα δήθεν λάθος, σα μορφή σύγκρουσης, σαν προσπάθεια για την επιβολή του ανδρικού ρόλου, βία σαν έκφραση συγκεχυμένης οργής του άνδρα.

Στην πρώτη περίπτωση, ο άνδρας βλέπει τον εαυτό του δικαστή της συμπεριφοράς της γυναίκας του. Κρίνει, ορίζει και επιβάλλει τιμωρίες. Στη δεύτερη περίπτωση, ο άνδρας κάνει χρήση βίας σαν μέσο που κατανεμήθηκε άνισα από την κοινωνία, για να επιβάλλει τα συμφέροντά του. Βιαιότητες δεν παρουσιάζονται σε κάθε γάμο. Η πραγματικότητα όμως ότι πολλές φορές η κοινωνία τις ανέχεται και η γυναίκα δεν είναι σε θέση να υπερασπιστεί τον εαυτό της, επιδρά σε κάθε γάμο. (<http://www.ekka.org.gr>)

Ακόμη και στις περιπτώσεις που δεν γίνεται χρήση βίας, είναι δυνατό να επηρεαστεί η συμπεριφορά της γυναίκας, από τη στιγμή που αυτή διαισθάνεται ότι η ειρηνικότητα του άνδρα και η αρμονία στην οικογένεια εξαρτάται από την αποφυγή προκλήσεων από μέρους της από την επιφυλακτικότητα και την υποχωρητικότητά τους. Η τρίτη μορφή βιαιότητας εμφανίζεται όταν ο άνδρας αντιληφθεί ότι βρίσκεται σε κίνδυνο ή θέση υπεροχής. Εμφανίζεται βία σε περίπτωση που η απόδοση του άνδρα δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του φύλου του ή όταν ο άνδρας δεν είναι σε θέση να διατηρήσει την υπεροχή του στον τομέα του εισοδήματος, της μόρφωσης, της κοινωνικής θέσης απέναντι στη γυναίκα και στο γυναικείο φύλο. (Χρυσόγονος, 2002)

Έρευνες επάνω στη σεξουαλική επιθετικότητα απέδειξαν ότι η συμπεριφορά αυτή αιτιολογείται από την πίεση που ασκούν οι άνδρες στα μέλη του ίδιου φύλου και από το φόβο που κατέχει τους άνδρες, μήπως ξεπέσουν στα μάτια των συντρόφων τους σαν άνδρες. Η χρησιμοποίηση βίας υπηρετεί την επιβεβαίωση μεταξύ των συζύγων και την αυτοεπιβεβαίωση της ανδρικότητας. (Χρυσόγονος, 2002)

Η αμφισβήτηση του αισθήματος υπεροχής μπορεί να αποβεί σε υπαρξιακή απειλή για τον άνδρα. Όταν ο άνδρας βλέπει να εκτίθεται σε κίνδυνο ο ανδρισμός του, είτε γιατί η επαγγελματική και κοινωνική απόδοση δεν ανταποκρίνεται στις αντίστοιχες αξιώσεις που του έχουν υποβληθεί από την κοινωνία σαν άνδρα, είτε γιατί η γυναίκα έχει αποδείξει σε ορισμένους τομείς την υπεροχή της απέναντί του, νομίζει ότι θα πρέπει να υπερασπιστεί τα εξουσιαστικά του δικαιώματα με τη χρησιμοποίηση βίας. Η βιαιότητα κατά κύριο λόγο προέρχεται από την άρνηση της γυναίκας να υποταγεί ή από την αδυναμία του άνδρα να διατηρήσει την υπεροχή του απέναντι στη γυναίκα (Τσιγκρής, 2002).

Ο μηχανισμός ξεθυμάσματος λειτουργεί σε μια αλυσιδωτή μορφή. Ο άνδρας μεταφέρει στη γυναίκα τα επαγγελματικά του προβλήματα, η γυναίκα στρέφεται εναντίον της ίδιας και των παιδιών της, τα παιδιά αντιδρούν με τη σιωπή ή την επιθετικότητα. Συχνά γυναίκες ζητούν να μάθουν πως να «προστατεύσουν» τα παιδιά τους και πώς να φερθούν οι ίδιες για να μείνει ο άνδρας ήρεμος. Ενώ η έκρηξη οργής βοηθάει τον άνδρα να ελευθερωθεί, οι εκρήξεις αυτές σημαίνουν για την γυναίκα και τα παιδιά αβεβαιότητα για την προστασία τους. (Χρυσόγονος, 2002)

Μορφές βίας

Σωματική κακοποίηση: σωματική βία με τράβηγμα, τσίμπημα, σπρώξιμο, χαστούκια, χτυπήματα με τα χέρια ή άλλα αντικείμενα, τράβηγμα μαλλιών, δάγκωμα, στρίψιμο χεριού, κλωτσιές, μπουνιές, μαχαίρωμα ή πυροβολισμός. Ακόμα και η απειλή του να επιχειρηθούν τα παραπάνω, αποτελεί σωματική βία. Στη σωματική βία επίσης περιλαμβάνεται η περίπτωση της στέρησης ή απαγόρευσης πρόσβασης σε ιατρικές εγκαταστάσεις για θέματα υγείας (π.χ. φάρμακα, επίσκεψη σε γιατρό, αναπηρική καρέκλα, στέρηση τροφής – ύπνου – βοήθειας) καθώς και η αναγκαστική χορήγηση στο θύμα αλκοόλ ή ναρκωτικών. (Χρυσόγονος, 2002)

Ψυχολογική κακοποίηση: κάποιος που συστηματικά μειώνει τη σύζυγο ή το παιδί, την τρομοκρατεί, την απομονώνει από το κοινωνικό πλαίσιο, διαφθείρει και αρνείται οποιαδήποτε ψυχολογική υποστήριξη. Όλες αυτές οι συμπεριφορές πληγώνουν την αυτοπεποίθηση του θύματος και μπορεί να εκδηλώνονται με συνεχή κακοπροαίρετη κριτική, μείωση (λεκτικά) της αξίας του ατόμου, με χρήση περιγραφών και βρισιών, διακοπή της επικοινωνίας. Επίσης, συνήθως οι δράστες οικογενειακής βίας φυτεύουν στο θύμα τους την αίσθηση του φόβου, απειλώντας με σωματική βία

προς το ίδιο το άτομο ή τα παιδιά, π.χ. απειλώντας να απαγάγουν τα παιδιά ή απειλώντας να κάνουν ζημιές σε περιουσία (π.χ. θα τα σπάσω όλα). (Χρυσόγονος, 2002)

Σεξουαλική κακοποίηση: οποιαδήποτε σεξουαλική επαφή χωρίς τη συναίνεση του θύματος (συμπεριλαμβάνονται και άτομα με προβλήματα υγείας που δεν τους επιτρέπουν να δηλώσουν ότι δεν συναινούν). Εδώ συμπεριλαμβάνεται ο βιασμός από σύζυγο ή ο βιασμός σε ραντεβού, εξαναγκασμός σε πορνεία, εξαναγκασμός για σεξουαλική επαφή με τρίτα πρόσωπα, θωπεία και χρήση πορνογραφικού υλικού. Επίσης, σεξουαλική κακοποίηση θεωρείται και η μείωση της σεξουαλικής αυτοπεποίθησης του θύματος μέσω απρεπούς συμπεριφοράς, σχόλια του τύπου «δεν είσαι σεξουαλική» και ψευδείς κατηγορίες περί απιστίας. (Χρυσόγονος, 2002)

Οικονομική κακοποίηση: Οι δράστες κάνουν ή προσπαθούν να κάνουν το θύμα οικονομικά εξαρτημένο αναλαμβάνοντας τον έλεγχο όλων των χρημάτων του νοικοκυριού και της προσωπικής περιουσίας του θύματος, απαγορεύοντας στο θύμα να εμπλακεί σε οποιαδήποτε δραστηριότητα εκτός σπιτιού (σπουδές, εργασία), ζητούν λεπτομερή περιγραφή των χρημάτων που ξοδεύτηκαν στο σπίτι και συνήθως κατηγορούν το θύμα για κακή διαχείριση ακόμα και αν ξόδεψε τα χρήματα για πραγματικά απαραίτητα πράγματα (π.χ. τρόφιμα). (Χρυσόγονος, 2002)

Δολοφονία: η δολοφονία μέλους της οικογένειας (συνήθως έχουν προηγηθεί άλλες μορφές κακοποίησης). (Χρυσόγονος, 2002)

Για την κακοποιημένη γυναίκα πολλές φορές γεννιέται το ερώτημα, γιατί δεν εγκαταλείπει έναν σύζυγο ή έναν φίλο, ο οποίος την κακοποιεί. Η κακοποιημένη γυναίκα αντιμετωπίζει δύο μεγάλα προβλήματα σε αυτή της την προσπάθεια. Το φόβο και τη ανασφάλεια. Φόβο για τη σωματική ακεραιότητα τη δική της ή των παιδιών της και την έλλειψη χρημάτων για να υποστηρίξει αυτήν ή και τα παιδιά της. Η πιο επικίνδυνη στιγμή στη ζωή μιας κακοποιημένης γυναίκας είναι όταν αυτή προσπαθεί να εγκαταλείψει τον άνδρα που την κακοποιεί. Κάτω από την απειλή της απώλειας του ελέγχου, ο βίαιος άνδρας πιθανόν θα αντιδράσει ακόμη πιο βίαια και μπορεί να φτάσει μέχρι και τη δολοφονία της γυναίκας, που «τόλμησε» να τον εγκαταλείψει. Περισσότερες από τις μισές γυναίκες που έχουν εγκαταλείψει τον «κακοποιητή» τους, αναγκάστηκαν με τη χρήση βίας, να επιστρέψουν. Επίσης, πολλές φορές τα θύματα φτάνουν να έχουν τόσο χαμηλό βαθμό αυτοεκτίμησης, ώστε να αισθάνονται συναισθηματική εξάρτηση από τον άνδρα που τις κακοποιεί. Για ποιό λόγο οι γυναίκες δεν έχουν το θάρρος να διαλύσουν έναν δεσμό, όταν η συμβίωση έχει γίνει ανυπόφορη; Οικονομική και αντικειμενική εξάρτηση (παιδιά), είναι ένας βασικός,

αλλά σε πολλές περιπτώσεις, ανεπαρκής λόγος. Ο βασικός λόγος που δόθηκε από τις γυναίκες, ήταν ο φόβος μήπως χάσουν το σύντροφο και δεν μπορέσουν να τον αντικαταστήσουν. (Χρυσόγονος, 2002)

Η συχνότητα αυτού του υπέρμετρου φόβου για την ενδεχόμενη απώλεια του άνδρα, που έπαιρνε συχνά τις διαστάσεις ενός «τραύματος ανδρικής έλλειψης» και δεν ήταν δεμένος με ένα ορισμένο πρόσωπο, οδήγησε στο ερώτημα για την αξία του γάμου, όπως τη βλέπουν οι γυναίκες και όπως την πραγματοποιούν στη ζωή. Η ταυτότητα της γυναίκας εξηγείται σε μεγάλο βαθμό από τις οικογενειακές και συντροφικές σχέσεις. Μερικές φορές οι γυναίκες δεν αποδέχονται το μέγεθος της απογοήτευσης και προσπαθούν να δώσουν στη ζωή τους την εντύπωση της επιτυχίας. Τονίζουν συχνά ότι στον έξω κόσμο δίνουν την εντύπωση μιας οικογένειας που λειτουργεί κανονικά. Σε άλλες περιπτώσεις είναι η απόκλιση ανάμεσα στις προσδοκίες και στην πραγματικότητα τόσο μεγάλη, ώστε είναι αδύνατη η ενσωμάτωσή της στην εικόνα της πραγματικότητας. Ακόμη και οι γυναίκες που κακοποιήθηκαν επανειλημμένα από τους άνδρες τους, πιστεύουν ότι πρόκειται για μια παροδική κατάσταση, ανεξάρτητη από τη συζυγική σχέση. (Χρυσόγονος, 2002)

Η ιδεολογία της αγάπης και ο εξαναγκασμός για τη δικαίωση των κανόνων της συζυγικής ευτυχίας εμποδίζουν συχνά τις γυναίκες να κρίνουν την κατάστασή τους σύμφωνα με τα προσωπικά τους αισθήματα και όχι με τις απαιτήσεις του έξω κόσμου. Μερικές γυναίκες αντί να ασχοληθούν με τους λόγους που προκαλούν την καταστροφή τους, παίρνουν ηρεμιστικά. Όταν και η φαρμακευτική θεραπεία δεν αρκεί, μπορεί να καταφύγουν στην ψυχιατρική. Ο ορισμός της ανδρικότητας περιορίζεται συχνά στην οικονομική ή επαγγελματική επιτυχία. Για παιδιά, οικογενειακές σχέσεις, σεξουαλικές προσδοκίες του άνδρα, σταθερή συζυγική αρμονία, είναι αρμόδια η γυναίκα. Ο άνδρας κερδίζει χρήματα. (Σκουτέρη-Διδασκάλου, 1991).

Ο George Bernard Shaw γράφει για τις βιαιότητες των ανδρών: «Αν οι άνδρες μετέφεραν τη συμπεριφορά τους στο σπίτι έξω στην κοινωνία, πολύ σύντομα θα έχαναν όλους τους φίλους και τους γνωστούς στον κόσμο. Ακριβώς αυτό συμβαίνει από καιρό σε καιρό. Στο τέλος απομένει μόνο η γυναίκα. Ακόμη και όταν έχει διακοπεί κάθε επαφή με τον πρώην σύζυγο, η γυναίκα εξακολουθεί να θέλει να τον βοηθήσει. Για πολλές γυναίκες η συνέχιση της συζυγικής ζωής μοιάζει με φυλάκιση. Υπολογίζουν μέχρι ποιο χρονικό διάστημα θα πρέπει να εκτελέσουν τα καθήκοντά τους – προπάντων απέναντι των παιδιών. Μένουν σε μια σχέση περιορισμένη, μόνο

από συναίσθηση καθήκοντος ή γιατί δεν έχουν μια εναλλακτική δυνατότητα. (Σκουτέρη-Διδασκάλου, 1991).

Παρόλη τη δυνατότητα επαγγελματικής απασχόλησης της γυναίκας, ο άνδρας παραμένει αρμόδιος για τη συντήρηση της οικογένειας. Σε αντιπαροχή για τη συντήρησή τους από τους άνδρες, οι γυναίκες είναι υποχρεωμένες να προσφέρουν υπηρεσία που δεν είναι καθορισμένη. Στους συζυγικούς καυγάδες αρχίζουν οι άνδρες να υπολογίζουν πόσο τους κοστίζει η γυναίκα τους ως εκείνη τη στιγμή. Αντίθετα, οι υπηρεσίες της γυναίκας για τον άνδρα και την οικογένεια, δεν υπολογίζονται με μισθό. (Σκουτέρη-Διδασκάλου, 1991).

Η έκφραση «συζυγικά καθήκοντα» αποτελεί έναν συγκεντρωτικό ορισμό της εγκατάλειψης της γυναίκας στις διαταγές και στις απαιτήσεις του άνδρα. Η προθυμία των γυναικών να αναγνωρίσουν την ανδρική αυθεντία και τη δύναμη επιβολής των ανδρών στο σεξουαλικό τομέα δεν είναι υπερβολική, αλλά δικαιολογημένη. Οι άνδρες αναγκάζουν τις γυναίκες να προσαρμόζονται στις σεξουαλικές τους αντιλήψεις. Υπάρχουν περιστατικά που προκλήθηκαν μόνο και μόνο επειδή οι γυναίκες έχουν ιδιότητες τις οποίες κατά τη γνώμη του άνδρα δεν θα έπρεπε να έχουν: περηφάνια, αίσθημα αυτο-αξίας, εγωισμό, αγωνιστικό πνεύμα. Αυτό που πρέπει επειγόντως να βελτιωθεί είναι η συμπεριφορά των αστυνομικών που προτιμούν να μην ασχολούνται με ανάλογες καταγγελίες. Η κλασική αντίδραση του αστυνομικού στη γυναίκα που περνάει την πόρτα του αστυνομικού τμήματος για να υποβάλει μήνυση και να ζητήσει βοήθεια και καθοδήγηση είναι «ξέχνα το κυρά μου, ένα χαστουκάκι ήταν, πήγαινε σπιτάκι σου». (Σκουτέρη- Διδασκάλου, 1991)

Το Υπουργείο Δημοσίας Τάξης, ας ξαναδεί την τακτική αντιμετώπισης περιστατικών οικογενειακής βίας και ας δοθούν νέες οδηγίες στους αστυνομικούς, ειδικά τώρα που οι υπηρεσίες του Υπουργείου βρίσκονται σε φάση αναδιοργάνωσης με τη νέα κυβέρνηση. Επίσης, χρειάζεται άμεσα να οργανωθούν και να στελεχωθούν καταφύγια κακοποιημένων γυναικών. Ο στόχος είναι οι κακοποιημένες γυναίκες να μπορούν να φιλοξενηθούν εκεί (μαζί και με τα παιδιά τους) μέχρι να μπορέσουν να σταθούν στα πόδια τους και να ξεκινήσουν από την αρχή. Ένα τέτοιο καταφύγιο θα πρέπει πέρα από στέγη και σίτιση να μπορεί να παρέχει ψυχολογική υποστήριξη, ιατρική φροντίδα, νομικές και κοινωνικές υπηρεσίες που να βοηθούν στην επανένταξη της κακοποιημένης γυναίκας στο κοινωνικό σύνολο, βοηθώντας την να βρει δουλειά και σπίτι ώστε να ξαναρχίσει τη ζωή τη δικής της και των παιδιών της από την αρχή. (Χρυσόγονος, 2002)

Και τέλος, χρειάζεται να αλλάξει άμεσα η νομοθεσία περί ασφαλιστικών μέτρων. Όπως είναι σήμερα η κατάσταση, η όλη διαδικασία κοστίζει χρήματα που μπορεί κάποια κακοποιημένη γυναίκα να μην έχει και που επιπλέον παίρνει πολύ χρόνο. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης θα πρέπει άμεσα να ασχοληθεί με αυτό το θέμα. Άνδρες ή γυναίκες, αν αντιληφθείτε κάποια περίπτωση γυναίκας που κακοποιείται μην μένετε θεατές. Παλέψτε την αδιαφορία και το «ου μπλέξεις», που τόσο χαρακτηρίζει την κοινωνία μας και βοηθήστε τη γυναίκα αυτή. Δείξτε κατανόηση, προσφέρετε βοήθεια και συμπαράσταση. Ενημερώστε την για το που μπορεί να απευθυνθεί και αν εκείνη δεν μπορεί να το κάνει, ενημερώστε εσείς τις αρμόδιες υπηρεσίες για λογαριασμό της. Μιλήστε μαζί της για το πρόβλημα που αντιμετωπίζει, μην την πιέσετε όμως να μιλήσει αν δεν νιώθει έτοιμη, θα το κάνει όταν σας εμπιστευθεί. Το βασικό όπλο μιας γυναίκας σε αυτή την κατάσταση είναι να ξαναβρεί την αυτοπεποίθησή της και να εμπιστευθεί και πάλι τον εαυτό της και τις δυνάμεις της. Μόνο τότε θα βρει το κουράγιο να φύγει. Και το να τη βοηθήσετε να ξαναβρεί τις δυνάμεις της είναι ό,τι πιο πολύτιμο μπορείτε να της δώσετε.(Courrier, 1995)

Προσφέρετε όση υλική βοήθεια μπορείτε, φιλοξενία, χρήματα, δουλειά. Συνοδέψτε την όταν θα πάει να ζητήσει βοήθεια από τις υπηρεσίες ή όταν θα πάει να καταγγείλει ξυλοδαρμό στην αστυνομία ή στον εισαγγελέα ή ακόμα κι όταν θα απευθυνθεί σε δικηγόρο. Αν είστε αυτόπτης μάρτυρας, μη διστάσετε να καταθέσετε. Η κατάθεσή σας θα είναι απίστευτα χρήσιμη όταν θα εκδικαστεί το διαζύγιο ή τυχόν ασφαλιστικά μέτρα, είναι χρέος σας να καταγγείλετε αυτό που είδατε. Είναι χρέος όλων μας να φωνάζουμε, να σταματήσουμε να δεχόμαστε τη βία μέσα στην οικογένεια σαν αναγκαίο κακό. Δεν είναι απλώς ότι η καημένη η Ελένη ήταν άτυχη! Σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας, μια στις πέντε γυναίκες ζει με έναν βίαιο σύζυγο. Κι αυτό το νούμερο αφορά στην Ελλάδα και είναι ίσως υποτιμημένο καθώς δεν καταγγέλλονται παρά μόνο ελάχιστες από τις περιπτώσεις συζυγικής βίας.(Courrier, 1995)

Οι κατευθυντήριες Αρχές θα πρέπει να αναλάβουν προγράμματα, σε σχέση με:

- Την ίση συμμετοχή ανδρών και γυναικών, αγοριών και κοριτσιών κατά το σχεδιασμό, την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των προγραμμάτων.
- Τις συντονισμένες και πολύ επίπεδες δράσεις από όλους τους φορείς.
- Την προσπάθεια προσαρμογής και ενσωμάτωσης δράσεων.
- Την απόδοση ευθυνών σε όλα τα επίπεδα.

Όσον αφορά τα άτομα, να παρέχεται:

- Διασφάλιση της σωματικής ασφάλειας των θυμάτων.
- Διασφάλιση απορρήτου.
- Σεβασμός των επιθυμιών, των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των θυμάτων και φροντίδα για την προώθηση των συμφερόντων των παιδιών κατά τη λήψη αποφάσεων, σχετικά με τους πιο κατάλληλους τρόπος πρόληψης ή αντίδρασης σε περιπτώσεις σεξουαλικής βίας και βίας που βασίζεται στο φύλο.
- Μη διάκριση.(Courrier, 1995)

Και τέλος σε σχέση με τα μεμονωμένα άτομα:

- Εξασφαλίστε τη σωματική ασφάλεια των θυμάτων και των οικογενειών τους ανά πάσα στιγμή. Μη ξεχνάτε ότι τα θύματα μπορεί να είναι τρομοκρατημένα και να χρειάζονται διαβεβαιώσεις για την προσωπική τους ασφάλεια. Όπως και να έχει, πρέπει να εξασφαλίσετε αν τα θύματα δεν πρόκειται να υποστούν άλλο κακό, από το θύτη ή από άλλα μέλη της κοινότητας. Αν χρειαστεί, μη διστάσετε να ζητήσετε βοήθεια από την αστυνομία ή άλλες αρχές ασφαλείας. Φροντίστε επίσης για τη φυσική ασφάλεια των ατόμων που βοηθάνε τα θύματα, όπως μελών οικογένειας, προσωπικού κοινωνικών υπηρεσιών και υπαλλήλων ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης.(Courrier, 1995)

Σεβαστείτε το απόρρητο των θυμάτων και των οικογενειών τους. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να μοιράζεστε μόνο τις απαραίτητες πληροφορίες, που θα έχουν εγκρίνει τα θύματα, με τους φορείς εκείνους που συμμετέχουν στην παροχή βοήθειας. Πρέπει, επίσης, να σεβαστείτε και το απόρρητο του θύτη. Οποιαδήποτε πληροφορία περιέχει το όνομα του θύματος δεν επιτρέπεται να κοινοποιείται. Πληροφορίες που αφορούν τα θύματα μπορούν να μοιράζονται με τρίτους, μονάχα έπειτα από ρητή και έγγραφη συναίνεση των θυμάτων. Κάθε γραπτή πληροφορία πρέπει να κρατείται σε ασφαλή, κλειδωμένα αρχεία. Σε περίπτωση που χρειαστεί να δημοσιοποιηθούν κάποιες πληροφορίες ή στατιστικά στοιχεία, την άδεια για αποδέσμευση τέτοιων πληροφοριών πρέπει να έχει μονάχα ένας υπάλληλος του οργανισμού. Αυτό το άτομο πρέπει να δίνει μόνο γενικές πληροφορίες για το θύμα, παρακρατώντας οποιοδήποτε προσωπικό του στοιχείο (όνομα, διεύθυνση κ.τλ.). Το προσωπικό που ασχολείται άμεσα με υποθέσεις σεξουαλικής βίας και βίας που βασίζεται στο φύλο πρέπει να υπογράφει όρο εχεμύθειας.(<http://www.kethi.gr>)

Μερικές φορές, μπορεί να χρειάζεται η παρουσία διερμηνέων ή μεταφραστών κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων με θύματα. Σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι κα-

λύτερο να επιλέγονται μεταφραστές εκτός της κοινότητας και να τους παρέχονται συγκεκριμένες οδηγίες για τη δουλειά τους. Δεδομένου ότι έμπειροι και ανεξάρτητοι διερμηνείς/μεταφραστές δεν είναι πάντα διαθέσιμοι, οι οργανισμοί πρέπει να διαθέτουν τους απαραίτητους οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους για τη διασφάλιση κατάλληλων υπηρεσιών διερμηνείας ή μετάφρασης. (<http://www.kethi.gr>)

Όλες οι δράσεις πρέπει να κατευθύνονται από σεβασμό για τις επιθυμίες, τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των θυμάτων.

- Διεξάγετε τις συνεντεύξεις σε ιδιωτικούς χώρους και, όπου είναι δυνατόν, με μεταφραστές του ίδιου φύλου.
- Προσπαθείτε πάντα να πραγματοποιείτε τις συνεντεύξεις και τις εξετάσεις με προσωπικό του ίδιου φύλου με το θύμα (π.χ. υπάλληλος γυναίκα να παίρνει συνέντευξη από θύμα γυναίκα).
- Να ακούτε προσεκτικά.
- Μην έχετε επικριτική συμπεριφορά.
- Να είστε υπομονετικοί. Μην πιέζετε για παραπάνω πληροφορίες αν το θύμα δεν είναι έτοιμο να μιλήσει για την εμπειρία του.
- Να κάνετε στα θύματα μόνο σχετικές ερωτήσεις.
- Η παρθενιά ή όχι του θύματος είναι ένα θέμα που πρέπει να συζητηθεί.
- Αποφύγετε να ζητάτε από το θύμα να επαναλαμβάνει την ιστορία του σε πολλαπλές συνεντεύξεις.
- Μη γελάτε ή μη δείχνετε κάποιο είδος ασέβειας ως προς το άτομο, την κουλτούρα του, την οικογένειά του ή την κατάστασή του.
- Όταν δεν υπάρχει κατάλληλο άτομο για την πραγματοποίηση της συνέντευξης, το θύμα πρέπει να παραπέμπεται στους αρμόδιους φορείς.
- Ρωτήστε προσωπικά το θύμα αν επιθυμεί ο σύντροφός του να είναι παρών κατά τη διεξαγωγή της συνέντευξης. (<http://www.kethi.gr>)

Αν το θύμα είναι παιδί, η αρχή των βέλτιστων συμφερόντων του παιδιού πρέπει να διέπει όλες τις αποφάσεις σχετικά με το είδος της παρεχόμενης φροντίδας και υποστήριξης. Μη διάκριση. Κάθε ενήλικος ή παιδί, ανεξαρτήτως φύλου, πρέπει να λαμβάνει ίση φροντίδα και υποστήριξη. Όλα τα θύματα ή επιζώντες πρέπει να έχουν ίση και δίκαιη μεταχείριση ανεξαρτήτως φυλής, θρησκείας, εθνικότητας ή σεξουαλικής προτίμησης. Ο όρος φορείς αναφέρεται σε ιδιώτες, ομάδες, οργανώσεις και ιδρύματα που σχετίζονται με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σεξουαλικής βίας και της βίας που βασίζεται στο φύλο. (<http://www.kethi.gr>)

Οι κακοποιημένες γυναίκες μπορούν να απευθυνθούν στους παρακάτω φορείς:

- Γραμμή SOS της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (210-3220900).
- Κέντρα υποδοχής κακοποιημένων γυναικών (Γ.Γ.Ι.):
Αθήνα: 210-5235318 και 210-5235250
Πειραιάς: 210-4112091 και 210-4129101.
- Δίκτυο για την καταπολέμηση της ανδρικής βίας κατά των γυναικών: 210-3828126.
- Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της γυναίκας ή βοήθεια για τη βία μέσα στην οικογένεια: 210-3616232
- Γυναικεία Ομάδα Αυτοάμυνας: 210-5221101 και 210-5316467.
- Ιατροδικαστική Υπηρεσία Αθήνας: Ακαδημίας 60, τηλ.: 210-3613340
- Ιατροδικαστική Υπηρεσία Πειραιά: Γούναρη 31, τηλ.: 210-4177876 (<http://ww.kethi.gr>).

5.2 Τα αίτια της βίας

Σε έρευνες διαπιστώθηκε ότι τα πιο επιθετικά άτομα προέρχονταν από βίαιο οικογενειακό περιβάλλον. Ένα μεγάλο ποσοστό των επιθετικότερων νέων (75%) είχαν κακοποιηθεί από τους γονείς τους, ενώ πάρα πολλά ήταν μάρτυρες σκηνών βίας μέσα στο σπίτι. Οι μελέτες δείχνουν ότι οι ατομικές εμπειρίες του κάθε ατόμου επηρεάζουν τον εγκέφαλό του. «Οι εμπειρίες μπορούν να δημιουργήσουν νευρικά κανάλια επικοινωνίας μέσα στον εγκέφαλο», τονίζει ο Ervin. Αυτό σημαίνει ότι ο ηθικός αυτουργός της βίας μπορεί μερικές φορές να είναι οι κοινωνικές επιδράσεις του περιβάλλοντος. Οι έρευνες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η επιθετικότητα μαθαίνεται μέσα από τη διαδικασία της μίμησης προτύπων. Τα στοιχεία των ερευνών των σχετικών με τη μίμηση προτύπων υπογραμμίζουν τον τεράστιο ρόλο που παίζει η οικογένεια στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς. (<http://www.ekka.gr>)

Σύμφωνα με επιδημιολογικές μελέτες που πραγματοποιήθηκαν ανά χώρα για κακοποιημένες γυναίκες, η Ελλάδα κατέχει την ενδέκατη θέση με ποσοστό περίπου 6% των γυναικών να ομολογούν πως έχουν υποστεί κάποιου είδους κακοποίηση. Στις πρώτες θέσεις βρίσκονται η Ιαπωνία (77%) και η Τουρκία (60%), ενώ στο σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μία στις πέντε γυναίκες υφίσταται, στη διάρκεια της ζωής της, βιαιότητες που ασκούνται από το σύζυγο ή τον σύντροφό της. Η ενδοοικογενειακή βία είναι διαδεδομένη στην Ελλάδα, σε όλες τις κοινωνικές

και εθνοτικές ομάδες. Ωστόσο, δεν υπάρχει ειδική νομοθεσία που να προστατεύει τις γυναίκες κατά της βίας στα σπίτια τους ή που να λαμβάνει υπόψη την ειδική σχέση και εξάρτηση που υπάρχει ανάμεσα στο θύμα και στο δράστη. Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι οι Αρχές βλέπουν την ενδοοικογενειακή βία σαν ιδιωτική υπόθεση, έχει παίξει καθοριστικό ρόλο για το μεγάλο ποσοστό ατιμωρησίας που απολαμβάνουν οι δράστες τέτοιων πράξεων. (<http://www.ekka.gr>)

Η βία κατά των γυναικών δυστυχώς παίρνει διάφορες μορφές, όπως:

- Βία μέσα στο σπίτι (ο ξυλοδαρμός των συζύγων είναι η πιο διαδεδομένη μορφή βίας).
- Βιασμός.
- Εμπορία γυναικών και κοριτσιών, εξαναγκαστική πορνεία.
- Βία σε περιόδους ενόπλων συγκρούσεων (όπως οι δολοφονίες, οι συστηματικοί βιασμοί, η σεξουαλική δουλεία και οι εξαναγκαστικές εγκυμοσύνες).
- Φόνοι τιμής.
- Βία που σχετίζεται με την προίκα.
- Θανάτωση θηλυκών βρεφών και επιλογή φύλου στα έμβρυα προς όφελος των αρσενικών βρεφών.
- Ακρωτηριασμός των γυναικείων γεννητικών οργάνων [σύμφωνα με το Ταμείο του Ο.Η.Ε., για τον πληθυσμό (UNFRA), υπολογίζεται ότι 85 ως 114 εκατομμύρια γυναίκες και κορίτσια – οι περισσότερες από τις οποίες ζουν στην Αφρική, στη Μέση Ανατολή και την Ασία – έχουν υποστεί ακρωτηριασμό των γεννητικών τους οργάνων) και άλλες επιβλαβείς πρακτικές και παραδόσεις. (<http://www.ekka.gr>)

Οφείλουμε ταυτόχρονα να υπογραμμίσουμε ότι η βία δεν είναι μόνο σωματική αλλά και ψυχολογική πολλές φορές. Όταν, για παράδειγμα, ο σύντροφός της την ελέγχει ή κατακρίνει τις σχέσεις της με άλλους ανθρώπους, όταν την απομονώνει κοινωνικά από φίλους και συγγενείς, την υποτιμά συστηματικά, την εκβιάζει ή την εξευτελίζει, τότε παραβιάζει τις ατομικές της ελευθερίες. Η οικονομική εξάρτηση από το συχνά αποκαλούμενο ως «ισχυρό φύλο» αποτελεί επίσης βίαιη πράξη. Όταν ο σύντροφος απαιτεί τον απόλυτο έλεγχο των εσόδων και των εξόδων της γυναίκας και της αφαιρεί το δικαίωμα να διαχειρίζεται μόνη της τον μισθό της ή το μερίδιο που της αναλογεί από τα έσοδα του σπιτιού, τότε η γυναίκα χάνει την αυτονομία της. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Η ψυχολογική ή η οικονομική βία δεν καταλήγουν πάντα και σε σωματική, που αποτελεί την πιο φανερή και πιο επικίνδυνη μορφή βίας, τόσο για τη σωματική ακεραιότητα όσο και για την ίδια τη ζωή των γυναικών που πέφτουν θύματά της. Το βέβαιον, πάντως, είναι πως μια σωματικά κακοποιημένη γυναίκα έχει σίγουρα κακοποιηθεί και ψυχολογικά. Οι άνδρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους ανήκουν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα (με υπαρκτό το ενδεχόμενο εκείνοι που ανήκουν στα ανώτερα στρώματα να έχουν τρόπο να καλύπτονται και έτσι να μην καταγγέλλονται αυτά τα περιστατικά) και συχνά χρησιμοποιούν σαν πρόσχημα για την ανάρμοστη συμπεριφορά τους την κατανάλωση αλκοόλ ή ακόμα και παραισθησιογόνων ουσιών. Το ποτό ή τα ναρκωτικά προσφέρουν απλώς ένα καλό άλλοθι για να απαλλαγούν οι άνδρες από την ευθύνη τους. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Οι άνδρες που κακοποιούν τις συντρόφους τους συχνά έχουν πέσει και οι ίδιοι θύματα κακοποίησης στην παιδική τους ηλικία ή έχουν υπάρξει μάρτυρες ως παιδιά της κακοποίησης της μητέρας τους από τον πατέρα τους. Αρκετά συχνά μάλιστα, οι άνδρες αυτοί πάσχουν από διαταραχές της προσωπικότητας. Ο Αλέν Λεγκράν, ψυχαναλυτής και υπεύθυνος έρευνας για τους θύτες, εξηγούσε στη γαλλική εφημερίδα «Le Monde» της 12ης Αυγούστου 2002 ότι «ο βίαιος άνδρας, ανεξάρτητα από το κοινωνικό ή πολιτιστικό επίπεδο, αισθάνεται ότι απειλείται. Σε μια συνηθισμένη κατάσταση σύγκρουσης θα αισθανθεί ότι αμφισβητείται πλήρως. Θα αισθανθεί ότι απειλείται από το γεγονός ότι δεν ελέγχει πλέον τη γυναίκα και κακοποιώντας τη θα νιώσει ότι ανακτά τον έλεγχο. Σε αυτό το είδος σχέσεων, η γυναίκα δεν είναι αντικείμενο του πόθου, αλλά αντικείμενο της ανάγκης. Ο άντρας πιστεύει ότι βρίσκεται σε μια κατάσταση επιβίωσης: ή εκείνη ή αυτός».(Τσιγκρής, 2002)

Σε όλες σχεδόν τις ανθρώπινες κοινωνίες από τα πολύ παλιά χρόνια, η γυναίκα βρισκόταν υπό το ζυγό του άνδρα ο οποίος, μέσα από το θεσμό του γάμου μπορούσε να διαπράξει σχεδόν κάθε είδους βιαιότητα, χωρίς να διατρέχει τον κίνδυνο να διωχθεί ποινικά. Το ανώτατο δικαστήριο του Μισισσιπή γύρω στο 1824 έδινε το δικαίωμα στον άνδρα να κακοποιεί τη γυναίκα του, εφόσον τηρούσε ορισμένες προδιαγραφές συμπεριφοράς. Για παράδειγμα, μπορούσε να τη φτύσει, να της τραβήξει τα μαλλιά, να την κλωτσήσει ή να την πετάξει στο έδαφος, αλλά δεν είχε το δικαίωμα να τη σκοτώσει. Παράλληλα στο Αγγλικό δίκαιο της ίδιας περιόδου, δινότανε στον άνδρα το δικαίωμα να κακοποιεί τη γυναίκα του, με την προϋπόθεση ότι η βέργα του ξυλοδαρμού δεν θα ξεπερνούσε σε πάχος τη διάμετρο του αντίχειρα του άνδρα. Αυτός ο νόμος έμεινε γνωστός ως «ο νόμος του αντίχειρα»!!!(Τσιγκρής, 2002)

Η πιο κοινή αιτία κακής συμπεριφοράς από την πλευρά των ανδρών, είναι η ανάγκη τους να κακομεταχειρίζονται τις γυναίκες τους για να αποκαταστήσουν το Εγώ τους. Ακόμη και οι άνδρες που συνηθίζουν να ταπεινώνουν τις συζύγους ή τις κοπέλες τους σπάνια συνειδητοποιούν γιατί το κάνουν αυτό. Βέβαια, η βία δεν περιορίζεται στις χαμηλότερες τάξεις. Υπάρχουν και πλούσιοι άνδρες και ευυπόληπτοι πολίτες που δέρνουν τις γυναίκες τους. Οι οικονομικά επιτυχημένοι άνδρες θεωρούν πολλές φορές τις γυναίκες τους «κτήμα» τους και θέλουν να τις έχουν υπό τον απόλυτο έλεγχό τους. Πολλές φορές ακούγεται η κατηγορία εναντίον των γυναικών ότι αυτές προκαλούν την κακοποίησή τους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να τις κάνει να ντρέπονται, να αρνούνται ότι έχουν κακοποιηθεί και να μειώνεται η αυτοεκτίμησή τους. Ο δράστης διαιωνίζει την αντίληψή του ότι μπορεί να δέρνει τη γυναίκα του, αν εκείνη κάνει κάτι που τον εξοργίζει. Αυτή βέβαια η ιδεολογία της ευθύνης του θύματος οδηγεί στον παραμερισμό του κύριου ζητήματος που είναι η απόρριψή της βίας ως αποδεκτής συμπεριφοράς. (<http://www.kethi.gr>)

Μια άλλη αιτία που οδηγεί τους άνδρες να κακοποιούν τις γυναίκες είναι το ποτό. Το ποτό φαίνεται να δίνει μια αίσθηση δύναμης στους άνδρες, ενώ στις έρευνες οι πιο βίαιες κακοποιήσεις γίνονταν από τους άνδρες που έπιναν συνέχεια. Το αλκοόλ επίσης είναι πιθανόν να μεταβάλλει τη χημεία του εγκεφάλου με αποτέλεσμα να οδηγεί στη βία. Επίσης πολλές φορές οι άνδρες χωρίς δύναμη προσπαθούν να βρουν την αυτοεκτίμησή τους μέσα στο «κάστρο» τους – το σπίτι τους – όπου εξασκώντας κάποιο έλεγχο, αισθάνονται σημαντικοί. Η ανεργία είναι ένας παράγοντας που αυξάνει σημαντικά τη συχνότητα κακοποίησης και χρήση σωματικής βίας από τους άνδρες στις γυναίκες. Η ανεργία αυξάνει σημαντικά τη βία στα σπίτια γιατί επιβαρύνει το στρες στην οικογένεια. «Σπάστε τη σιωπή!». Όσο και αν ακούγεται παράδοξο, ο μεγαλύτερος εχθρός μιας γυναίκας που κακοποιείται με οποιονδήποτε τρόπο δεν είναι ο σύντροφός της, ούτε καν τα ξύλα, τα εργαλεία και τα άλλα αντικείμενα που πολλοί μεταχειρίζονται για να την «υποτάξουν». Αδίσταχτοι εχθροί της είναι η ντροπή και ο φόβος για τις αντιδράσεις του κοινωνικού περιγυρου. (<http://www.kethi.gr>)

Η σιωπή λοιπόν αρχίζει να σπάει και είναι καιρός να πάψουμε όλοι να ανεχόμαστε την άσκηση βίας σε βάρος των γυναικών. «Η ανοχή είναι συνενοχή», άλλωστε, όπως σωστά τονίζει η Γενική Γραμματεία για θέματα Ισότητας του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης. (Τσιγκρής, 2002).

Η αύξηση της βίας μέσα στις οικογένειες οφείλεται στην αλλαγή τρόπου ζωής και στις απαιτήσεις της εποχής μας. Είναι το άγχος της καθημερινότητας, το στρες, η ακριβή ζωή και η αποξένωση από τον διπλανό του έχουν φέρει τον άνθρωπο σε απόγνωση και τον έχουν οδηγήσει στο να ξεσπά στο εσωτερικό της οικογένειας. Ο σύγχρονος άντρας συχνά αισθάνεται ότι απειλείται, ανεξάρτητα από το κοινωνικό ή πολιτιστικό επίπεδο. Μεγαλωμένος μέσα σε ένα φαλλοκρατικό περιβάλλον δεν μπορεί να συνειδητοποιήσει τη νέα θέση της γυναίκας και δε βλέπει ως ισότιμη την ύπαρξή της δίπλα του. (Τσιγκρής, 2002)

Η κακοποίηση δεν μπορεί να αποδοθεί στην οικονομική θέση ή στο μορφωτικό επίπεδο. Έχει φανεί ότι οι άντρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους ανήκουν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα. Ο μύθος ότι η κακοποιημένη γυναίκα είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου δεν επιβεβαιώνεται, αφού γνωρίζουμε ότι 7 στις 10 γυναίκες είναι Δευτεροβάθμιας, Τεχνολογικής ή Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Άξιο προσοχής είναι ότι 3 στις 10 γυναίκες –θύματα ενδοοικογενειακής βίας είναι Τεχνολογικής ή Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και επίσης 3 στις 10 είναι υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Παράλληλα, μια γυναίκα μπορεί να υπάρξει θύμα κακοποίησης ανεξαρτήτως της οικονομικής της κατάστασης. 6 στις 10 γυναίκες που υπέστησαν κακοποίηση και προσήλθαν στα Συμβουλευτικά Κέντρα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας ανέφεραν ότι βρίσκονται σε μέτρια ή καλή οικονομική κατάσταση. (Τσιγκρής, 2002)

Από την άλλη συχνά χρησιμοποιείτε σαν πρόσχημα για την ανάρμοστη συμπεριφορά η κατανάλωση αλκοόλ ή παραισθησιογόνων ουσιών. Η κατανάλωση αλκοόλ ή η χρήση τοξικών ουσιών σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί την κύρια αιτία εκδήλωσης βίας. Το ποτό ή τα ναρκωτικά προσφέρουν απλώς ένα καλό άλλοθι για να απαλλαγούν οι δράστες από την ευθύνη τους. Ωστόσο μπορεί σε κάποιες περιπτώσεις να επιδρά έμμεσα στην εκδήλωσή της. 6 στους 10 δράστες ενδοοικογενειακής βίας δεν κάνουν χρήση ουσιών. Όσοι κακοποιούν συντρόφους συχνά έχουν πέσει και οι ίδιοι θύματα κακοποίησης στην παιδική τους ηλικία ή έχουν υπάρξει μάρτυρες ως παιδιά της κακοποίησης της μητέρας τους από τον πατέρα τους. Αρκετά συχνά μάλιστα αυτοί πάσχουν από διαταραχές της προσωπικότητας. Ακόμα και σήμερα, πάρα πολλές γυναίκες συνεχίζουν να μένουν εγκλωβισμένες σε μια αφόρητη κατάσταση πόνου, ενοχών, άγνοιας και φόβου, με αποτέλεσμα να διαιωνίζουν το πρόβλημα και να υποφέρουν τόσο αυτές, όσο και τα παιδιά τους. (Τσιγκρής, 2002)

Η ενδοοικογενειακή βία αφορά τη βίαιη συμπεριφορά μεταξύ των συζύγων, τη συζυγική κακομεταχείριση, αλλά συμπεριλαμβάνει και τις περιπτώσεις των ζευγα-

ριών που συγκατοικούν ή βρίσκονται σε σχέση. Κακοποιημένη θεωρείτε μια γυναίκα που υφίσταται κατ' εξακολούθηση σωματική ή ψυχολογική βία, από έναν άντρα ο οποίος την εξαναγκάζει να ακολουθεί τις επιθυμίες του, χωρίς να ενδιαφέρεται για τα δικαιώματά της.(Τσιγκρής, 2002)

5.3 Η λεκτική βία

Η λεκτική επιθετικότητα, η πρόκληση ψυχικής οδύνης με τη βοήθεια του λόγου, αποτελεί την πιο διαδεδομένη μορφή, με την οποία εκδηλώνεται η επιθετική συμπεριφορά. Η πρόκληση (ατομική ή συλλογική) για έναρξη εχθροπραξιών, τα πολεμικά τραγούδια πριν από τη μάχη και οι πολεμικές κραυγές κατά τη διάρκειά της, οι ύβρεις, οι κατάρες και οι διαπληκτισμοί, οι ψευδείς διαδόσεις, η περιφρόνηση, τα υπονοούμενα αποτελούν μερικές από τις πιο γνωστές μορφές λεκτικής επιθετικότητας. Όλοι γνωρίζουμε τη λαϊκή παροιμία: «Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει». Στην περίπτωση της λεκτικής επιθετικότητας, το εκφραζόμενο συναίσθημα δεν καθορίζεται μόνο από την έννοια των λέξεων, αλλά πολύ περισσότερο από τον τόνο της φωνής (άγριο, διστακτικό, προσεκτικό, σκεπτικό κ.λπ.), αλλά και από τις ανάλογες χειρονομίες που συνοδεύουν πάντα τη λεκτική επιθετικότητα.(Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, 1998)

5.4. Τα χαρακτηριστικά των βίαιων ανδρών και των κακοποιημένων γυναικών

Ένα μεγάλο ποσοστό ανδρών που δέρνουν τη γυναίκα τους, προέρχονται από σπίτια στα οποία τους κακομεταχειρίζονταν όσο ήταν παιδιά και ο πατέρας τους, χτυπούσε τη μητέρα τους. Θα έλεγε κανείς ότι στην παιδική τους ηλικία οι άνδρες μαθαίνουν από τα άτομα που παρουσιάζουν κακή και βίαιη συμπεριφορά και που μερικές φορές τους κακομεταχειρίζονται και αυτούς, ότι η βία είναι η κατάλληλη συμπεριφορά για έναν άνδρα. Οι άνδρες που κακοποιούν τις γυναίκες τους, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των κακοποιημένων γυναικών, έχουν μερικά κοινά χαρακτηριστικά:

- α) έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση,
- β) πιστεύουν στην παραδοσιακή υπεροχή των ανδρών και στον στερεότυπο ρόλο μέσα στην οικογένεια,

- γ) κατηγορούν άλλους για τις πράξεις τους,
- δ) ζηλεύουν παθολογικά,
- ε) παρουσιάζουν μια διπλή προσωπικότητα,
- στ) έχουν έντονες αντιδράσεις στρες, που προσπαθούν να το αντιμετωπίσουν πίνοντας και δέροντας τις γυναίκες τους,
- ζ) συχνά χρησιμοποιούν το σεξ σαν μια βίαιη πράξη για να αυξήσουν την αυτοεκτίμησή τους και το χλωμό ανδρισμό τους,
- η) δεν πιστεύουν πως η βίαιη συμπεριφορά τους θα έχει αρνητικές επιπτώσεις.
Αντίστοιχα, οι κακοποιημένες γυναίκες έχουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά:
 - α) μικρή αυτοεκτίμηση,
 - β) δείχνουν παθητικότητα προς το κοινωνικό περιβάλλον, αλλά έχουν τη δύναμη να αντιμετωπίζουν το προσωπικό τους περιβάλλον έτσι, που να αποφεύγουν μεγαλύτερη κακοποίηση ή/και δολοφονία,
 - γ) έχουν έντονες αντιδράσεις λόγω στρες, με ψυχοσωματικά συμπτώματα,
 - δ) πιστεύουν πως κανείς δεν μπορεί να τους βοηθήσει να λύσουν τα προβλήματά τους, εκτός από τον εαυτό τους.(Κολλοντάι, 1987)

Οι ειδικοί έχουν χωρίσει σε δύο κατηγορίες τη συμπεριφορά των ανδρών που κακοποιούν τις γυναίκες τους. Τους παρομοιάζουν με κόμπρα ή με μπουλντόγκ. Στον τύπο που χαρακτηρίζεται σαν μπουλντόγκ οι άνδρες ενεργούν βίαια κατά των γυναικών που αγαπούν από συναισθηματική εξάρτηση και το φόβο της εγκατάλειψης. Είναι ζηλιάρηδες και θέλουν να ελέγχουν όλες τις κινήσεις της γυναίκας, με την οποία συνδέονται συναισθηματικά. Είναι δύσπιστοι, βλέπουν την απειλή της απιστίας παντού και όταν ξεσπάσουν, χάνουν τον έλεγχο, μη μπορώντας να ελέγξουν το θυμό τους. Από την άλλη μεριά, τα άτομα με την ψυχολογία της κόμπρας είναι ψυχροί υπολογιστές, δεν εξαρτώνται τόσο συναισθηματικά, αλλά παρουσιάζουν υψηλό δείκτη αντικοινωνικής, εγκληματικής και σαδιστικής συμπεριφοράς. Η βίαιη συμπεριφορά των ατόμων αυτών πηγάζει από την ανάγκη που νιώθουν, τα άτομα αυτά να εξουσιάζουν τα πάντα, ότι είναι αυτά τα αφεντικά και ενεργούν με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτό να γίνεται απόλυτα φανερό και στις συντρόφους τους. Εκτός από αυτές τις διαφορές στη συμπεριφορά των δύο αυτών τύπων ανδρών, υπάρχουν και διαφορές φυσιολογίας. Έρευνες στο εργαστήριο έδειξαν ότι τα άτομα χαρακτηρισμένα σαν μπουλντόγκ, όταν άρχισαν να εκδηλώνουν το θυμό τους, είχαν αυξημένο καρδιακό ρυθμό και μια γενική οργανική διέγερση. Εκείνο που προκάλεσε έκπληξη ήταν ότι τα άτομα χαρακτηρισμένα σαν κόμπρα ηρεμούσαν απότομα όταν η διέγερ-

ση ξεπερνούσε κάποιο όριο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα όταν η αστυνομία καλείται σε βίαια επεισόδια, στα οποία μετέχει άτομο χαρακτηρισμένο σαν κόμπρα, είναι πολύ πιθανόν να βρει μια γυναίκα με υψηλό βαθμό νευρικής διέγερσης και έναν άνδρα ήρεμο και απόλυτα ελεγχόμενο στη συμπεριφορά του, ο οποίος θα κατηγορεί τη γυναίκα του για το επεισόδιο. Αυτό μερικές φορές οδηγεί στη σύλληψη λάθος ατόμου. (Κολλοντάι, 1987)

Μερικά στοιχεία που είναι πιθανόν ότι μπορεί να χαρακτηρίζουν ένα δράστη:

- α) έχει πει ποτέ πως τον είχαν κακομεταχειριστεί οι γονείς του όταν ήταν μικρός;
 - β) η μητέρα του είχε κακοποιηθεί από τον πατέρα του;
 - γ) έχει φερθεί ποτέ βίαια απέναντι σε άλλα άτομα;
 - δ) ασχολείται με τα όπλα και τα χρησιμοποιεί για να προστατευτεί από άλλα άτομα;
 - ε) χάνει εύκολα την ψυχραιμία του;
 - στ) εκτονώνει συχνά το θυμό του πάνω σε αντικείμενα;
 - ζ) δείχνει μεγάλη ζήλια όταν δεν είσαστε μαζί του;
 - η) πίνει πολλά οινοπνευματώδη ποτά;
 - θ) ζητά να είσαστε πάντα μαζί ή να ξέρει πάντοτε που είσαστε;
 - ι) εξαγριώνεται όταν δεν ακούτε τις συμβουλές του;
 - ια) φοβάστε καθόλου όταν αγριεύει μαζί σας;
 - ιβ) πιστεύει απόλυτα στο στερεότυπο ρόλο των δύο φύλων;
 - ιγ) ζητά ποτέ τη γνώμη σας ή έχει πάντα μόνο αυτός δίκιο;
- (Κολλοντάι, 1987).

5.5. Η βία και ο βιασμός

Η 26η Νοεμβρίου έχει οριστεί ως η Παγκόσμια Ημέρα κατά της βίας των γυναικών. Η σεξουαλική κακοποίηση των γυναικών σε όλες τις μορφές της, η εγκληματική κακοποίηση γιατί περί εγκλήματος πρόκειται, είναι πανάρχαιο φαινόμενο και ακόμη και σήμερα, αυξάνεται ραγδαία και θεωρείται ταμπού από μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού. Εξαιτίας αυτού, οι έρευνες που πραγματοποιούνται κατά καιρούς δεν μπορούν να θεωρηθούν ολοκληρωμένες και πλήρεις. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα των ερευνών μαρτυρούν ότι έχουμε μπροστά μας ένα μεγάλο κοινωνικό πρόβλημα που δεν αντιμετωπίζεται από την πολιτεία σε ικανοποιητικό βαθμό. Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουμε στα χέρια μας, κάθε χρόνο διαπράττονται στην Ελ-

λάδα 4500 βιασμοί, από τους οποίους οι 270 γίνονται γνωστοί στην αστυνομία, οι 183 καταλήγουν σε σύλληψη κάποιου υπόπτου, οι 47 φθάνουν στο ακροατήριο για να εκδικαστούν κατόπιν άσκησης ποινικής δίωξης, οι 20 καταλήγουν σε καταδικαστική απόφαση και, τελικά, σε λιγότερους από 10 βιασμούς επιβάλλεται στο δράστη η ποινή στέρησης της ελευθερίας πάνω από 5 χρόνια. Επίσης, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι οι δράστες είναι κυρίως άνδρες και τα περισσότερα περιστατικά διαπράττονται στην επαρχία. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Ένας βιασμός που σπάνια καταγγέλλεται είναι ο βιασμός από το σύζυγο. Παραδοσιακά, η απαίτηση για σεξ ήταν πάντα συζυγικό δικαίωμα των ανδρών. Οι άνδρες που βιάζουν για τον ίδιο λόγο για τον οποίο δέρνουν – και πολλές φορές οι άνδρες που βιάζουν δέρνουν κιόλας – για να δείξουν στο αδύναμο θηλυκό ποιός είναι το «αφεντικό». Οι άνδρες αυτοί δεν μπορούν να βοηθηθούν παρά μόνο από έναν ειδικό και μόνο αν έχουν αποφασίσει ότι θέλουν πραγματικά να αλλάξουν. Ο βιασμός είναι μια πράξη που έχει το χαμηλότερο ίσως δείκτη αναφοράς στην αστυνομία. Ένα μεγάλο μέρος των θυμάτων δεν καταγγέλλουν το βιασμό ή την απόπειρα και αυτός είναι ο λόγος που οι έρευνες δεν είναι πλήρεις. Οι περισσότερες γυναίκες θέλουν να διαγράψουν το περιστατικό από τη μνήμη τους γιατί αισθάνονται ταπεινωμένες και οργή απέναντι στο βιαστή, πολλές φορές απέναντι στο ανδρικό φύλο γενικότερα. Δεν θέλουν να μπουν στη διαδικασία να απαντήσουν σε προσωπικές ερωτήσεις και να βιώσουν ξανά στο δικαστήριο την τραυματική εμπειρία του βιασμού. Ακόμη, δεν θέλουν να αναστατώσουν την οικογένεια και φοβούνται τον κοινωνικό περίγυρο. Πιστεύουν, όχι άδικα, ότι θα βρεθούν κατηγορούμενες, καθώς πολλοί είναι αυτοί που στο άκουσμα ενός βιασμού εμμέσως κατηγορούν τη γυναίκα, γιατί π.χ. προκάλεσε με τη συμπεριφορά της. Τέτοιες θεωρίες είναι απαράδεκτες και ταιριάζουν σε ανθρώπους χαμηλού μορφωτικού και πνευματικού επιπέδου. Αξίζει να σημειώσουμε ότι σε περιπτώσεις όπου ο βιαστής είναι μέλος της οικογένειας ή ανήκει στο συγγενικό περιβάλλον, οι καταγγελίες αγγίζουν μόλις το 1%. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Σε χώρες με χαμηλό πολιτισμικό επίπεδο, η κατάσταση θεωρείται τραγική. Κατά καιρούς, ακούμε διάφορες ιστορίες κακοποίησης γυναικών που φαντάζουν μακρινές και απίστευτες. Και όμως γίνονται σήμερα. Μάλιστα στη γειτονική Τουρκία ακούσαμε για φριχτά περιστατικά. Μια 16χρονη εκτελέστηκε από τον αδελφό της για να ξεπλυθεί. Έτσι, η ντροπή που προκάλεσε στην οικογένειά της επειδή είχε κάνει έρωτα (έγκλημα τιμής)! Ένα κοριτσάκι μόλις 17 μηνών βιάστηκε μέχρι θανά-

του από τους συντρόφους της μητέρας του!!! Ενώ τα θύματα μπορεί να προσδοκούν πολυάριθμα θετικά αποτελέσματα από την αναφορά του εγκλήματος στην Αστυνομία, το γεγονός ότι μόνο το 2/3 των εγκλημάτων αναφέρεται, προτείνει ότι πολλά θύματα είναι απαισιόδοξα σχετικά με τα αποτελέσματα ή ότι αναμένουν επιπρόσθετες ζημιές από την εμπλοκή τους με την Αστυνομία και τα άλλα όργανα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Οι έρευνες υπέδειξαν ένα μεγάλο αριθμό αρνητικών συνεπειών που μπορεί να έχει η εμπλοκή του θύματος στους μηχανισμούς του ποινικού συστήματος, συμπεριλαμβανομένου του κόστους των μετακινήσεων και το χάσιμο χρόνου.(Τσιγκρής, 2002)

Η αστυνομική και εισαγγελική ανάκριση μπορεί να αποτελέσουν τραυματικές εμπειρίες για το θύμα. Τα θύματα αισθάνονται, συχνά, ενοχλημένα και απογοητευμένα από την επαφή τους με την αστυνομία και τα δικαστήρια και μερικές φορές συμπεραίνουν ότι είναι τα ίδια τα θύματα που δικάζονται. Επιπρόσθετα, ο φόβος της αντεκδίκησης από το δράστη, μολονότι αναφέρεται σε λίγες θυματολογικές έρευνες, μπορεί να είναι ένας σημαντικός αποθαρρυντικός παράγοντας για μια κατηγορία θυμάτων. Επίσης, οι έρευνες προτείνουν ότι για πολλά θύματα τα πλεονεκτήματα της αναφοράς του εγκλήματος στην αστυνομία είναι λιγότερα από τα μειονεκτήματα. Ένας επιπλέον παράγοντας που επηρεάζει την απόφαση του θύματος για καταγγελία βρέθηκε να είναι η ψυχολογική και συναισθηματική κατάσταση του θύματος. Τα θύματα που βιώνουν μεγάλα ποσά συναισθημάτων θυμού, αγανάκτησης, μίσους και επιθυμίας για την παραδειγματική τιμωρία του δράστη, είναι πιθανότερο να αναφέρουν το έγκλημα στην αστυνομία. Από την άλλη μεριά, τα θύματα αυτά είναι περισσότερο επιρρεπή στην επιρροή των τρίτων ατόμων, τόσο στο στάδιο του χαρακτηρισμού του περιστατικού, όσο και στο στάδιο λήψης της απόφασης. Με βάση τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να προτείνουμε ότι τα έντονα συναισθήματα που βιώνει το θύμα, μετά το έγκλημα, δεν αποτελούν άμεσο παράγοντα καταγγελίας, αλλά έμμεσο. Το παραπάνω συμβαίνει διότι η κακή ψυχολογική και συναισθηματική κατάσταση των θυμάτων τα καθιστά ευάλωτα στην κοινωνική επιρροή, η οποία με τη σειρά της συναρτάται άμεσα με την απόφασή τους για καταγγελία.(Τσιγκρής, 2002)

Έχει αποδειχθεί ότι τα θύματα βιασμού είναι επιρρεπή στις συμβουλές, στις πληροφορίες και στις απόψεις των ατόμων του στενού ή του ευρύτερου κοινωνικού τους περιβάλλοντος. Έχει βρεθεί ότι η μεγάλη πλειοψηφία των θυμάτων βιασμού που ανέφεραν το έγκλημα στην αστυνομία, είχαν λάβει κάποιου τύπου συμβουλές ή γνώμες από διάφορα άτομα όπως, για παράδειγμα, μέλη της οικογένειας, συναδέλ-

φους στην εργασία, γείτονες, γνωστά ή ακόμη και άγνωστα άτομα. Επίσης, έχει βρεθεί ότι πολλά από τα θύματα που αναφέρουν το βιασμό τους στην αστυνομία, έχουν από πριν λάβει συμβουλές από τρίτα άτομα να προβούν σε αυτή την ενέργεια (Κολλοντάι, 1987).

Ένας απλός σημαντικός παράγοντας πρόβλεψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του βιασμού στην αστυνομία, βρέθηκε να είναι οι παραστάσεις του θύματος για τη λειτουργία, την αποτελεσματικότητα της αστυνομίας στο χειρισμό υποθέσεων αυτού του τύπου. Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι στις περιπτώσεις που το θύμα έχει θετικές παραστάσεις για την αστυνομία και το ποινικό σύστημα γενικότερα και οι παραστάσεις αυτές έχουν διαμορφωθεί από αξιόπιστες πηγές, τότε είναι πιθανότερο να αναφερθεί το έγκλημα του βιασμού. Από την άλλη μεριά, έχει διαπιστωθεί ότι τα θύματα βιασμού με φιλελεύθερες στάσεις απέναντι στο ρόλο του γυναικείου φύλου, είναι πιθανότερο να αναφέρουν το έγκλημα στην αστυνομία, κυρίως στις περιπτώσεις εκείνες που ο βιασμός παρεκκλίνει από το πλατιά διαδεδομένο και κυρίαρχο στερεότυπο του βιασμού, το οποίο δομεί και τον κοινωνικό ορισμό του συγκεκριμένου εγκλήματος.(Κολλοντάι, 1987)

Τα συναισθήματα και η ψυχολογική κατάσταση της έντασης και της διάλυσης που βιώνουν τα θύματα μετά το βιασμό τους βρέθηκαν να αποτελούν σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης της απόφασης του θύματος για αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία. Πιο συγκεκριμένα, έχει αποδειχθεί ότι όσο εντονότερα είναι τα συναισθήματα ενοχής για το έγκλημα και φόβου για μια ενδεχόμενη αντεκδίκηση από μέρους του δράστη που αισθάνεται το θύμα αμέσως μετά το βιασμό του, τόσο ελαττώνονται οι πιθανότητες καταγγελίας του εγκλήματος. Η απόφαση του θύματος για καταγγελία του βιασμού δεν είναι μια στιγμιαία διαδικασία, αλλά πρόκειται για μια διαδικασία που περνά από στάδια μέχρι να δομηθεί η τελική απόφαση του θύματος.(Κολλοντάι, 1987)

Σε πρώτο στάδιο, το θύμα της σεξουαλικής επίθεσης καλείται να χαρακτηρίσει το έγκλημα ως βιασμό, στο δεύτερο καλείται να προσδιορίσει τη σοβαρότητα του εγκλήματος και στο τρίτο να επιλέξει με ποιό τρόπο θα αντιμετωπίσει την κατάσταση στην οποία βρίσκεται ως αποτέλεσμα του βιασμού του. Μια από τις επιλογές που παρουσιάζονται στο θύμα κατά το τρίτο στάδιο είναι και η αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία. Τα αποτελέσματα της έρευνας απέδειξαν ότι το θύμα του βιασμού, σε συνδυασμό με την κοινωνική επιρροή των απόμων του στενού οικογενειακού και κοινωνικού του περιβάλλοντος, είναι οι δύο σημαντικότεροι παράγοντες ενεργοποι-

ησης του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Το θύμα είναι αυτό που αναφέρει τη μεγάλη πλειοψηφία των βιασμών στην αστυνομία, αν και αφού η κοινωνική επιρροή κινείται προς αυτή την κατεύθυνση.(Τσιγκρής, 2002)

Η καθυστέρηση της καταγγελίας του βιασμού δημιουργεί αμφιβολίες στους εφαρμοστές του νόμου, σε όλα τα στάδια της ποινικής εξέλιξης των υποθέσεων, αναφορικά με την τέλεση του εγκλήματος και προσφέρει γόνιμο έδαφος καλλιέργειας καχυποψίας απέναντι στο θύμα, με συνέπεια την ατιμωρησία του δράστη. Οι υποθέσεις που καταγγέλλονται στην αστυνομία σε χρονικό διάστημα μικρότερο από μια ώρα από τη στιγμή της τέλεσής τους, έχουν περισσότερες πιθανότητες να προωθηθούν μέχρι το ακροατήριο και να καταλήξουν σε καταδικαστική απόφαση. Όσο μεγαλώνει η καθυστέρηση της καταγγελίας του εγκλήματος, τόσο μειώνονται οι πιθανότητες μιας επιτυχημένης ποινικής σταδιοδρομίας των υποθέσεων αυτού του τύπου. Οι υποθέσεις βιασμού σπάνια φτάνουν στη γνώση της αστυνομίας. Οι υποθέσεις των οποίων οι δράστες ασκούν κάποιο επάγγελμα που προϋποθέτει οικονομική δύναμη και προσδίδει στο φορέα κύρος, έχουν λιγότερες πιθανότητες να φτάσουν μέχρι το ακροατήριο για να εκδικαστούν και στη συνέχεια να καταλήξουν σε καταδικαστικές αποφάσεις. Αντίθετα, οι υποθέσεις στις οποίες ο δράστης ασκεί κάποιο «υποδεέστερο» επάγγελμα ή είναι άνεργος, έχουν περισσότερες πιθανότητες να φτάσουν στο ακροατήριο και να καταλήξουν σε καταδικαστική απόφαση (Alzon, 1976).

Τα θύματα που ανήκουν σε οποιανδήποτε τύπου μειονότητα δε λαμβάνουν την ίδια προστασία από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, τουλάχιστον στις υποθέσεις βιασμού. Η ψυχική νόσος του θύματος αποτελεί «κριτήριο αλήθειας» της καταγγελίας του βιασμού στις αναπαραστάσεις των εφαρμοστών του νόμου. Στις περιπτώσεις που το θύμα είναι μειωμένου καταλογισμού ή ψυχικά άρρωστο, υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες οι υποθέσεις να προωθηθούν μέχρι το ακροατήριο για να εκδικαστούν και να καταλήξουν σε καταδίκη του δράστη. Οι υποθέσεις στις οποίες ο δράστης έχει απασχολήσει και κατά το παρελθόν τις διωκτικές αρχές με κάποια ποινικά κολάσιμη πράξη, έχουν περισσότερες πιθανότητες να καταλήξουν σε καταδικαστική απόφαση, αν φτάσουν στο ακροατήριο για να εκδικαστούν.(Alzon, 1976)

Συνεπώς, το βεβαρημένο ποινικό παρελθόν του δράστη δε βαραίνει μόνο το ποινικό του μητρώο, αλλά βαραίνει μονόπλευρα και τη ζυγαριά κρίσης των δικαστών και των ενόρκων κατά την έκδοση της ετυμηγορίας του. Για την εξάλειψη του

φαινομένου είναι αναγκαία η άμεση κινητοποίηση της πολιτείας και κυρίως των κακοποιημένων γυναικών, αφού τους αφορά άμεσα. Η καταγγελία είναι το πρώτο βήμα, μια καλή συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές μπορεί να βοηθήσει στη σύλληψη του δράστη και σε στοιχεία ικανοποιητικά για την καταδίκη του. Μια γυναίκα που έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση χρειάζεται άμεσα ιατρική φροντίδα και ψυχολογική υποστήριξη, ώστε να επουλωθούν τα τραύματα και να επανενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο. Σημαντική είναι και η βοήθεια από το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον. Ως προς την αιμομιξία, τα θύματα δύσκολα την καταγγέλλουν, επειδή ο βιαστής ανήκει στην οικογένεια του θύματος.(Alzon, 1976)

Το έγκλημα του βιασμού έχει κάποιες φοβερές ιδιαιτερότητες. Μεταξύ των άλλων:

- α) δεν έχει μάρτυρες και τις περισσότερες φορές δεν αφήνει ίχνη, όμως τα ίχνη της σωματικής βίας είναι ένα από τα αποδεικτικά στοιχεία του βιασμού,
- β) η ψυχολογική βία (άμεση ή έμμεση) δεν θεωρείται στοιχείο του εγκλήματος του βιασμού,
- γ) ο κατηγορούμενος δεν είναι μάρτυρας στη δίκη του βιασμού και για αυτό δεν ορκίζεται και δεν απαντάει παρά μόνο στις απαντήσεις του προέδρου της έδρας. Η αλήθεια των όσων καταθέτει δεν αμφισβητείται, ενώ το αντίθετο γίνεται με το θύμα που είναι απόλυτα εκτεθειμένο στην ανάκριση που του γίνεται από την υπεράσπιση του κατηγορουμένου. Στην πραγματικότητα το βάρος της απόδειξης βαρύνει διπλά το θύμα που πρέπει όχι μόνο να αποδείξει ότι ο βιαστής της είναι ένοχος, αλλά και ότι η ίδια είναι αθώα. Ο βιασμός είναι το έγκλημα για το οποίο η απόδειξη της ενοχής του δράστη στηρίζεται στην απόδειξη της αθωότητας του θύματος, καθώς και στο γεγονός ότι δεν προκάλεσε η ίδια τον βιαστή της. Είναι φανερό ότι με τις συνθήκες αυτές τα θύματα δεν πιστεύουν ότι θα αποδοθεί δικαιοσύνη, για αυτό και δεν τολμούν να καταγγείλουν το βιαστή τους.(Alzon, 1976)

Αναφορικά με την αστυνομική φάση της ποινικής εξέλιξης των υποθέσεων βιασμού, προτείνονται οι παρακάτω αλλαγές:

- α) η εξέταση – ανάκριση του θύματος να γίνεται από έναν και μόνο αξιωματικό και να περιορίζεται μόνο στις απαραίτητες – για την περαιτέρω έρευνα – πληροφορίες,
- β) κατά τη διάρκεια της εξέτασης να παρέχεται το δικαίωμα να παρίσταται κάποιος φίλος ή συγγενής του θύματος, αν και εφόσον το θύμα το επιθυμεί,

- γ) να επιτρέπεται η παρουσία δικηγόρου και αν το θύμα δεν διαθέτει τα απαραίτητα οικονομικά μέσα, να του προσφέρεται από την αστυνομία,
- δ) οι υποθέσεις βιασμού να αναλαμβάνονται από γυναίκες αξιωματικούς,
- ε) οι αστυνομικοί που ασχολούνται με αυτές τις υποθέσεις, να λαμβάνουν ειδικά μαθήματα μετεκπαίδευσης πάνω στις συναισθηματικές ανάγκες και τις αντιδράσεις των θυμάτων, καθώς και πάνω στον τρόπο έρευνας,
- στ) σε όλα τα θύματα να δίνεται ενημερωτικό φυλλάδιο που να εξηγεί, τόσο τις αστυνομικές, όσο και τις υπόλοιπες ποινικές διαδικασίες που θα επακολουθήσουν και
- ζ) το θύμα δεν θα πρέπει να αποθαρρύνεται, αλλά μάλλον να ενθαρρύνεται να προωθήσει ποινικά την υπόθεσή του, δεν θα πρέπει, όμως, σε καμία περίπτωση να εξαναγκάζεται να το κάνει.(Τσιγκρής, 2002)

Η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας με τον νόμο 3500/2006

1. Το μέλος της οικογένειας, το οποίο προξενεί σε άλλο μέλος αυτής σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του, ή με συνεχή συμπεριφορά προξενεί εντελώς ελαφρά σωματική κάκωση ή βλάβη της υγείας του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους.
2. Εάν τώρα η σωματική βλάβη είναι βαριά και προκαλέσει κίνδυνο της ζωής του θύματος, ο δράστης τιμωρείται με φυλάκιση 2 έτη μέχρι κάθειρξη 10 ετών.
3. Με αυστηρότερες ποινές (φυλάκιση τουλάχιστον 2 ετών) τιμωρείται το μέλος της οικογένειας που προκαλεί ακόμη και απλή σωματική βλάβη σε βάρος εγκύου γυναικός ανίκανου σωματικά μέλους ή ενόπιων ανήλικου παιδιού. Εάν δε η πράξη της σωματικής βλάβης είναι διαρκής και μεθοδευμένη για πρόκληση έντονου σωματικού ή ψυχικού πόνου και ιδίως, εάν το θύμα είναι ανήλικος επιβάλλεται κάθειρξη 10 ετών.
4. Το μέλος της οικογένειας που εξαναγκάζει άλλο μέλος σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, χωρίς τη θέλησή του με απειλή πράξεων βίας τιμωρείται τουλάχιστον με φυλάκιση 6 μηνών.
5. Με κάθειρξη (5-20 έτη) τιμωρείται το μέλος της οικογένειας που εξαναγκάζει άλλος μέλος με συνουσία ή ασελή πράξη με σωματική βία ή απειλή σπουδαίου ή άμεσου κινδύνου.

6. Με φυλάκιση μέχρι 2 ετών τιμωρείται το μέλος της οικογένειας που προσβάλλει την αξιοπρέπεια άλλου μέλους με ιδιαίτερα ταπεινωτικά λόγια ή πράξεις που ανάγονται στη γενετήσια ζωή του.

7. Παρακώλυση απονομής δικαιοσύνης.

Όποιος σε υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας απειλεί μάρτυρα ή μέλος της οικογένειάς του ή ασκεί βία εναντίον του ή τον δωροδοκεί με σκοπό την παρακώλυση απονομής της δικαιοσύνης τιμωρείται με φυλάκιση 3 μηνών έως 2 ετών.

8. Εισαγγελική διαμεσολάβηση.(<http://www.kethi.gr>)

Σε περιπτώσεις που οι πράξεις ενδοοικογενειακής βίας αποτελούν απλά πλημμελήματα (δηλαδή τιμωρούνται με φυλάκιση έως 5 ετών) ο αρμόδιος κατά τόπο εισαγγελέας, στον οποίο θα αναφερθεί το αδίκημα, έχει τη δυνατότητα να διαμεσολαβήσει πριν να φτάσει η υπόθεση στο ακροατήριο του δικαστηρίου για συμβιβαστική επίλυση της εκκρεμώσεως ποινικής υπόθεσης, με την προϋπόθεση ότι ο δράστης:

α) θα δηλώσει υπεύθυνα ότι δεν πρόκειται στο μέλλον να τελέσει πράξεις ενδοοικογενειακής βίας,

β) αποδέχεται να μείνει εκτός κατοικίας για εύλογο χρονικό διάστημα,

γ) δέχεται να παρακολουθήσει ειδικό θεραπευτικό συμβουλευτικό πρόγραμμα σε δημόσιο φορέα,

δ) να αποκαταστήσει αμέσως τις συνέπειες που προκλήθηκαν από την πράξη του και να καταβάλει εύλογη χρηματική ικανοποίηση στον παθόντα.

Εάν ο δράστης συμμορφωθεί προς τους παραπάνω όρους για χρονικό διάστημα τριών ετών, τότε παύει οριστικά η ποινική δίωξή του.

9. Σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας το δικαστήριο, κατόπιν αιτήσεως του θύματος, μπορεί να διατάξει την απομάκρυνση του δράστη από την οικογενειακή κατοικία, την μετοίκισή του και την απαγόρευσή του να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας, εργασίας του αιτούντος, καθώς και τα εκπαιδευτήρια των παιδιών.

10. Κοινωνική συμπαράσταση, αρωγή των θυμάτων.(<http://www.kethi.gr>)

Χρήσιμες πληροφορίες

Σύζυγοι, γονείς, παιδιά που υφίστανται οποιοδήποτε είδους ενδοοικογενειακής βίας μπορούν να απευθύνονται άμεσα και να ζητούν τη συμπαράστασή τους στον εκάστοτε εισαγγελέα Υπηρεσίας, στις αστυνομικές αρχές, καθώς και στην αρ-

μόδια κοινωνική υπηρεσία. Ο νόμος της ενδοοικογενειακής βίας κλείνει στη χώρα μας τρία χρόνια εφαρμογής. Η ενδοοικογενειακή βία έχει καταστεί για τις Ευρωπαϊκές μεταξύ 15 και 44 χρόνων, η πρώτη αιτία αναπηρίας και θανάτου, αφήνοντας πίσω ακόμη και τα αυτοκινητικά δυστυχήματα και τον καρκίνο. Και όμως κάθε γυναίκα στις χώρες της Ευρώπης θα πέσει θύμα τουλάχιστον μια φορά στη ζωή της του «υπερπροστατευτικού συντρόφου» της. Του συζύγου που έχει χρέος να «σωφρονίσει» τη γυναίκα του, να τον υπακούει τυφλά. (www.kethi.gr)

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Γυναίκες που απευθύνονται σε συμβουλευτικά κέντρα	Έγγαμες 66,75%	Σε διάσταση 16,62%	Χήρες 1,30%
Επαγγελματική κατάσταση κακοποιημένων γυναικών	Άνεργες 56,69%	Σε κακή οικονομική κατάσταση 43,31%	Σε μέτρια οικονομική κατάσταση 41,72%
Μορφωτικό επίπεδο κακοποιημένων γυναικών	Τεχνολογικής ή Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης 30%	Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης 30%	
Είδος βίας	Λεκτική ή ψυχολογική βία 56%	Σοβαρότερες μορφές βίας 3,6%	Εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή 3,5%

(<http://www.kethi.gr>)

Στο 82% των περιπτώσεων ο δράστης είναι ο σύζυγος του θύματος, στο 12% ο σύντροφος και σε μικρότερα ποσοστά άτομα του στενότερου οικογενειακού κύκλου της γυναίκας. Η θέση της συζύγου, η οποία πολλές φορές είναι αντιμέτωπη με τις οικονομικές και συναισθηματικές επιπτώσεις της παραμέλησης ή και του διαζυγίου, έχει σαν αποτέλεσμα, σε αρκετές περιπτώσεις, τη χρήση ψυχοφαρμάκων. Παράλληλα, υπάρχει αναφορά στην άνθηση μιας ιδιότυπης οικονομίας που βασίζεται στο trafficking, αλλά και στην στοχευόμενη παρουσίαση από τα ΜΜΕ των γυναικών-θύματων trafficking ως επικίνδυνων για την τοπική κοινωνία, με αποτέλεσμα την έξαρση ρατσιστικών αντιδράσεων. «Εμπορία ανθρώ-

πων» σημαίνει τη συλλογή, τη μεταφορά, τη μετακίνηση, την υπόθαλψη ανθρώπων μέσω απειλής ή χρήση βίας ή άλλων μορφών εξαναγκασμού, απαγωγής, εξαπάτησης, απάτης, κατάχρηση δύναμης ή μιας ευάλωτης κατάστασης, ή της πληρωμής ή λήψης χρημάτων με σκοπό τη συγκατάθεση ενός ατόμου ώστε να ασκήσει εξουσία πάνω σε έναν άλλον άνθρωπο με σκοπό την εκμετάλλευση. Η εκμετάλλευση περιλαμβάνει την εκπόρνευση του άλλου, ή άλλες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, αναγκαστική εργασία ή υπηρεσίες, δουλεία ή πράξεις όμοιες με δουλεία, υποτέλεια ή αφαίρεση οργάνων. Τα κέρδη που αποφέρει το παγκόσμιο εμπόριο ανθρώπων στα εγκληματικά δίκτυα μπορούν να συγκριθούν με τα αντίστοιχα του εμπορίου ναρκωτικών και όπλων. (<http://www.kethi.gr>)

Ποιες μορφές έχει;

- Πορνεία, Βιομηχανία του Σεξ
- Εξαναγκαστική εργασία
- Επαιτεία
- Εμπόριο βρεφών
- Εμπόριο οργάνων
- Πορνογραφία (<http://ec.europa.eu/justice>)

Τον Δεκέμβριο του 2000, στο Πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών Ενάντια στην παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων-ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών, υιοθετήθηκε ο πιο κάτω ορισμός ο οποίος συμπλήρωσε τη Σύμβαση του ΟΗΕ Ενάντια στο Διεθνές Οργανωμένο Έγκλημα. (<http://www.kethi.gr>)

Σε σχέση με τον τρόπο προσφοράς των σεξουαλικών υπηρεσιών, παρατηρείται αφενός η για μικρό χρονικό διάστημα παραμονή των γυναικών σε ένα συγκεκριμένο τόπο και αφετέρου η συνεχής μετακίνησή τους από περιοχή σε περιοχή (μέθοδος carousel). Περαιτέρω, παρατηρείται ότι σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη του φαινομένου επιτέλεσε η οργάνωση μιας διαδικασίας παροχής ψυχαγωγίας που ευνοεί την πραγματοποίηση μεγαλύτερων κερδών για τους ιδιοκτήτες (εμπορεύονται και κάτι άλλο πέραν από τις γυναίκες) και μοιάζει πιο κοντά σε αποδεκτές (απενοχοποιημένες) κοινωνικά δραστηριότητες επιχειρήσεων, τα sex bars, ενώ συμπεραίνεται ότι αυτή η νέα μορφή, σε αντιδιαστολή με τους οίκους ανοχής, αναδύθηκε ως τρόπος ικανοποίησης των αναγκών για νέες και ποιοτικές αγοραίες υπηρεσίες του έρωτα, όπως αυτές τις αντιλαμβανόταν η μεσαία και ανώτερη εισοδηματική τάξη της περιοχής. Το Trafficking στους ανθρώπους — η παράνομη και υψηλού οικονομικού

κέρδους στρατολόγηση, μεταφορά, πώληση ανθρώπων με σκοπό την εκμετάλλευση τους σε εργασία — είναι μια μορφή δουλειάς που πρέπει να εκλείψει. Το Trafficking γυναικών και παιδιών σε καταναγκαστική χειρονακτική εργασία, υποχρεωτικό γάμο, πορνεία παρά τη θέληση τους, οικιακή δουλειά, και άλλους τύπους καταναγκαστικής εργασίας είναι παγκόσμιο φαινόμενο. Οι θύτες, επονομαζόμενοι Traffickers, χρησιμοποιούν εξαναγκαστικές τεχνικές συμπεριλαμβανομένων της εξαπάτησης, απάτης, εκφοβισμού, απομόνωσης, απειλής και χρήσης σωματικής βίας ή και δουλειά για να μπορούν να ελέγχουν τα θύματα τους. Τις γυναίκες κατά κύριο λόγο τις εκμεταλλεύονται υποσχόμενοι καλές δουλειές σε άλλες χώρες και ελλείπει καλύτερων συνθηκών στο σπίτι, συμφωνούν να μεταναστεύσουν. Μέσω αντιπροσώπων και μεσιτών που ρυθμίζουν το μέρος όπου θα ταξιδέψει και θα εργαστεί το θύμα, οι γυναίκες συνοδεύονται στους προορισμούς και παραδίδονται στους εργοδότες τους. Μόλις φτάνουν στον προορισμό τους, μερικές γυναίκες αντιλαμβάνονται ότι έχουν εξαπατηθεί αναφορικά με την φύση της δουλειάς που πρόκειται να ασκήσουν. Οι περισσότερες έχουν εξαπατηθεί ακόμη και για τα χρήματα που θα πάρουν και τις συνθήκες της εργασίας τους. Και όλες βρίσκονται εγκλωβισμένες σε εξαναγκαστικές καταστάσεις με καθεστώς εκμετάλλευσης από το οποίο είναι δύσκολο αλλά και επικίνδυνο να προσπαθήσουν να δραπετεύσουν. (<http://www.ekka.gr>)

. Με την άφιξη στον προορισμό τους, τα θύματα τοποθετούνται σε καταστάσεις που ελέγχονται από τους traffickers ενώ τα εκμεταλλεύονται για να κερδίσουν παράνομα χρήματα. Κάποια θύματα κακοποιούνται σωματικά, τα κρατάνε έγκλειστα μέσα σε σπίτια, τους αφαιρούν ταυτότητες και διαβατήρια και απειλούν τις οικογένειες τους αν δεν συνεργαστούν. Οι γυναίκες και τα κορίτσια εξαναγκάζονται να εργαστούν ως ιερόδουλες, τις εκβιάζουν και τις απειλούν οι traffickers ότι θα πουν τι κάνουν στις οικογένειες τους. Οι traffickers επίσης εκμεταλλεύονται τους φόβους των θυμάτων τους ότι η αστυνομία της άγνωστης χώρας στην οποία τους μετέφεραν θα τους συλλάβουν και θα τους απελάσουν αν προσπαθήσουν να ζητήσουν εκεί βοήθεια. Τα άτομα κρατούνται υπό συνθήκες φυλάκισης, με κάποιες διαφοροποιήσεις, ανάλογα με το είδος της επιχείρησης χωρίς πάντως δυνατότητα διαφυγής. Οι γυναίκες που κρατούνται φυλακισμένες στα κάθε είδους πορνεία, ζούνε υπό καθεστώς εκφοβισμού και ψυχολογικής βίας. Σπάνια επιχειρούν να φύγουν λόγω της σκληρής τιμωρίας που έπειτα υφίστανται, της άγνοιας γλώσσας της χώρας στην οποία βρίσκονται και του φόβου σύλληψής τους. (<http://www.ekka.gr>)

Εργάζονται πολλές ώρες ημερησίως, όλες τις ημέρες τις εβδομάδας, με εξαίρεση τις πρώτες ημέρες της εμμηνου ρύσεως. Συχνά, υποχρεούνται στην αδιάκοπη λήψη αντισυλληπτικών χαπιών προκειμένου να μη σταματούν ποτέ την εργασία τους και όσον αφορά στους ανήλικους συχνά στην λήψη ορμονών. Δεν έχουν δικαίωμα να αρνηθούν πελάτη, ούτε τις σεξουαλικές προτιμήσεις ή διαστροφές αυτού καθώς και να απαιτήσουν την χρήση προφυλακτικού. Πολλές φορές βιάζονται, ξυλοκοπούνται και κακοποιούνται σωματικά από τους πελάτες. Τα θύματα είναι συχνά χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών και αλκοόλ και γενικότερα αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας, τόσο σωματικής όσο και ψυχικής. Οι περιπτώσεις εγκυμοσύνης αντιμετωπίζονται με εκτρώσεις ή με πώληση των μωρών που γεννιούνται. (<http://www.kethi.gr>)

Μια γυναίκα μπορεί να κρατείται δέσμια από έναν μόνο άνδρα ο οποίος την αγοράζει απευθείας από τους διακινητές και την εκδίδει. Οι περιπτώσεις αυτές συνήθως συνδέονται και με υψηλότατα ποσοστά κακοποίησης των γυναικών αυτών, οι οποίες ζούνε δέσμιες στο ίδιο σπίτι με τον εκμεταλλευτή - κακοποιητή τους αλλά και την οικογένεια αυτού εάν υπάρχει. Εναλλακτικά, είναι πιθανό μια κοπέλα να βρίσκεται να δουλεύει σε κάποιο νυχτερινό μαγαζί, να την εκμεταλλεύεται και να την εξωθεί στην πορνεία ο ιδιοκτήτης του και παράλληλα να της επιτρέπεται να δημιουργήσει σχέση με κάποιον πελάτη ο οποίος έπειτα με την σειρά του θα αποτελέσει τον «προστάτη» της. Η τελευταία περίπτωση χρησιμοποιείται και ως μέθοδος χειραγώγησης και ελέγχου των κοριτσιών που εργάζονται στα bars δεδομένου ότι οι εν λόγω «φίλοι» - προστάτες είναι κατά βάσει γνωστοί του αφεντικού. Ψυχολογικά οι κοπέλες νιώθουν ότι βρίσκονται κοντά σε έναν φυσιολογικό τρόπο ζωής καθώς εργάζονται και έχουν και προσωπική ζωή. Στο ίδιο μοτίβο κινείται και η απόδοση κάποιας ελάχιστης χρηματικής αμοιβής, η οποία δεν αντιστοιχεί φυσικά στο ποσό που εισπράττει ο εκμεταλλευτής τους και το οποίο είναι πολλαπλάσιο. Τέλος, η νέα τάση που επικρατεί στον χώρο της πορνείας και της πορνογραφίας είναι η παροχή σεξουαλικών υπηρεσιών και η μεταφορά σεξουαλικών σκηνών και ερωτικών περιπτώσεων μέσω του διαδικτύου. Αντίστοιχα μπορεί να λειτουργεί και για τους ανήλικους. Οι αιτίες της ύπαρξης και της ραγδαίας ανάπτυξης του Trafficking είναι πολλές και ποικίλες. Από την μια μεριά οι δυνάμεις του κακού είναι ισχυρές κι έχουν απλώσει παντού τα πλοκάμια τους, ενώ από την άλλη, οι πόλεμοι, οι βίαιες συγκρούσεις, οι φυσικές καταστροφές, η παγκόσμια οικονομική κρίση, η ανεργία και

γενικότερα τα δεινά που προκαλούν τη φτώχεια, την ορφάνια και τα κύματα μετανάστευσης, δημιουργούν εύκολα θύματα. (<http://www.kethi.gr>)

Αν σε όλα αυτά προστεθεί η έλλειψη αυστηρής νομοθεσίας για τους εμπόρους του Trafficking, η ανεπάρκεια των μηχανισμών προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των μηχανισμών επαγρύπνησης και καταστολής του φαινομένου, γίνεται φανερό το γιατί σήμερα ανθεί το Trafficking. (<http://www.kethi.gr>) . Εντέλει, οι επιπτώσεις του φαινομένου καταγράφεται ότι ευρύνονταν από την αύξηση των διαζυγίων, την υποβάθμιση της συζυγικής ζωής, την οικογενειακή οικονομία (κατασπατάληση περιουσιών) και την ανάπτυξη έντονων φαινομένων διαφθοράς ως και το ξέπλυμα χρήματος σε καφετέριες, ποδοσφαιρικές ομάδες, χορηγίες κλπ. Ιστορίες βασανιστηρίων, εξαθλίωσης, ταπείνωσης χιλιάδων γυναικών από την Ρωσία, την Μολδαβία, Ουκρανία, Πολωνία, Ρουμανία, το Ουζμπεκιστάν, Αλβανία, τις χώρες της Αφρικής, της Ασίας κ.α. Γυναίκες που ήρθαν στην Ελλάδα κυνηγώντας μια καλύτερη ζωή και γνώρισαν την κόλαση, φυλακισμένες σε ξενοδοχεία ή διαμερίσματα. (<http://www.kethi.gr>)

Η εμπορία ανθρώπων δεν είναι αποκλειστικά και μόνο γέννημα της φτώχειας και της άνισης κατανομή του πλούτου, αλλά - κατά βάση - είναι γνήσιο τέκνο μιας ιδεολογίας που διαχωρίζει το ανθρώπινο είδος σε ανώτερους και κατώτερους κοινωνικά, φυσικά και πνευματικά ανθρώπους. Η δουλεία ενυπάρχει αιώνες σε όλες σχεδόν τους πολιτισμούς, πλήττει τα ευάλωτα κοινωνικά στρώματα και ομάδες. Σύγχρονη μορφή της δουλείας είναι το trafficking. Οι γυναίκες και τα παιδιά ως ευάλωτες κοινωνικές ομάδες έχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά θυματοποίησης τόσο για το σεξουαλικό εμπόριο όσο και για την εξαναγκαστική εργασία αλλά και τις υπόλοιπες μορφές που λαμβάνει το φαινόμενο. Παρά τις διεθνείς απαγορεύσεις, οι σεξουαλικές κακοποιήσεις γυναικών και παιδιών αποτελούν πάγια πρακτική, τόσο κατά τη διάρκεια ειρηνικών όσο και εμπόλεμων περιόδων, ενώ οι δράστες παραμένουν ατιμώρητοι. Βασικοί παράγοντες ενισχύουν και διατηρούν το φαινόμενο. Πρώτον, η ευάλωτη, άνιση και «συμπληρωματική» κοινωνική θέση των γυναικών και των παιδιών κατά την ειρηνική περίοδο και δεύτερον, η αδιαφορία των κυβερνήσεων για τη λήψη σοβαρών μέτρων πρόληψης, επιβολής ποινών στους δράστες και κοινωνικής ενσωμάτωσης του θύματος κατά τη μεταπολεμική περίοδο. (<http://www.kethi.gr>)

Σε χώρες, όπου το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού είναι χαμηλό και η οικονομική κατάσταση άσχημη, η επιχείρηση του σεξ παρουσιάζει μεγάλη άνθιση. Τα θύματα μεταφέρονται, κυρίως, στα αστικά κέντρα, όπου υπάρχει μεγαλύτερη συγκέντρωση οίκων ανοχής και χώρων σεξουαλικής διασκέδασης. Από την στιγμή που το άτομο πωλείται

βαρύνεται έναντι του ιδιοκτήτη του πορνείου με τα έξοδα της μετακίνησής του, το ποσό που εδόθη στο άτομο από το οποίο πωλήθηκε (γονείς, συγγενείς...), καθώς και ό,τι ποσό κατεβλήθη στις αστυνομικές και λοιπές αρχές για παροχή προστασίας. Το ποσό αυτό συγκεντρωτικά αποτελεί το χρέος, το οποίο θα πρέπει να αποπληρώσει σταδιακά το άτομο με την εργασία του. Επί της ουσίας πρόκειται για μορφή δουλείας. Πρακτικά, ακόμη και όταν το ποσό εξοφληθεί, το θύμα μεταφέρεται ή μεταπωλείται σε άλλη επιχείρηση, οπότε εκ νέου αρχίζει η ίδια διαδικασία εξόφλησης. (<http://www.kethi.gr>)

Το Trafficking υπάρχει γιατί υπάρχουν άνθρωποι που δεν σέβονται την ανθρώπινη ύπαρξη, που δεν διστάζουν να καταπατήσουν τα στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα για δικό τους όφελος, οικονομικό ή άλλου είδους. (<http://www.kethi.gr>)

Όσον αφορά τη ραγδαία ανάπτυξη του Trafficking ενέχεται κυρίως η ελλιπής μέχρι στιγμής διακρατική συνεργασία και συντονισμός ενεργειών για την καταστολή του, καθώς και η έλλειψη πολιτικών που αντιμάχονται την εμπορία των ανθρώπων. Εύκολα λοιπόν μπορεί να αντιληφθεί κανείς ότι το Trafficking είναι ένα έγκλημα που μόνο όλοι μαζί μπορούμε να αντιμετωπίσουμε. Κανένας πολιτισμένος και συνειδητοποιημένος άνθρωπος δεν μπορεί να μείνει αμέτοχος σε αυτόν τον αγώνα, δεν μπορεί να ανεχθεί αυτή την απάνθρωπη εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Η αδιαφορία εδώ ισοδυναμεί με συννεοχή! Επιπλέον προκύπτει ότι η είσοδος των γυναικών αυτών στην χώρα έχει στενή σχέση με τη δράση κυκλωμάτων (οργανωμένο διασυνοριακό έγκλημα) και τη συνεργασία πολλών δραστών ελλήνων και αλλοδαπών, γραφείων εύρεσης εργασίας, ιδιοκτητών μπαρ, αστυνομικών, τελωνειακών υπαλλήλων κ.α. Αξιοσημείωτο είναι ότι κανείς από τους ερωτώμενους πελάτες δεν γνώριζε πως ποινικοποιείται πλέον και η συμπεριφορά του πελάτη εξαναγκασμένης στην πορνεία γυναίκας. Συνάγεται επομένως η σημαντική αδυναμία της συγκεκριμένης διάταξης νόμου (παρ.3 άρθρο 351 ΠΚ) να ενεργήσει προληπτικά. (<http://www.ekka.gr>)

Έτσι, λοιπόν, στην έννοια της μαστροπείας παραμένουν μόνο οι περιπτώσεις των ενηλίκων που ελεύθερα και οικειοθελώς έχουν αποφασίσει να παράσχουν σεξουαλικές υπηρεσίες και οι μαστροποί απλώς διευκολύνουν αυτή την απόφαση. Η εγκληματική αυτή δραστηριότητα υπήρχε πάντα. Στις συνθήκες όμως της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης και της αγοραίας εμπορευματοποίησης των πάντων, η βιομηχανία του σεξ έχει προσλάβει μαζικές διαστάσεις. 4.000.000 περίπου γυναίκες - σύμφωνα με τα στοιχεία του Ο.Η.Ε. Η πορνεία και ο σεξουαλικός τουρισμός έχουν

φθάσει σε εξαιρετικά ανησυχητικά επίπεδα στην Ευρώπη και σε όλο σχεδόν τον πλανήτη.(<http://www.ekka.gr>)

Όλες οι πράξεις που σχετίζονται με την εμπορία προσώπων για σεξουαλική εκμετάλλευση, αποτελούν κατάφωρη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εγκλήματα κατά της προσωπικής ελευθερίας. Επίσης, οι βαριές σωματικές βλάβες των γυναικών αυτών, που είναι συνέπεια των βάρβαρων και απάνθρωπων συνθηκών της καταναγκαστικής εκπόρνευσης τους, συνιστούν παραβίαση των αναπαραγωγικών δικαιωμάτων τους. Δικαιώματα που έχουν κατοχυρωθεί από διεθνείς συμβάσεις, τις οποίες έχει υπογράψει και η Ελλάδα. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε ορισμένες χώρες το Trafficking δεν θεωρείται καν έγκλημα, ενώ οι προβλεπόμενες ποινές για τους εμπόρους ανθρωπίνων όντων είναι πολύ μικρές, θεαματικά μικρότερες από εκείνες που επιβάλλονται στους εμπόρους ναρκωτικών.(<http://www.kethi.gr>)

Η κυριότερη όμως αιτία για τη διάπραξη αυτού του εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, είναι η ύπαρξη πρόθυμης πελατείας. Αν δεν υπήρχαν άνθρωποι διατεθειμένοι να εκμεταλλευτούν με το χυδαιότερο και πιο απάνθρωπο τρόπο άλλους ανθρώπους, εκείνοι που εμπορεύονται ανθρώπινα όντα δεν θα είχαν κίνητρο για να στήνουν τις παγίδες τους.(<http://www.kethi.gr>)

Αξίζει εδώ να υπογραμμιστεί ότι η ελληνική νομοθεσία ποινικοποιεί τον πελάτη με ποινή φυλάκισης έως και 6 μήνες αρκεί να αποδειχθεί η γνώση του δράστη σχετικά με την πραγματική κατάσταση του θύματος. Σύμφωνα με τον Ο.Η.Ε, ο τζίρος, σε παγκόσμιο επίπεδο, από την εμπορία γυναικών ανέρχεται περίπου σε 7 τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως. Σύμφωνα με την Interpol, ένας σωματέμπορος εγκατεστημένος στην Ευρώπη κερδίζει 110.000 ευρώ ετησίως, από μια «γυναίκα-θύμα» της διεθνικής σωματεμπορίας. Αξίζει να σημειώσουμε ότι το δουλεμπόριο πλήττει περί τις 120.000-500.000 γυναίκες κυρίως στην Ευρώπη(<http://www.ekka.gr>)

Το Trafficking των ανθρώπων είναι παγκόσμιο ζήτημα, αλλά η έλλειψη συστηματικής έρευνας που θα μπορούσε να οδηγήσει στην συγκέντρωση σημαντικών στοιχείων αναφορικά με το Trafficking και θα επέτρεπε την ανάλυση δεδομένων και την δημιουργία αντίμετρων αντιμετώπισης, εκλείπει. Είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η ανταπόκριση της δικαιοσύνης στο Trafficking μέσω νομικών αναθεωρήσεων, ενημέρωσης και εκπαίδευσης του κοινού, και εθνικής και διεθνούς συνεργασίας μεταξύ φορέων. Η υποστήριξη και προστασία των θυμάτων που δίνουν στοιχεία και μαρτυ-

ρίες είναι απαραίτητη για να εντοπιστούν και να εκδιωχθούν δικαστικά οι θύτες. (<http://www.ekka.gr>)

Ο οργανισμός Human Rights Watch ανησυχεί για τα ακόλουθα:

- την έλλειψη συγκεκριμένης νομοθεσίας στην Ελλάδα ενάντια στο "Trafficking"
- Ελάχιστες συλλήψεις ή διώξεις για "Trafficking" υπό τους ήδη υπάρχοντες νόμους.
- Η έλλειψη προγραμμάτων προστασίας μαρτύρων για τα θύματα του "Trafficking" για να διευκολύνουν την συμμετοχή των θυμάτων στις διώξεις εναντίων των θυτών
- Η έλλειψη κυβερνητικών υπηρεσιών για όλες τις γυναίκες που έχουν πέσει θύματα "trafficking", συμπεριλαμβανομένων των ασύλων, ιατρικής φροντίδας, ψυχολογικής υποστήριξη και βοήθεια για άλλες βασικές ανάγκες
- Οι συνεχείς συλλήψεις και διώξεις ενάντια στα θύματα του "trafficking"
- και η συνεχής συνεργία των αστυνομικών οργάνων στο "trafficking" των γυναικών (<http://www.ekka.gr>)

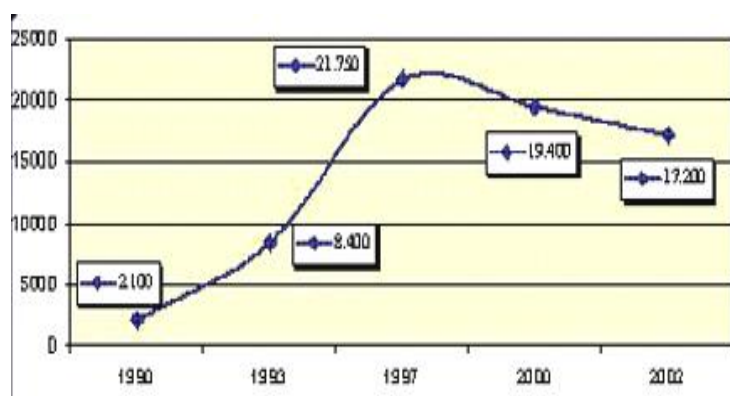
Το σώμα είναι αξία, δεν είναι εμπόρευμα για πούλημα. Η βιομηχανία του σεξ, όμως, αποφέρει τρομακτικά κέρδη, για αυτό και δεν είναι καθόλου εύκολο να περιοριστεί. Διαπλέκεται, μάλιστα, με άλλες χρυσοφόρες δραστηριότητες, όπως το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων. Η εμπορία γυναικών συνιστά την απεχθέστερη έκφραση των σχέσεων εξουσίας ανάμεσα στα δύο φύλα! (<http://www.law.oluth.gr/>)

1. Πληθυσμός των εξαναγκαστικά εκδιδόμενων

Ο αριθμός των εξαναγκαστικά εκδιδόμενων γυναικών από ξένες χώρες ανά συγκεκριμένα έτη. (<http://www.kethi.gr>)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.

Αλλοδαπές εξαναγκαστικά εκδιδόμενες, 1990, 1993, 1997, 2000 και 2002

(<http://www.kethi.gr>)

2. Εθνικότητες των εξαναγκαστικά εκδιδομένων

Το 2002 το βασικό σώμα των εξαναγκαστικών εκδιδομένων απαρτίστηκε από *Ρωσίδες, Ουκρανές, Αλβανίδες, Βουλγάρες, Ρουμάνες και, αυξανόμενα, Μολδαβές*. Επιπλέον, εντοπίστηκαν στην πορνεία γυναίκες και από τις ακόλουθες χώρες: (σε αξιόλογους αριθμούς) *Λευκορωσία, Νιγηρία, Ουζμπεκιστάν* και (σε περιορισμένους αριθμούς) *Αυστρία, Γιουγκοσλαβία, Ιράκ, Πακιστάν, Πορτογαλία, Σιγκαπούρη και Σιέρρα Λεόνε*. Ας αναφερθεί δε ότι κατά τη δράση της η Αστυνομία εντόπισε στα χέρια διεθνοσωματεμπόρων ή σωματεμπόρων-μαστροπών και γυναίκες από *Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Κολομβία, Νορβηγία και Ρουάντα*. (<http://www.kethi.gr>)

3. Δίκτυα διεθνικής σωματεμπορίας

Κατά τη διάρκεια του 2002, έδρασαν στην Ελλάδα επιτυχημένα προωθώντας αλλοδαπές γυναίκες στην πορνεία έξι βασικά δίκτυα:

- ρωσικό
 - ουκρανικό
 - βαλκανικό
 - αλβανικό
- και δευτερευόντως
- κεντροευρωπαϊκό

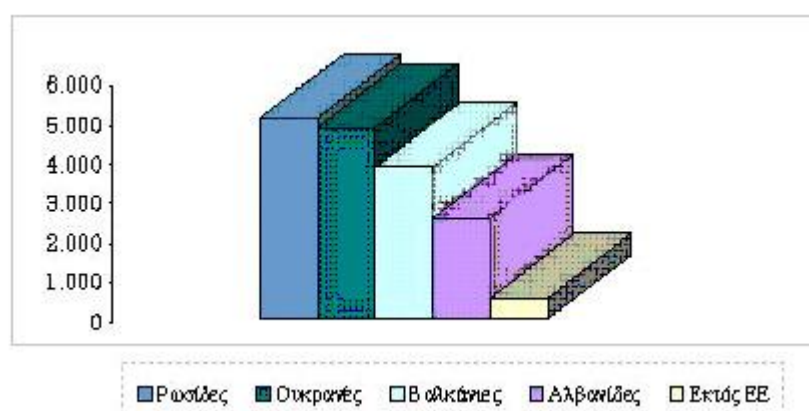
- αφρικανικό.

Πιο συγκεκριμένα, το κάθε ένα από τα βασικά δίκτυα εκτιμάται ότι προώθησε (ή ήδη είχε προωθήσει σε προηγούμενα χρόνια) και εκμεταλλεύτηκε (μόνιμα ή για κάποιο χρονικό διάστημα) τους αριθμούς αλλοδαπών γυναικών που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 2. (<http://www.ekka.gr>)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ2.

Εξαναγκαστική πορνεία στην Ελλάδα, 2002

Η συμβολή των βασικών δικτύων διεθνικής σωματεμπορίας

(<http://www.kethi.gr>)

4.Πελατεία

Με την εμφάνιση της εξαναγκαστικής πορνείας σε υπολογίσιμη κλίμακα και αποδοτική μορφή, η πελατεία γνώρισε μια θεαματική αύξηση από κάθε πλευρά. Την επταετία 1990-1997 αυξήθηκε από 540 χιλιάδες σε 1 εκατ. 300 χιλιάδες, δηλαδή αυξήθηκε περίπου 2,5 φορές. Λαβαίνοντας υπόψη ότι την περίοδο αυτή ο συνολικός σεξουαλικά ενεργός πληθυσμός των ανδρών στην Ελλάδα ήταν περίπου 3,5 εκατ. η αναλογία πληθυσμού πελατείας και ανδρικού πληθυσμού δημιουργεί συνθήκες ουσιαστικής αλλοίωσης των σχέσεων των φύλων (σε βάρος της γυναίκας) και του ευρύτερου πολιτισμού της καθημερινότητας στην Ελλάδα. (<http://www.kethi.gr>)

Το 2002 εκτιμάται ότι η πορνική πελατεία στην Ελλάδα έφτασε το 1 εκατ. 120 χιλιάδες, σημειώνοντας μια μείωση περί το 9% σε σχέση με το 2000. (<http://ec.europa.eu/justice>)

5.6. Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας

Η εμφάνιση της σεξουαλικής παρενόχλησης είναι ένα φαινόμενο τόσο παλιό όσο παλιά είναι και η εμφάνιση της γυναίκας στο χώρο της εργασίας. Φαινόμενο που παρέμεινε κρυφό, γιατί κανένας δεν ήθελε ή δεν τολμούσε να μιλήσει για αυτό. Οι γυναίκες γινόντουσαν αντικείμενο σεξουαλικής παρενόχλησης πολύ πριν η εργασία τους αρχίσει να αμείβεται, έστω και στοιχειωδώς, πολύ πριν από τη μαζική είσοδό τους στο χώρο της βιομηχανικής εργασίας. Και το φαινόμενο, πρόβλημα στην ουσία, παρέμενε κρυφό γιατί, σύμφωνα με το σύστημα των κοινωνικών αξιών η γυναίκα ανήκε στην οικογένεια και η κάθε απομάκρυνσή της από αυτήν σήμαινε εκτροπή από τον παραδοσιακό της ρόλο. Το χειρότερο, οι γυναίκες – θύματα της σεξουαλικής παρενόχλησης δεν τολμούσαν να παραπονεθούν γιατί κινδύνευαν να χάσουν τη θέση τους στην εργασία και επιπλέον να διασυρθούν. Η σεξουαλική παρενόχληση είναι πρόβλημα δομικό, δηλαδή συνδέεται άμεσα με τη θέση της γυναίκας, στην κοινωνία και ότι δεν είναι άμεση συνέπεια της σχέσης του δράστη της σεξουαλικής παρενόχλησης με το θύμα. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι δεν αποτελεί έκφραση επιθετική της σεξουαλικότητας αλλά σεξουαλική έκφραση της βίας με σκοπό την απόδειξη και επιβεβαίωση της ισχύος του δράστη σεξουαλικής παρενόχλησης. Είναι δηλαδή έκφραση της ανισότητας των δύο φύλων και στο χώρο εργασίας. (Χρυσόγονος, 2002)

Τι ζητάμε από τους εργοδότες; Τους ζητάμε να εξασφαλίσουν ένα κλίμα που θα προλαμβάνει τη σεξουαλική παρενόχληση και δεύτερον, σχετικό με το πρώτο, τους ζητάμε να επιβάλουν κυρώσεις ενάντια στις συμπεριφορές, ενάντια σε ό,τι θα μπορούσε να χαρακτηριστεί διάκριση φύλου. Πρώτα από όλα, λοιπόν, η πρόληψη. Ζητείται παραδείγματος χάρη από τους εργοδότες να κάνουν μια δήλωση να δημοσιοποιήσουν στην επιχείρηση πως όλοι οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα να αντιμετωπίζονται με αξιοπρέπεια, πως η σεξουαλική παρενόχληση δεν είναι ούτε ανεκτή, ούτε αποδεκτή και πως οι εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα να προβούν σε μήνυση. (Χρυσόγονος, 2002)

Πρέπει επίσης να υποδεικνύουν ποιά θα είναι η διαδικασία που θα ακολουθείται σε περίπτωση μήνυσης και που μπορούν να απευθυνθούν. Είναι πολύ σημαντικό. Πρέπει να εγγυώνται και να γνωστοποιούν πως οι μηνύσεις εξετάζονται σοβαρά,

γρήγορα και με κάθε εχεμύθεια, και πως οι μηνυτές θα προστατεύονται από κάθε δυσμένεια. Υπάρχει το δικαίωμα μηνύσεως για συμπεριφορές που προσβάλλουν την αξιοπρέπεια του άντρα και της γυναίκας και αυτό δεν μπορεί να αποτελέσει αιτία για απομάκρυνση του μηνυτή από την εργασία του. Ζούμε σε κράτη δικαίου και είναι σημαντικό να εφαρμόζουμε τα δικαιώματα του ατόμου (Σκουτέρη-Διδασκάλου, 1991).

Οι εργοδότες ενθαρρύνονται να ακολουθήσουν μια πολιτική αποτελεσματικής πληροφόρησης για το σύνολο των εργαζομένων τους και για να την ασκήσουν πρέπει να ορίσουν συμβούλους ή έστω άτομα που θα μπορούν να συμβουλέψουν ή να υποστηρίξουν στις περιπτώσεις μηνύσεων ώστε κάθε άτομο που επιθυμεί να κάνει μήνυση να έχει τη δυνατότητα να το κάνει κατά προτίμηση σε κάποιον που είναι του ίδιου φύλου. Επίσης, οι μηνύσεις πρέπει να αντιμετωπίζονται με τακτ, με κατανόηση, με σεβασμό των δικαιωμάτων τόσο της μηνύτριας όσο και του ατόμου που καταγγέλλεται. Εκτός των οδηγιών που απευθύνονται στους εργοδότες, υπάρχει ένας αριθμός οδηγιών που απευθύνονται στα συνδικάτα, τα οποία έχουν ένα μεγάλο ρόλο να παίζουν. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Πολλές φορές η γυναίκα ανέχεται αυτήν την περίοδο χωρίς να δέχεται και έχουμε εδώ αυτές τις δύο ελληνικές λέξεις, τη διαφορά μεταξύ «ανέχομαι» και «δέχομαι», «ανοχή» και «αποδοχή». Το δεύτερο έχει συναίνεση, το κάνει με τη θέλησή του, ενώ στην ανοχή δεν υπάρχει συναίνεση αλλά υπάρχει βία, υποταγή. Σε αυτή τη φάση αρχίζει η γυναίκα να χάνει την αυτοεκτίμησή της. Αρχίζει να σιχαίνεται τον άντρα γιατί βλέπει τελικά ότι η φιλική σχέση που προσπάθησε να κάνει αρχικά μαζί του, είχε άλλο σκοπό, αλλά συνάμα, ενώ σιχαίνεται αυτόν, χάνει και την εκτίμηση στον εαυτό της και αρχίζει να σιχαίνεται και τον εαυτό της. Η γυναίκα βρίσκεται σε ένα δίλημμα σε αυτή τη δεύτερη φάση, γιατί πρέπει να αλλάξει την εικόνα που έχει για αυτό το πρόσωπο που αρχικά της φερόταν καλά και περιποιητικά, να αρχίσει να το βλέπει ως εχθρό. (Παρασκευόπουλος κ. συν., 1995)

Ο εργοδότης φέρει την υποχρέωση να προάγει συστηματικά την ισότητα ανδρών και γυναικών στο χώρο εργασίας, ενώ αν δεν το κατορθώσει, ενδέχεται να κριθεί υπεύθυνος για καλλιέργεια εργασιακού κλίματος διακρίσεων. Ο εργαζόμενος, θύμα σεξουαλικής παρενόχλησης δύναται να εγείρει αγωγή κατά του εργοδότη ανάλογα, πάντα με τις ειδικές περιστάσεις της κάθε περίπτωσης. Πέραν της αποζημίωσης ο εργοδότης ενδέχεται να θεωρηθεί ένοχος για τυχόν ηθική βλάβη που υπέστη το θύμα και να του επιβληθεί η ανάλογη ποινή. (<http://www.ekka.org.gr>)

5.7. Η σεξουαλική εκμετάλλευση

Η κατάρρευση των καθεστώτων των χωρών της Ευρώπης και η πλήρης διάλυση του κοινωνικού ιστού τους και της οικονομίας τους, οδήγησε εκατομμύρια ανθρώπους στην εξαθλίωση και στη μετανάστευση. Η πλειοψηφία των προσφύγων και των μεταναστών, παγκόσμια και όχι μόνο στην Ευρώπη, είναι γυναίκες και παιδιά. Στην Ελλάδα ζουν τουλάχιστον ένα εκατομμύριο πρόσφυγες και μετανάστες. Μεγάλη πλειοψηφία από αυτούς προέρχονται από τις χώρες της Αν. Ευρώπης και από τις βαλκανικές χώρες. Μέσα στις πραγματικές αυτές συνθήκες άνθησε το εμπόριο ανθρώπων, η δουλειά και η σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών. (Σκουτέρη-Διδασκάλου, 1991)

Η Ελλάδα είναι κομβικό σημείο προορισμού και διακίνησης γυναικών για σεξουαλική εκμετάλλευση και με κυρίαρχο τον ρόλο των Ελλήνων προαγωγών. Σύμφωνα με έρευνα που έχει διεξαχθεί στην Ελλάδα (Ηρα Εμκέ-Πουλοπούλου, οικονομολόγος/δημοσιογράφος), τα θύματα είναι ηλικίας 8-41 ετών και η σεξουαλική εκμετάλλευσή τους γίνεται διαδοχικά, είτε παράλληλα μέσω δύο δικτύων: ένα παιδεραστίας και ένα πορνείας. Η μέση τιμή αγοράς μιας γυναίκας είναι τρεις χιλιάδες (3.000) δολάρια (Σκουτέρη-Διδασκάλου, 1991).

Σύμφωνα με υπόμνημα της φεμινιστικής πρωτοβουλίας, ενάντια στην καταναγκαστική πορνεία, που κατατέθηκε στη βουλή, οι αλλοδαπές γυναίκες που συλλαμβάνονται σε επιχείρηση της αστυνομίας, κρατούνται για αρκετό διάστημα σε κάποιο αστυνομικό τμήμα της χώρας και στη συνέχεια μπαίνουν στον κατάλογο για απέλαση. Μέχρι την απέλασή τους ζουν σε συνθήκες απαράδεκτες στα κρατητήρια των αστυνομικών τμημάτων και στη Γενική Ασφάλεια Αθήνας όπου σταβλίζονται η μία πάνω στην άλλη. Όταν έρθει η ώρα της απέλασης, επιβιβάζονται σε λεωφορείο ή τρένο οπότε πολύ συχνά, έξω από τα ελληνικά σύνορα τις περιμένουν μαστροποί για να τις γυρίσουν στη χώρα τους. Το παραπάνω υπόμνημα κατατέθηκε στο ελληνικό κοινοβούλιο το 1999, στους βουλευτές όλων των κομμάτων, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους το αγνόησαν. Από τότε, τίποτα δεν έχει αλλάξει στο πως αντιμετωπίζονται οι γυναίκες θύματα (Alzon, 1976).

5.8. Αναλυτικά για την κακοποίηση

Επιπτώσεις: Η χρόνια ιδίως κακοποίηση οδηγεί τις γυναίκες σε χαμηλή αυτοεκτίμηση, απομόνωση, συναισθήματα ενοχής, επιθετικότητα κυρίως προς τον εαυτό τους, απώλεια της αξιοπρέπειας, του ελέγχου και της ασφάλειας στη ζωή τους και τελικά στην αίσθηση της αδυναμίας και του πλήρους αδιεξόδου. Η χρήση ηρεμιστικών (με ή χωρίς οδηγίες γιατρού) ανέρχεται σε υψηλά ποσοστά, ακόμα και από γυναίκες που έχουν κάνει το αποφασιστικό βήμα της προσφυγής στη δικαιοσύνη. Καταθλιπτικά στοιχεία και τάσεις ή σκέψεις αυτοκτονίας αναφέρονται σε ακόμα υψηλότερο ποσοστό σε άλλο δείγμα (κακοποιημένες γυναίκες που απευθύνονται στο τηλέφωνο SOS στην Αθήνα, ενώ δεν είναι σπάνιες και οι απόπειρες αυτοκτονίας). Στο σωματικό επίπεδο η κακοποίηση οδηγεί συχνά σε μόνιμες οργανικές βλάβες και μερικές φορές στο θάνατο. Είναι χαρακτηριστικό ότι η κακοποίηση γίνεται κυρίως στο κεφάλι (81%), ενώ τα περισσότερα περιστατικά αφορούν το Νευροχειρουργικό Τμήμα και για το 20% από αυτά κρίθηκε αναγκαία η εισαγωγή τους για νοσηλεία. Σοβαρότατες είναι και οι συνέπειες στα παιδιά, τα οποία είναι σχεδόν πάντα μάρτυρες των περιστατικών κακοποίησης. Ένα σημαντικό ποσοστό κακοποιείται, κυρίως από τις μητέρες τους, ενώ και η σχέση με τον πατέρα συνήθως είναι κακή! Η σοβαρότερη όμως επίπτωση είναι η μεταφορά της βίας από τις μητέρες τους, ενώ και η σχέση με τον πατέρα συνήθως είναι κακή. Η σοβαρότερη όμως επίπτωση είναι η μεταφορά της βίας από γενιά σε γενιά. Τα αγόρια, στην ενήλικη ζωή τους, κακοποιούν, σε σημαντικό ποσοστό, τις γυναίκες με τις οποίες σχετίζονται και τα κορίτσια αντίστοιχα εμπλέκονται σε σχέσεις με άντρες που τις κακοποιούν (Διδασκάλου, 1991).

5.9. Ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής που χαρακτηρίζεται από την πολλαπλή αλλά ουσιαστικά επίπεδη επικοινωνία των ανθρώπων, την αφόρητη πίεση για επαγγελματική καταξίωση και την επιδίωξη όλο και μεγαλύτερης οικονομικής άνεσης, με σκοπό την απόκτηση προτύπων που εκπέμπουν κύρος και εικόνα, μας εγκλωβίζει αντί να μας απελευθερώνει. (<http://www.ekka.org.gr>)

Έτσι γυναίκες κάθε ηλικίας, μορφωτικού και οικονομικού επιπέδου αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα ή βιώνουν καταστάσεις κρίσης. (<http://www.ekka.org.gr>)

Ανίσχυρες και ανήμπορες να αντιδράσουν υπομένουν απαράδεκτες καταστάσεις ανισότητας και βίας, σιωπούν και βυθίζονται στην απόγνωση. Το σπάσιμο του φαύλου κύκλου και η υιοθέτηση δράσεων με ανθρωποκεντρικό περιεχόμενο είναι χρέος κάθε πολιτείας. Σε όλο αυτό σπουδαίο βοηθητικό ρόλο μπορούν να παίξουν οι ειδικοί. (<http://www.ekka.org.gr>)

Όσον αφορά στο ρόλο των κοινωνικών λειτουργών σε φορείς που ασχολούνται με θέματα ισότητας, αυτός είναι η δυναμική ενεργοποίηση στην προώθηση των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής, με κύριο στόχο την καθοριστική συμβολή στην εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών. (<http://www.kethi.gr>)

Οι υπηρεσίες που προσφέρουν στο συγκεκριμένο τομέα οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι ότι παρέχουν ενημέρωση και πληροφόρηση για τα δικαιώματα των γυναικών και την ισότητα των φύλων καθώς και για θέματα που αφορούν στην προώθηση της ισότητας των δύο φύλων. Για το λόγο αυτό διοργανώνουν διαλέξεις, ημερίδες και συνέδρια για την ευαισθητοποίηση των γυναικών και ανδρών, καθώς και για την υποστήριξη των δράσεων τους. (<http://www.kethi.gr>)

Για τη σωστή πληροφόρηση των πολιτών διεξάγουν έρευνες και μελέτες για την ισότητα των φύλων τις οποίες δημοσιεύουν και εκδίδουν μέσω οποιουδήποτε ενημερωτικού υλικού. Μέσα στις έρευνες αυτές υπάρχουν στατιστικά στοιχεία που σχετίζονται με τη θέση των γυναικών στην κοινωνία, τα δικαιώματά τους και τις πολιτικές που αναπτύσσονται για την άρση των διακρίσεων μεταξύ των φύλων. (<http://www.kethi.gr>)

Οι κοινωνικοί λειτουργοί σχεδιάζουν, υλοποιούν και αξιολογούν προγράμματα δράσης, που προωθούν τους στόχους για την άρση των διακρίσεων κατά των γυναικών μέσω της ευαισθητοποίησης, της εκπαίδευσης και της επιμόρφωσης ατόμων, ομάδων, φορέων και οργανισμών σε θέματα σχετικά με την ισότητα των δύο φύλων. Μεταφέρουν τεχνογνωσία και εμπειρία σε θέματα συμβουλευτικής γυναικών για την απασχόληση, την επιχειρηματικότητα και την κοινωνική ένταξη, υποστηρίζοντας τη δικτύωση και τη σύνδεση φορέων που δραστηριοποιούνται στους ίδιους τομείς. (<http://www.kethi.gr>)

Όσον αφορά σε θέματα εκμετάλλευσης και κακοποίησης γυναικών οι κοινωνικοί λειτουργοί ακούνε, συμβουλεύουν και στηρίζουν γυναίκες που βιώνουν δύσκολες καταστάσεις και χρήζουν πληροφόρησης και ψυχολογικής υποστήριξης. Παρέχουν συμβουλευτική πληροφόρηση και ενημέρωση για θέματα πρόνοιας και προσ-

τασίας. Υποστηρίζουν ψυχολογικά τις ίδιες τις γυναίκες αλλά και τις οικογένειές τους και συντονίζουν την πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής αλληλεγγύης που προσφέρονται από άλλους φορείς, μη κερδοσκοπικές εταιρίες και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Επίσης διαμεσολαβούν για την προσωρινή φιλοξενία των γυναικών, καθώς και των παιδιών τους σε ξενώνες. (<http://www.ekka.org.gr>)

Βασικός ρόλος των κοινωνικών λειτουργών είναι να προσφέρουν σε αυτές τις γυναίκες ένα αίσθημα υποστήριξης και ασφάλειας, καθώς τα κύρια αισθήματα που νιώθει μια κακοποιημένη γυναίκα είναι ο φόβος και η ντροπή. Ενημερώνουν τη γυναίκα για το που μπορεί να απευθυνθεί για την περαιτέρω βοήθειά της, συζητάνε μαζί της για το πρόβλημα που αντιμετωπίζει και κύριος σκοπός ενός κοινωνικού λειτουργού είναι να βοηθήσει τη γυναίκα να ξαναβρεί τις δυνάμεις της και να εμπιστευθεί τον εαυτό της. (Courrier, 1995)

Ο κοινωνικός λειτουργός οφείλει να προσφέρει σε μια γυναίκα που βρίσκεται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης ψυχολογική βοήθεια, υλική βοήθεια με την έννοια της φιλοξενίας και της δουλειάς και να τη συνοδεύσει όπου αυτή χρειάζεται και δεν μπορεί να πάει μόνη της. (Courrier, 1995)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το πρόβλημα σίγουρα δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί με συγκεκριμένα μέτρα αστυνομικού ή δικαστικού χαρακτήρα. Προέχει η γενική αναβάθμιση των ανθρωπίνων ηθικών και δημοκρατικών αξιών, η συνεχής δημοκρατική διαπαιδαγώγηση και ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα. Το πιο σημαντικό όμως είναι η μαχητική κινητοποίηση των γυναικών και ανδρών που δεν αποδέχεται τέτοια καταπάτηση της γυναικείας προσωπικότητας και κατά επέκταση η κινητοποίηση όλων των οργανώσεων της κοινωνίας προς αυτήν την κατεύθυνση: κόμματα, φορείς, γυναικείες ενώσεις.

Όταν θέλουμε να απαιτούμε τα ίσα δικαιώματα των δύο φύλων πρέπει να απαιτούμε και την ίση υπεράσπισή τους από όλους. Μόνο έτσι θα σχηματιστούν οι δυνάμεις εκείνες που θα μπορέσουν να εξοστρακίσουν τη σεξουαλική παρενόχληση από κάθε χώρο και ιδιαίτερα από το χώρο εργασίας.

Βέβαια, η δυνατότητα ατομικής προστασίας των γυναικών από την πολιτεία είναι βασικό αλλά αυτό μπορεί να γίνει μόνο όταν η κοινωνία διαπαιδαγωγηθεί έτσι ώστε την κάθε προσφυγή της γυναίκας για υπεράσπιση της προσωπικότητάς της η κοινωνία να τη θεωρεί ως υπεράσπιση όλων των πλευρών της και πράξη ηθικής καταξίωσης της συγκεκριμένης γυναίκας και όχι στίγμα με ποικίλα υπονοούμενα.

Με την απαρίθμηση των δομών που διαθέτει η χώρα μας για την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών διαπιστώνεται η παντελής λειτουργία προγραμμάτων σχετικών με τους δράστες αυτής της βίας. Αυτά τα προγράμματα επιτρέπουν στο σύστημα να εκτιμήσει την συμπεριφορά των δραστών για να μπορέσει να τους εκπαιδεύσει αντίστοιχα. Η τυχόν αλλαγή της συμπεριφοράς του δράστη είναι επιθυμητή και ωφέλιμη τόσο για το θύμα όσο και για την κοινωνία ολόκληρη. Όπως αναφέρει και μια ομάδα εργασίας της Ιρλανδίας: «Όταν ασχολούμαστε με την εκπαίδευση ενός βίαιου άντρα, η επιτυχία μας θα κριθεί από το κατά πόσον αυτός, υπό την επίδραση του ποινικού συστήματος και των κυρώσεων που του επιβλήθηκαν, αναγνωρίζει και αναλαμβάνει την ευθύνη των πράξεών του.»

Η βία κατά των γυναικών πρέπει να συνδεθεί με την υπάρχουσα ανισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών. Το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζούμε έχει δομηθεί με βάση την ανισότητα και η ανισότητα κάνει τις γυναίκες ευάλωτες στη βία. Το

κοινωνικό περιβάλλον στο σύνολό του-δηλαδή η οικογένεια, το σχολείο, ο χώρος εργασίας, οι θεσμοί, ο δικαστικός μηχανισμός, το δίκτυο κοινωνικών υπηρεσιών, όπως επίσης και το σύνολο της έκφρασης του λαϊκού πολιτισμού μας- τηλεόραση, έντυπα, διαφήμιση-, όλα αυτά συμβάλλουν στην αναπαραγωγή των ανισοτήτων και τροφοδοτούν την ανοχή της βίας κατά των γυναικών. Το σύνολο των λειτουργιών της κοινωνίας μας έχει δομηθεί με τα αντρικά πρότυπα. Δυστυχώς, παρά τις αλλαγές, οι θεσμοί και οι κοινωνικές συμβάσεις συνεχίζουν να λειτουργούν περιοριστικά ως προς τις επιλογές των γυναικών, στην προσπάθεια να τις υποχρεώσουν να συμμορφωθούν με το συζυγικό και μητρικό τους ρόλο.

Η άνιση κατανομή της εξουσίας, όπως αυτή επενδύεται στους στερεότυπους ρόλους ανδρών και γυναικών, έχει περισσότερη βαρύτητα στο πλαίσιο της δυναμικής της βίας των ανδρών κατά των γυναικών. Κατά κανόνα οι άνδρες είναι ανεξάρτητοι και οι γυναίκες εξαρτώνται από αυτούς. Κατά κανόνα οι άνδρες ασκούν τον έλεγχο και οι γυναίκες ελέγχονται από αυτούς. Με αποτέλεσμα οι άνδρες να καταφεύγουν στη βία για την άσκηση του ελέγχου των γυναικών ή, όταν δεν την ασκούν οι ίδιοι, να την ανέχονται ασκούμενη από μέρους άλλων ανδρών.

Πρέπει να θυμόμαστε πάντοτε ότι η ενδο-οικογενειακή βία δεν είναι ιδιωτική υπόθεση. Οι αρχές και η κοινωνία έχουν υποχρέωση να παρεμβαίνουν και να συνεργάζονται για την αντιμετώπισή της.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

- Η ενεργοποίηση όλων των πολιτών και των φορέων δυναμικά στην προώθηση των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.
- Η συμβολή όλων καθοριστικά στην εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών.
- Η παροχή κατάλληλης πληροφόρησης για τα δικαιώματα των γυναικών.
- Η επέκταση και βελτίωση της ηλεκτρονικής πληροφόρησης.
- Η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών για την προώθηση της ισότητας των φύλων.
- Η βελτίωση των συνθηκών ένταξης των γυναικών στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας.
- Οι μεταρρυθμίσεις του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης για τις ίσες κοινωνικές παροχές και τα ίσα κοινωνικά δικαιώματα.
- Η επέκταση των τηλεφωνικών γραμμών άμεσης βοήθειας για άτομα που βιώνουν κρίση.
- Η βελτίωση του ποινικού συστήματος στην αντιμετώπιση γυναικών που έχουν υποστεί κάποια μορφή βίας. Η εκμετάλλευσης.
 - Η χρηματοδότηση και υποστήριξη φορέων που ασχολούνται με κακοποιημένες γυναίκες.
- Η κινητοποίηση του ποινικού συστήματος στην αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

- Ζαφείρης Γ. Αλέξανδρος, Ζαφείρη Α. Ελένη, Μαζακίτης Μ. Χρήστος (1999). Οικογενειακή θεραπεία. Θεραπεία και πρακτικές εφαρμογές, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.(σ.σ.19-25, 32-46, 58-67, 78-93, 109-210)
- Ζύρμα Αθηνά, Κακαβάς Γιώργος, Μπακατσέλου Αλέξανδρα (1996). Έκθεση (3ος τόμος). Αθήνα. Εκδοτικές τομές – ορόσημο. (σ.σ.12-43, 56-78, 98-113, 245-278)
- Κελπανίδης Μιχάλης (1991). Κράτος Πρόνοιας και Εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη. (σ.σ. 67-69, 428-429, 439-440, 624)
- Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών (1995). Η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο της εργασίας, Αθήνα: Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη.(σ.σ. 1-23, 45-78, 93-101, 105-156)
- Κολλοντάι Αλεξάνδρα (1987). Το γυναικείο ζήτημα. Αθήνα: Πύλη.(σ.σ.45-78, 93-123)
- Μονοτονικό ελληνικό λεξικό (1996). Αθήνα: Εκδόσεις Λυμπέρη. (σ.σ. 35, 42, 63, 72, 115, 123, 232)
- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, 1ο Πολυκλαδικό Λύκειο Κοζάνης (1998). Η βία ως βιολογικό και κοινωνικό φαινόμενο. Κοζάνη: Ινστιτούτο βιβλίου και ανάγνωσης.(σ.σ.34-56, 78-94, 101-123, 145-167)
- Παρασκευόπουλος Ν. Ιωάννης, Μπεζεβέγκης Ηλίας, Γιαννιτσάς Νικόλαος, Καραθανάση Αρετή (1995). Διαφυλικές σχέσεις, β' τόμος. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.(σ.σ. 12-15, 23-67, 78-98, 100-145)
- Σκουτέρη-Διδασκάλου Νόρα (1991). Ανθρωπολογικά για το γυναικείο ζήτημα. Αθήνα: Ο πολίτης.(σ.σ.1-12, 22-45, 56-89, 101-145)
- Σμυρνιαδου Δέσποινα (1995). Η έκθεση σήμερα. Αθήνα:Guttenberg.(100-143, 245-256)
- Τσιγκρής Α. Άγγελος (2002). Η σεξουαλική βία κατά γυναικών και παιδιών. Αθήνα – Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.(σ.σ. 23-58, 79-109, 123-132)
- Χρυσογόνας Χ. Κώστας (2002). Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα. Αθήνα - Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.(σ.σ.32-47, 58-76,89-93,99-125)

Communication Management (2002). Κοινωνική ασφάλιση και ισότητα των φύλων.
Αθήνα JJK.(σ.σ.22-55, 67-89)

Ξένη (μεταφρασμένη) βιβλιογραφία

Benorol Cheryl, Schlaffer Edit (1991). Die ganz gewohnliche Gewalt in der Ehe.
Hamburg.(11-25, 43-58,78-99)

Alzon Claude (1975). La femme potiche et la femme boniche. Paris: Franchois Mas-
pero.(67-78, 101-157)

Mitchell Juliet (1971). Women's estate.(σ.σ23-45, 78-93,56-93)

Άρθρα σε περιοδικά

Courier, (1995). «Γυναίκες: το μισό του ουρανού», UNESCO, 11/1995, τ. 11, σσ.
91-92.

Άρθρα σε proceeding συνεδρίων

Ανακοίνωση της επιτροπής της 1ης Ιουλίου (1995). Νέα σχέση ανάμεσα στους άν-
δρες και τις γυναίκες· Ισότιμη εκπροσώπηση και συμμετοχή· Οι προτεραιότη-
τες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για το τέταρτο συνέδριο του Ο.Η.Ε. για τις
γυναίκες, Τέταρτο Παγκόσμιο Συνέδριο του Ο.Η.Ε. για τις γυναίκες. Πεκίνο.

Πηγές από το διαδίκτυο

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.) (2006). <http://www.ekka.org.gr>

Η ισότητα ανδρών-γυναικών σήμερα. Πλαίσια πολιτικής, θεσμικά νομοθετικά μέτρα
(2008). http://www.agis-net.gr/FO3/321/se1.321-01.htm#_ftnref2

Κέντρο Ερευνών για θέματα ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) (2008). <http://www.kethi.gr>

<http://www.law.oluth.gr>

<http://ec.europa.eu/justice>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΦΟΡΕΙΣ

- **Κέντρο Ερευνών για θέματα ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.)**

Το Κέντρο Ερευνών για θέματα ισότητας είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, το οποίο ιδρύθηκε το 1994 και λειτουργεί κεντρικά στην Αθήνα και περιφερειακά στην Αλεξανδρούπολη, την Άμφισσα, το Βόλο, το Ηράκλειο Κρήτης, τη Θεσσαλονίκη, την Καλαμάτα, την Κομοτηνή, την Πάτρα και την Πρέβεζα.

Το Κέντρο ενεργοποιείται δυναμικά στην προώθηση των γυναικών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής και έχουν ως κύριο στόχο να συμβάλουν καθοριστικά στην εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών. Διεξάγει έρευνες, εκπονεί μελέτες και πραγματοποιεί εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα δράσης στα θέματα ισότητας των φύλων.

Ιστοσελίδα: <http://www.kethi.gr>.

Αθήνα: Χαρ. Τρικούπη 51 και Βαλτετσίου, 106 81 Αθήνα, τηλ. 210-3898000, Fax: 210-3898079, e-mail: kethi@kethi.gr

Πάτρα: Κανακάρη 101 Β, 262 21 Πάτρα, τηλ.: 2610-620059, Fax: 2610-620803, e-mail: info@patra.kethi.gr.

- **Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.)**

Ποιοί μπορούν να κάνουν χρήση των υπηρεσιών του Ε.Κ.Κ.Α.: Οι υπηρεσίες του Ε.Κ.Κ.Α. εξυπηρετούν πολλές κατηγορίες ατόμων και ομάδων όπως παιδιά, έφηβους/έφηβες, υπερήλικες που χρειάζονται ψυχοκοινωνική υποστήριξη ή βιώνουν σοβαρή κρίση και περιέχονται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης καθώς και κακοποιημένες γυναίκες και γυναίκες θύματα εμπορίας και διακίνησης με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση.

Οι υπηρεσίες του Ε.Κ.Κ.Α. παρέχονται μέσω ενός δικτύου το οποίο περιλαμβάνει:

- α) Την τηλεφωνική γραμμή άμεσης κοινωνικής βοήθειας 197 (210 197 για κλήσεις που δεν προέρχονται από το νομό Αττικής). Η γραμμή λειτουργεί όλο το 24ωρο, όλες τις ημέρες της εβδομάδας.
- β) Τα Κέντρα Κοινωνικής Στήριξης (Κ.Κ.Σ.). Τα 10 Κ.Κ.Σ. είναι εγκαταστημένα στους Νομούς Αττικής (8) και Θεσσαλονίκης (2). Τα Κ.Κ.Σ. υποδέχονται και αξιολογούν περιστατικά και παρέχουν ψυχολογική υποστήριξη σε ευπαθή άτομα, καθώς και συμβουλευτική πληροφόρηση για όλα τα θέματα πρόνοιας και κοινωνικής αλληλεγγύης.
- γ) Την υπηρεσία άμεσης παρέμβασης, η οποία περιλαμβάνει δύο υπηρεσίες: i) την Υπηρεσία Επιτόπιας Παρέμβασης. Παρεμβαίνει με αυτοκίνητα με πλήρωμα. Εξειδικευμένο προσωπικό, στο σημείο που αναφέρεται ή καταγγέλλεται κάποιο περιστατικό, ii) την Υπηρεσία Υποδοχής. Στην Υπηρεσία Υποδοχής μπορούν να απευθύνονται οι ενδιαφερόμενοι για επίλυση του προβλήματος που τους οδήγησε σε κατάσταση κρίσης. Η Υπηρεσία Υποδοχής παρέχει τη δυνατότητα προσωρινής φιλοξενίας, σε ιδιαίτερα κρίσιμες περιπτώσεις. Λειτουργεί τις εργάσιμες ημέρες της εβδομάδας από 7.30 – 22.00. Τα τηλέφωνα επικοινωνίας είναι 210-6497778 και 210-6497759.
- δ) Τους ξενώνες προσωρινής φιλοξενίας. Στους ξενώνες προσφέρεται φιλοξενία (στέγη, κακοποιημένες γυναίκες, κακοποιημένες μητέρες με παιδιά καθώς και γυναίκες θύματα παράνομης εμπορίας και διακίνησης με σκοπό τη σεξουαλική εκμετάλλευση).

Ιστοσελίδα: www.ekka.org.gr.

Τηλ. Θεσσαλονίκης: 2310-471101 και 2310-472517 και 2130-550905 και 2310-550906.

- **Bedari**

Η Bedari είναι μια μη κυβερνητική εθελοντική αναπτυξιακή οργάνωση, που δραστηριοποιείται στο Πακιστάν, σε εθνικό επίπεδο δουλεύοντας με γυναίκες και κορίτσια για την προώθηση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Η οργάνωση Bedari έχει συμβάλλει στην ενίσχυση της ευαισθητοποίησης για τα δικαιώματα των γυναικών και των κοριτσιών και για θέματα ισότητας των φύλων. Έχει προβάλλει τις ανισότητες απέναντι σε περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες και διοργανώνει εκστρατείες για τα δικαιώματα των γυναικών και των κοριτσιών, οργανώνοντας εκδηλώσεις, θεατρικές παραστάσεις, συζητήσεις, εκπαιδεύσεις, εργαστήρια και σεμινάρια και συνέδρια. Όλες αυτές τις δράσεις τις υλοποιεί είτε μόνη της, είτε σε συνεργασία με άλλες σχετικές οργανώσεις.

Οι στόχοι της Bedari είναι οι ακόλουθοι:

- Προάσπιση και διεκδίκηση για κατάλληλη νομοθεσία που να αντιμετωπίζει τις διακρίσεις και τη βία λόγω φύλου.
 - Ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και ενδυνάμωση των ικανοτήτων σχετικά με τα δικαιώματα των γυναικών και τις δεξιότητες ζωής.
 - Καταπολέμηση των ανισοτήτων λόγω φύλου μέσω της εκπαίδευσης των κοριτσιών και της ενίσχυσης των δεξιοτήτων ζωής.
 - Παροχή απευθείας στήριξης σε γυναίκες- θύματα βίας λόγω φύλου.
- (<http://www.kethi.gr>)